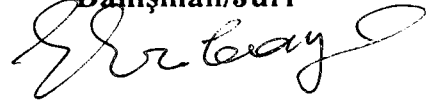
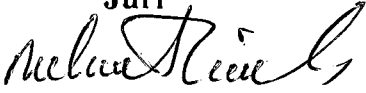

Bilim Dalında Jürimiz Tarafından Yüksek Lisans Tezi Olarak Kabul Edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Erdoğan ERBAY
Danışman/Jüri

Doç. Dr. Mehmet TÖRENEK
Jüri

Yrd. Doç. Dr. Fikret KILIÇ
Jüri

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMENTASYON MERKEZİ

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir. 06/07/2021

Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU
Enstitü Müdürü

MANZARA MECMUASI
İnceleme, Fihrist, Seçme
Metinler

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

109219

TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Erdoğan ERBAY

T 109219

Erzurum-2001

İÇİNDEKİLER

ÖZET-.....	III
ABSTRACT-	IV
ÖNSÖZ	V
GİRİŞ.....	VII
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1.1 Manzara Mecmuası'nın Kültür Hayatımızdaki Yeri ve Şekil Özellikleri	1
1.2 Manzara Mecmuası'nın Muhteva Özellikleri	2
1.3 Manzara Mecmuası'nın Yazar Kadrosu	3
İKİNCİ BÖLÜM	4
2.1. 1300-1305 Yılları Arasında Çıkan Mecmualar	4
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	8
3 Fihrist	8
3.1 Yazar Adına Göre:.....	8
3.2 İmzasız Yazılar	11
3.3 Konularına Göre	14
3.3.1 Makaleler	14
3.3.2. Şiir	16
3.3.3. Tercümeler	16
3.3.3.1 Şiir Tercümeleri	16
3.3.3.2 Nesir Tercümeleri	16
3.3.4. Kadın Yazıları	17
3.3.5.Tenkid	18
3.3.6. Biyografi.....	18
3.3.7. Coğrafya/Sanat Tarihi	18
3.3.8. Sözler.....	19
3.3.9. Muhtelif Yazılar	19
3.3.10. Mektup	20
3.3.11. Roman	20
3.3.12. Resimler	20
3.3.13. Kitap Reklamları	22
3.3.14. İlan.....	22
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	23
SEÇME METİNLER	23
4.1.TUVALET	23
4.2.KUVVE-İ HAFIZA	28
4.3. KIZIMA	31
4.4.SHAKESPEARE	32
4.5. BU PARÇA HAKKINDA MÜTÂLAAMIZ	35
4.6. ELEKTRİKİYYETİN SEVDAYA TATBİKİ	36
4.7.İŞ GÜÇ	40
4.8. ESAS-I SAADET	44
4.9.KAYNANAYA HOŞ GÖRÜNMEK	50
4.10. FİZYONOMİ	54
4.11. HANIMLARA MAHSUS.....	58
4.11. TEMİZLİK.....	58
4.12. ZULMET İÇİNDE EFGAN -	62
4.13. ŞAİRİYET	71
4.14. KAYITSIZLIK -	78
4.15. AZAB-I VİCDAN	79
4.16. ZULMET	80

4.17. AŞIK KEREM YANDI MI YANMADI MI?	82
4.18. MANYATİZMA	84
4.19. VESAYA-YI HİKEMİYYE-	93
4.20. HAYRET	98
4.21. FUZUL-İ HAMSE-İ HAYAT	101
4.22. VATAN VE MUHABBET-İ VATANİYYE	102
4.23. FELAKET	104
4.24. NİKOLO BU ALU DESİPERE O	106
4.25. KEŞKE DÜNYAYA ERKEK GELEYDİM	111
4.26. MAĞRİB-İ AKSADA SEYAHÂT	113
4.27. MEKTUP	115
4.28. MÜTALAA	123
4.29. ÖMÜR-İ İNSANİYENİN TASVİR-İ HEKİMANESİ	125
4.30. VİCTOR HUGO	128
4.31. MÜTALAA	130
4.32. (MANZARA) RİSALE-Yİ MERGUBESİ HEYET-İ TAHRİRİYESİNE	132
4.32. MANYATİZMA	134
4.33. ZEVCİNE HOŞ GÖRÜNMEK-	137
4.34. FÜNÜN VE İSLÂMİYET	139
4.35. RÜKRET (6681)	146
4.36. MUKADDİME-İ "NÜCUM"DAN	147
4.37. İNTİBÂH	150
4.38. LİSANIMIZDA ŞİVE-	153
4.39. RUSYA'DA BİR ÇİFTLİK	162
4.40. MAĞRİB-İ AKSADA SEYAHAT	163
4.41. HANIMLARA MAHSUS	167
4.41. EFKAR-I BATILA	167
4.42. MEDENİYET	174
SONSÖZ	176
DİZİN	177
BİBLİYOGRAFYA	178
ÖZGEÇMİŞ	179

- ÖZET-

Yüksek Lisans Tezi

Manzara Mecmuası'nı İnceleme, Fihrist, Seçme Metinler

Nilüfer İLHAN

Danışman: Yrd.Doç.Dr.Erdoğan ERBAY

2001 Sayfa: 186

Jüri: Yrd.Doç.Dr.Erdoğan ERBAY

.....

.....

Bu çalışmada 1303 yılında İstanbul'da yayınlanan Manzara Mecmuası çeşitli açılardan incelenmiştir. Onbeş günde bir çıkan mecmua halkı aydınlatmak maksadıyla çıkmıştır. Yaptığımız çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde mecmuanın kimlik bilgileri verilmiştir. Birinci Bölümde Manzara Mecmuası'nın kültür hayatımızdaki yeri ve şekil özellikleri, muhtevası, yazar kadrosu ele alınmıştır. İkinci bölümde 1300-1305 yılları arasında çıkan mecmuaların isimleri yer alır. Üçüncü bölümde mecmuadaki yazar ve konu adlarına göre alfabetik fihristten oluşur. Dördüncü bölümde ise metinlerden seçmeler yapılmıştır.

- ABSTRACT-

Master Thesis

Manzara Mecmuası- Analysis-İndex, Selected Texts

Nilüfer İLHAN

Süpervisor: Yrd.Doç.Dr.Erdoğan ERBAY

2001 Page: 186

Jury: Yrd.Doç.Dr.Erdoğan ERBAY

.....

.....

In this study we have examined the “Manzara Mecmua published in 1303 in Istanbul. The bimonthly Mecmua wen published to enlighten the puplic. Our Study consist of four parts. In the introduction part we have tired of give the characteristic of it in the first part, it’s importance in our cultural life, format, contents and authors are examined. In the second part involves the names of the mecmua published between the years 1300 and 1305. The third part has the names of the authors and the subjects in the alphabetic order. The fourth part we have tired to make a. selection from the texts.

ÖNSÖZ

Bir dönemin sosyal, siyasal ve kültürel yapısını yakından tanımak, onları yeni nesillere aktarmakta gazete ve mecmuaların hiç şüphesiz büyük bir rolü vardır. Tanzimatla ortaya çıkan gazete ve mecmualar Türk toplumunda olduğundan daha büyük misyon üstlenmiştir. Yeni fikirlerin topluma yayılmasında, iletilmesinde Tanpınar “uzak bir gelecek için hazırladığı ocağı tutuşturan yerlerdir.” der. Bundan da anlaşıldığı gibi devrin edebiyatla uğraşan kalemelerini gazeteci, siyasetçi, sosyolog, devlet adamı olarak görürüz. Bu nedenle çıkan gazete ve mecmualarda yazar ve şairler çok çeşitli konularda ürün vermişlerdir.

Bu çalışma, 1887 yılında yayımlanan Manzara Mecmuası’nı unutulmuş olmaktan kurtarıp yeni nesillere aktarma düşüncesiyle yapılmıştır. Çalışmamız Giriş bölümü hariç dört ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde mecmuanın hangi tarihte ve kaç sayı olarak çıktığı gösterilmiş aynı zamanda Rumi olarak verilen tarihler Milâdi takvime çevrilerek sunulmuştur.

Birinci bölümde Manzara Mecmuası’nın kimlik bilgileri, çıkış yeri, sahibi, ebadı, fiyatı, sayfa düzeni, muhtevası, yazar kadrosu ele alınmıştır.

İkinci bölümde 1300-1305 yılları arasında çıkan mecmuaların kısa bir fihristi sunulmuştur. Amacımız ise devrin mecmualarındaki yayın politikalarını belirleyip mecmualardan hareketle devrin siyasi ve sosyal yapısına bir yaklaşımda bulunmaktır.

Üçüncü bölümde yazar ve konu adlarına göre alfabetik bir sıra izlenmiştir. Kimi yazarlarımızda isimlerinden sonra () içerisinde soyadı kanunundan sonra aldıkları soyadları yazılmıştır. Bir kısım yazıda da imza olmamasından dolayı imzasız olarak belirtilmiştir. Eserler önce kendi arasında konulara ayrılmış konular da alfabetik bir sıraya göre düzenlenmiştir.

Dördüncü bölümde mecmuadan seçtiğimiz metinler yer alır. Metinlerde, edebiyatımızın usta kalemlerinin yanısıra, adını yeni duyurmaya başlayan yazarlarımızın eserlerinden bir seçme yaptık. Ayrıca, devrinde ses getiren yazıları da bizzat çalışmamıza aldık..

Çalışmamızın sonunda yararlandığımız kaynakları gösteren Bibliyografya ve çalışmamızdan faydalanacak araştırmacılar için de Dizin hazırlanmıştır.

Yaptığımız bu çalışma boyunca manevi desteklerini esirgemeyen ve beni yönlendiren kütüphane memuru Etem MAKAS'a teşekkürü bir borç bilirim ve kendisinden yararlandığım sabır ve itinâ ile her konuda bana yol gösteren hocam Yrd.Doç.Dr. Erdoğan ERBAY'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Nilüfer İLHAN

2001- ERZURUM

GİRİŞ

Yıl	Numara	Çıkış Tarihi (Rumi)	Çıkış Tarihi (Miladi)	Fiati
1	1	1 Mart 1303	13 Mart 1887	50 Paradır
1	2	15 Mart 1303	27 Mart 1887	50 Paradır
1	3	1 Nisan 1303	13 Nisan 1887	50 Paradır
1	4	15 Nisan 1303	27 Nisan 1887	50 Paradır
1	5	1 Mayıs 1303	13 Mayıs 1887	50 Paradır
1	6	15 Mayıs 1303	27 Mayıs 1887	50 Paradır
1	7	1 Haziran 1303	13 Haziran 1887	50 Paradır
1	8	15 Haziran 1303	27 Haziran 1887	50 Paradır
1	9	1 Temmuz 1303	13 Temmuz 1887	50 Paradır
1	10	15 Temmuz 1303	27 Temmuz 1887	50 Paradır
1	11	1 Ağustos 1303	13 Ağustos 1887	50 Paradır
1	12	15 Eylül 1303	27 Eylül 1887	50 Paradır
1	13	17 Eylül 1303	29 Eylül 1887	50 Paradır
1	14	24 Eylül 1303	6 Ekim 1887	50 Paradır
1	15	1 Teşrin-i Evvel 1303	13 Ekim 1887	50 Paradır
1	16	8 Teşrin-i Evvel 1303	20 Ekim 1887	50 Paradır

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1 Manzara Mecmuası'nın Kültür Hayatımızdaki Yeri ve Şekil Özellikleri

Manzara Mecmuası 1 Mart 1303 (1887) ile 8 Teşrin-i Evvel 1303 (1887) tarihleri arasında İstanbul'da yayımlanan bir mecmuadır. Mecmuanın çıkış amacı "tashih-i ahlak ve tevsî-i ma'lumâta hâdim musavver Osmanlı Mecmuası" hizmetiyle yayınını başlatmıştır. Mecmuanın başlığının altında mebahis-i fenniye ve edebîyye, hıfzu's-sıhha, seyahat, teracim-i ahvâl ve roman gibi hususat-ı mütenevviadan bahseder ibaresiyle mecmuadaki konuların çeşitliliği vurgulanır.

Mecmua'nın imtiyaz sahibi Mehmet Ramiz Bey'dir. Ancak ikinci nüshanın sonunda imtiyaz sahibi Hüsnü olarak okuyucuya duyurulur. Bundan sonraki diğer nüshalarda imtiyaz sahibi Mehmet Ramiz Bey'dir. Mecmua'nın heyet-i tahririyesini de ilk nüshada A.Nuri Bey ve diğer bütün nüshalarda Osman Nuri Bey üstlenir.

Manzara Mecmuası başlangıçta bir yıl olarak çıkmayı amaçlamışsa da 7 aylık kısa bir matbuat hayatından sonra yayınına son vermiştir. Mecmua 12. sayısına kadar düzenli bir şekilde çıkmayı sürdürmüştü. bu sayıdan sonra 13. sayı 2 gün ara ile 14., 15. ve 16. sayısı ise bir hafta ara ile çıkmıştır.

Mecmua'nın 11. sayısına kadar 12 sayfa olarak çıkmış, diğer 5 sayısı 8 sayfa olarak yayımlanmıştır.

Seneliği yani 24 nüshası posta ücretiyle beraber 30 kuruş, her nüshası çıktıkça gelip alınmak şartıyla seneliği 20 kuruşa abone edilmesi ve posta ücreti verilmemiş mektupların alınmayacağı; derc olaunmayan eserlerin verilmeyeceği düşüncesiyle mecmua yayın politikasını da gözler önüne koyar.

Mecmua, İstanbul-Bab-ı ali Caddesi Numara: 34 adresinde basılmıştır.

1.2 Manzara Mecmuası'nın Muhteve Özellikleri

Manzara Mecmuası'nın çıkışındaki amaç, tashih-i ahlâk ve tevsî'-i malumata hizmet olduğundan, eserler bu doğrultuda çıkmıştır. O dönemdeki mecmualara bir göz attığımızda yayımlanan eserlerin türlerinin hemen hemen aynı doğrultuda çıktığı görülür. Ma'lumdur ki 19.yy Osmanlı Devletinde sanayileşme döneminin yaşandığı yüzyıl olması nedeniyle, halkı bu konuda bilgilendirmek, onları aydınlatmak, yeni çıkan ürünleri haber vermek görevini gazeteler ve mecmualar üstlenmiştir. Bu doğrultuda mecmuada fenni, ilmî ve edebî makaleler, kadın yazıları, tercümeler (batıdan ve doğudan), roman, tenkid, biyografi, coğrafya, sanat tarihi, muhtelif konularda yazılar çıkmıştır.

Manzara Mecmuası hem batı edebiyatından hem de doğu edebiyatından yaptığı tercümelerle mecmuanın zenginleşmesini sağlayıp okuyucularının her iki alemin edebiyatını, tanımlarında hizmet etmiştir. Yapılan şiir tercümelerinde şiiri orijinal bir şekilde yayımlamak yerine nesre çevirerek yayımlamak doğru bulunmuştur. Bunu da Nabizade (Nazım) tercüme şiirlerin bu şekilde daha iyi hakkını vereceğini belirtir.

Tercümeler dışında mecmua'da Diyarbakırlı Sait Paşa "İntibâh" dışında başka bir şiire rastlayamıyoruz. Bu da sanırım mecmuanın malumatı genişletmekte olarak şiir dışında başka türlerden faydalanılmasından kaynaklanıyor olmalı.

Kadın yazar ve şairler mecmuada olmamakla beraber kadınlar unutulmayıp kadınlar için "Kadınlara Mahsus" bölümüyle onların eğitimi, ailede ve sosyal yaşantıdaki yeri, batıl inançlarla mücadele edilmesi gerektiği, süs ve ziynet gibi konularla kadınların aydınlatılmasına hizmet edilmiştir.

Tenkid başlığı altında verdiğimiz değerlendirme yazıları mecmuada çıkan tercümeler hakkında bir değerlendirme olup aynı yıl 17 Nisan 1302-15 Kanun-ı Evvel 1302 imtiyaz sahipliğini Mehmet Ramiz Bey'in üstlendiği "Hamiyet" adlı mecmuanın baş yazarı Halil Edib'in Nabizade (Nazım) 15 Nisan 1303 Nüsha:4 ve 15

Haziran 1303 Nüsha:8 tarihlerinde çıkan “Şairiyyet” adlı makalesini değerlendiren bir beğenme taktir etme yazısıdır. Bunadn anlıyoruz ki Her ne kadar rekabeti ve kıskançlığın yaşandığı ortam olan matbuat alemi güzel kalemleri, hakkıyla ortaya çıkardığını ve yine o dönemde mecmuaların birbirlerini sıkı bir şekilde takip ettiklerini görüyoruz.

Coğrafi yazılar epeyce geniş olup, resimlerle daha zengin ve renkli bir hâl almıştır.

Muhtelif yazılar başlığı altında verdiğimiz yazılar ise insanları çeşitli konularda bilgilendiren ve deneme türüne yatan örneklerin oluşturulduğu yazılardır.

1.3 Manzara Mecmuası'nın Yazar Kadrosu

Mecmuada kalabalık bir yazar kadrosundan ziyade yazarların her nev 'ide eserler vererek mecmuayı eser yönünden zenginleştirdiğine şahit oluyoruz. Mecmuada edebiyatımızın usta kalemlerin Nabizade (Nazım), kalemini her konuda konuşturduğu görülür. Özellikle “Şairiyyet” adlı edebî makalesinde devrin edebiyat anlayışından , şiir hakkındaki yorumlarından ve özellikle çağın aydınlanma-ilerleme çağı olmasını her fırsatta dile getiren yazar, Avrupalıların gerek bilim gerek edebiyattaki çalışmalarından gıpta ile bahseder. Çağın önemli yazarlarından olan Selanikli Fazlı Necip'in de o dönemde çıkan mecmualarda boy gösterdiği ve Manzara Mecmuası'nda tercüme, deneme ve kadınlar için yazdığı yazıları büyük önem taşır. Bunların dışında Mecmuada Ahmet İhsan (Tokgöz), Ahmet Naim (Babanzade), A.Nuri (Abdülehad Nuri), A.H. A.Rasim (Ahmet Rasim), Diyarbakırlı Sait Paşa, Halil Edib, M.Sadık yazar kodrosu içerisinde yer alır.

Kısa bir dönemde çıkmasına rağmen mecmua, milletin terakkisinde önemli adımlar atan yazarlar için ileride Ahmet Rasim ve Ahmet İhsan gibi ediplerimizin çıkmasında zemin hazırlamış oldu.

İKİNCİ BÖLÜM

1300-1305 Yılları Arasında Çıkan Mecmualar*

- Afak (Aylık)** :Siyaseten başka her şeyden bahseder ve cüz cüz neşrolunur. Risale-i muvakkatadır. Sahib-i imtiyaz A.Kamil, Yayın Tarihi: 1300. İstanbul
- Asar (Haftalık)** :Sahib-i imtiyaz: Sencerzade Mehmet Reşad, Baş muharriri: Menemenlizade Tahir. Yayın tarihi: 1301-1302. İstanbul
- Asar-I Edebiye (Aylık)**: Sahib-i imtiyaz: El Hac İbrahim. Yayın tarihi: 1304-1305. İstanbul
- Çanta (Haftalık)** :Fen ve letaifden bahis risâledir. Sahib ve naşiri: Diran Papazyan. Yayın tarihi:1304-1305. İstanbul
- Çocuklara Ta'lim (Onbeş günlük)**: Çocuklara mahsus ceridedir. Muharrir ve mes'ulü Mehmet Şemseddin. Yayın tarihi: 1303-1304. İstanbul.
- Debistan-i Hiret (Onbeş günlük)**: Maksudımız etfâl-ı mekatibin terakkiyat-ı tahliyesine hizmettir. Sahib-i imtiyaz ve muharriri: H. Tahsin. Yayın tarihi: 1304 İstanbul.
- Düstûr (süresi belirsiz)** : Kavanın ve nizamat ve muhedat ile umuma ait mukavelat ve mudavenat-ı kanuniye müdüriyeti Yayın tarihi: 1289-1928.

* Atatürk Üniversitesi Süreli Yayınlar Kataloğu

Envâr-ı Zeka (süresi belirsiz): Mesail-i siyasiye ve mezhebiyeden maada her şeyden bahseden risale-i mevkutedir. Sahib-i imtiyaz: Mustafa Reşit. Yayın tarihi: 1299-1300. İstanbul.

Etfâl (Haftalık) : Musavver edebî ve fennî gazetedir. Sahibi: Memdûh, Yayın tarihi: 1301-1302. İstanbul.

Ezhâr-ı Ramazan (Yıllık) : Sahibi: Tevfik. Yayın tarihi: 1305. İstanbul.

Fevâid (Onbeş günlük): Edebî ve fennî risâledir. Sahib-i İmtiyâz: Murat Emiri. Yayın tarihi: 1305-1313.

Gayret (Haftalık) : Sahib-i İmtiyâz: Mehmet Tahir. Yayın tarihi: 1301-1302

Genç Şayegân (süresi belirsiz): Sahib-i imtiyâz: Ali Nusret Dehlevi. Yayın tarihi: 1302. İstanbul.

Gülşen (Haftalık) : Sahibi: Hüsameddin. Muharrirleri: İbrahim Fehim- Ali Kemal. Yayın Tarihi: 1301-1302 İstanbul.

Hadika (onbeş günlük) Çıkaran: Halil Edib Yayın Tarihi: 1304. İstanbul.

Hamîyet (onbeş günlük): fûnûn ve edebiyattan bahis risâledir. Sahib-i imtiyâz: Mehmet Ramiz. Yayın Tarihi: 1302. İstanbul.

Haver (onbeş günlük): Siyaseten başka her şeyden bahseder. Çıkaran: Ubeydullah. Yayın Tarihi: 1301. İstanbul

Hikamiya-ı Arabiye (Aylık): Yazarı: Elhac İbrahim. Yayın Tarihi: 1304. İstanbul.

İnsaniyet (Haftada iki defa): Yayınlayan: Osmanlı Sosyalist fırkası. Sahib-i imtiyâz ve müdür-i mes'ûl: İbnüttahir İsmail faik. Yayın Tarihi: 1300-1326. İstanbul.

İtilâ (onbeş günlük) : Sahib-i imtiyâz: Hakkı. Yayın Tarihi: 1302. İstanbul.

Manzara (onbeş günlük): Mebahis-i fenniye ve edebiyye, hıfzı sıhha seyâhât, teracüm-i ahvâl ve roman gibi hususat-ı mütenevviden bahseder musavver Osmanlı mecmuasıdır. Sahib-i imtiyâz: Mehmet Ramiz. Umur-ı idâre: Osman Nuri. Yayın Tarihi: 1303. İstanbul.

Mecmua-ı Ebuzziya (Haftalık): Edebî ve siyâsi risâle-i ubuiyyedir. Müdür-i mes'ul ve Sahib-i imtiyâz : Ebuzziya Yayın Tarihi: 1297-1330.

Mecmua-ı fünûn (Aylık): Risâle-i mevkutedir. Çıkaran: Münif Paşa. Yayın Tarihi: 1300. İstanbul.

Medrese-i fünûn (onbeş günlük): Maarif ve fünûndan bahseder. Muharriri: Hamid Vehbi, Türkçe Arapça. Yayın Tarihi: 1300. İstanbul.

Mir'at-ı Alem (Haftalık): Sahib-i imtiyâz: Mehmet Murat. İdare memuru: Abdülvehhâb ilmi. Yayın Tarihi: 1304-1325.

Muhadcrat (onbeş günlük) : Yayınlayan: Fuat Arifi-Vassaf. Yayın Tarihi: 1300. İstanbul.

Muhit (onbeş günlük) : Siyasetten manada her şeyden bahseder mecmuadır. Yayın Tarihi: 1305. İstanbul.

Mahit (onbeş günlük) : Asar-ı edebiye ve mevadd-ı fenniye-i havidir. Sahib-i imtiyâz : B.M. Rıza. Yayın Tarihi: 1302-1303. İstanbul.

Nahl-ı Emel (Haftalık): Fenni ve edebî risâledir. Sahib-i imtiyâz : Mehmet Hamdi. Muharriri: Halil Şinasi. Yayın Tarihi: 1302. İstanbul.

Necm-i Saadet (süresi belirsiz): Yayın Tarihi: 1304. İstanbul.

Nevrûz (onbeş günlük): Yayınlayan: N.Tevfik. Yayın Tarihi: 1300-1301. İzmir.

Nihâl (süresi belirsiz): İmtiyazı: Mehmet Remzi. Yayın Tarihi: 1303-1304. İstanbul.

Nilüfer (onbeş günlük): Sahib-i imtiyâz: Feraizcizade Mehmet Şakir. Yayın Tarihi: 1305-1309.

Nokta (Haftalık): Müdür: M.Nedim. Yayın Tarihi: 1305. İstanbul

Numune-i Terakki (Haftalık): Sahibi: Mehmet Nadir. Yayın Tarihi: 1303-1304. İstanbul.

Ravza-ı Musavver (Haftalık): Sahibi: Mehmed Sadullah- H.S. Yayın Tarihi: 1304. İstanbul.

Ravza-ı Hukuk (Haftalık): Yayın Tarihi: 1300. İstanbul

Risale-i Hafi(Haftalık): Yayın Tarihi: 1303. İstanbul.

Sa'y (onbeş günlük) : Sahib-i imtiyâz : Halil Edib. Yayın Tarihi: 1303-1304.
İstanbul.

Sebât (onbeş günlük): Sahib-i imtiyâz: Hayreddin. Yayın Tarihi: 1302. İstanbul.

Şua (onbeş günlük) : Yayın Tarihi: 1300. İstanbul.

Şule (onbeş günlük) : Sahibi: A. Safî. Yayın Tarihi: 1302. İstanbul.

Şule-i Maarif (onbeş günlük): Müessis ve Muharrirleri Asap Muhiddin Ahmed Envari. Yayın Tarihi: 1302. İstanbul.

Şüküfezâr (onbeş günlük): Sahibe-i imtiyâz: Afife. Yayın Tarihi: 1301-1303.
İstanbul.

Teaviün-ı Aklâm (Haftalık): İmtiyâz sahibi: Muallim Naci- Selanikli Tevfik Yayın Tarihi: 1302-1304. İstanbul.

Teaviün-i Aklâm (Haftalık): Yayın Tarihi: 1302-1303. İstanbul.

Umran (onbeş günlük) : Edebiyat, fûnûn, sanayi', terâcüm-i ahval, seyahat, roman, mevadd-ı mudhike vesaireyi bahis, Osmanlı risâle-i mevkutesi. Müdürrü: Ahmet İhsân. Yayın Tarihi: 1305.

Zerrat (Aylık) : Edebiyat, tarih, fûnun ile malumat-ı müteneviayı havi..... risâle-i mevkutedir. Yayınlayan: Avyonyalı Süreyya. Sahib ve naşiri: Kitapçı Arakel. Yayın Tarihi: 1304-1305. İstanbul.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3 FİHRİST

3.1 YAZAR ADINA GÖRE:

- A.H* “Fizyonomi” Sene:1 Nüsha:3 1 Nisan 1303, s.28-29-30-31.
- Ahmet İhsan (Tokgöz)* “Hanımlara Mahsus” bölümü “Vesaya-yı Hikemmiye” Sene:1, Nüsha:5 1 Mayıs 1303, s. 58-59-60.
- Ahmet İhsan (Tokgöz)* “Hanımlara Mahsus” bölümü “Vesaya-yığ Hikemmiye” Sene:1 Nüsha: 6 15 Mayıs 1303, s. 72.
- Ahmet İhsan (Tokgöz)* “Kudüs-i Şerif” Sene:1, Nüsha:7 1 Haziran 1303, s. 80-81.
- Ahmet Naim (Babanzade)* “Mektup” Tanca’dan, Sene:1 Nüsha:8 15 Haziran 1303, s.86-87-88.
- Ahmet Naim (Babanzade)* “Seyyah Ahmet Naim Bey, İkinci Mektup” Tanca’dan Sene:1 Nüsha:9 1 Temmuz1303, s. 97-98-99-100.
- Ahmet Naim (Babanzade)* “Magrib-i Aksa’da Seyahat, Seyyah Ahmet Naim Bey, Üçüncü mektup” Tanca’dan Sene:1 Nüsha:12 15 Eylül 1303, s.133-134-135.
- A.Rasim (Ahmet Rasim)* “Fusul-i Hamse-yi Hayat” Sene:1 Nüsha:6 15 Mayıs 1303, s.63.
- A.Rasim (Ahmet Rasim)* “Oğlum Orada” Sene:1 Nüsha:6 15 Mayıs 1303, s. 62-63.
- A.Nazım (Nabizade Nazım)* “Vatan ve Muhabbet-i Vataniyye” Sene:1 Nüsha:6 15 Mayıs 1303, s.63-64.
- Diyarbakırlı Saîd Paşa* “İntibâh” Sene:1 Nüsha:11 1 Ağustos 1303, s. 121.
- Doktor Besim Ömer* “Mükeyyifat, müsekkirat tütün” Sene:1 Nüsha: 3 1 Nisan 1303, s.26.

- Halil Edib** “Manzara Risale-i Mergubesi Heyet-i Tahririyesine”
Sene:1 Nüsha:9 1 Temmuz 1303, s. 102-103.
- M. Sadık** “İş Güç” Sene:1 Nüsha:2 15 Mart 1303, s.22.
- M. Sadık** “felaket” Sene:1 Nüsha:7 1 Haziran 1303, s.73-74.
- M. Sadık** “Hanımlara Mahsus” bölümünden “Keşke Dünyaya Erkek Geleydim” Sene:1 Nüsha:7 1 Haziran 1303, s. 83-84.
- Manzara Heyet-i Tahririyesi** “Mütalaa” Sene:1 Nüsha:8 15 Haziran 1303, s. 88.
- Nabizade (Nazım)** “Elektrikiyyet Sevdaya Tatbiki” Sene:1 Nüsha:1 1 Mart 1303, s. 8-9-10.
- Nabizade (Nazım)** “Şairiyyet” Sene:1 Nüsha:4 15 Nisan 1303, S.44-45-46.
- Nabizade (Nazım)** “Galvanu Plasti” Sene:1 Nüsha:5 1 Mayıs 1303, s. 52-53.
- Nabizade (Nazım)** “Şairiyyet” Sene:1 Nüsha: 8 15 Haziran 1303, s.88-89-90-91.
- Nabizade (Nazım)** “Mütalaa” Sene:1 Nüsha: 9 1 Temmuz1303, s. 101-102
- Nabizade (Nazım)** “Uyu Gönlüm Uyu” tercüme, Sene: 1 Nüsha: 10 15 Temmuz 1303, s. 117.
- Nabizade (Nazım)** “Mülahaza” Sene: 1 Nüsha:10 15 Temmuz 1303, s. 118.
- Nabizade (Nazım)** “Sema” Sene:1 Nüsha: 11 1 Ağustos 1303, s. 122-123-124.
- Nabizade (Nazım)** “Lisanımızda Şive” Sene:1 Nüsha: 11 1 Ağustos 1303, s.125-126-127-128.
- Nabizade (Nazım)** “Kimya” Sene:1 Nüsha:11 1 Ağustos 1303, s.129-130.
- Nabizade (Nazım)** “Lisanımızda Şive” Sene: 1 Nüsha: 12 15 Eylül 1303, s.137-138-139.

- Nabizade (Nazım)* “Felsefe-i Askeriye” Sene:1 Nüsha:13 17 Eylül 1303, s.141-142-143.
- Nabizade (Nazım)* “Lisanımızda Şive” Sene:1 Nüsha:13 17 Eylül 1303, s.143-144-145.
- Nabizade (Nazım)* “Alem” tercüme, Sene:1 Nüsha:14 24 Eylül 1303, s.150.
- Nabizade (Nazım)* “Sema” Sene:1 Nüsha: 14 24 Eylül 1303, s.150-151-152-153.
- Nabizade (Nazım)* “Küremizin Tarihini Okuyalım” Sene:1 Nüsha: 15 1 Teşrin-i Evvel 1303, s. 157-158.
- Nabizade (Nazım)* “Kolereya Karşı Elektrik” Sene:1 Nüsha:15 1 Teşrin-i Evvel 1303, s.159-160.
- Nabizade (Nazım)* “Nevtin Elektrikle Tahkiki” Sene:1 Nüsha:15 1 Teşrin-i Evvel 1303, s.160-161.
- Selanikli Fazlı Necip* “Kızıma” tercüme, sene:1 Nüsha:1 1 Mart 1303, s.5.
- Selanikli Fazlı Necip* “Zulmet İçinde Efgan” tercüme, Sene:1 Nüsha: 4 15 Nisan 1303, s. 39-40-41-42-43-44.
- Selanikli Fazlı Necip* “Zulmet” Sene:1 Nüsha: 5 1 Mayıs 1303, s.50.
- Selanikli Fazlı Necip* “Hayret” Sene:1 Nüsha:6 15 Mayıs 1303, s.61-62.
- Selanikli Fazlı Necip* “Nicola Boileav Sipreo” Sene:1 Nüsha: 7 1 Haziran 1303, s. 74-75-76-77.
- Selanikli Fazlı Necip* “Hanımlara Mahsus” bölümünden “Efkâr-ı Batıla” Sene:1 Nüsha:13 17 Eylül 1303, s. 147-148.
- Selanikli Fazlı Necip* “Hanımlara Mahsus” bölümünden “Efkâr-ı Batıla” Sene:1 Nüsha: 14 24 Eylül 2001, s. 155-156.
- Selanikli Fazlı Necip* “Hanımlara Mahsus” bölümünden “Efkâr-ı Batıla” Sene:1 Nüsha: 15 1 Teşrin-i Evvel 1303 s. 163-164.

3.2 İMZASIZ YAZILAR

- İmzasız* “Afrika Yamyaları” Sene:1 Nüsha:2 15 Mart 1303, s. 17-18-19-20.
- İmzasız* “Amerika’da Gaz Kuyuları” Sene:1 Nüsha:3 1 Nisan 1303, s.32.
- İmzasız* “Amirak Hinduları” Sene:1 Nüsha:11 1 Ağustos 1303, s.129.
- İmzasız* “ Arabistan Çöllerinde Kum Fırtınası” Sene:1 Nüsha: 7 1 Haziran 1303, s. 81-82.
- İmzasız* “Aşık Kerem Yandı mı Yanmadı mı?” Sene:1 Nüsha:5 1 Mayıs 1303, s. 51.
- İmzasız* “Azab-ı Vicdan” Sene:1 Nüsha: 5 1 Mayıs 1303, s. 49.
- İmzasız* “Balruk feneri” Sene:1 Nüsha: 9 1 Temmuz 1303, s.104-105.
- İmzasız* “Benars” Sene:1 Nüsha: 2 15 Mart 1303 s. 20.
- İmzasız* “Bir Coğrafya Lügatine Derece-i İhtiyacımız” Sene:1 Nüsha: 10 15 Temmuz 1303, s.113-114-115-116-117.
- İmzasız* “Cam” Sene:1 Nüsha: 15 1 Teşrin-i Evvel 1303, s.158-159.
- İmzasız* “Çinde İzdivaç Usulü” Sene:1 Nüsha: 12 15 Eylül 1303, s. 135-136-137.
- İmzasız* “Esas-ı Saadet” Sene:1 Nüsha: 2 15 Mart 1303, s.15-16-17.
- İmzasız* “Ganç Nehri Sahilinde, Harab Küçük Bir Mabed” Sene:1 Nüsha: 5 1 Mayıs 1303, s.53.
- İmzasız* “Habeşistan” Sene:1 Nüsha:1 1 Mart 1303, s.10-11.
- İmzasız* “Hanımlara Mahsus, Temizlik” Sene:1 Nüsha: 3 1 Nisan 1303, s.34-35-36.

- İmzasız* “Hikmet-i Tabiiyyeden , Elektrikiyyet” Sene:1 Nüsha:3
1 Nisan 1303, s.33-34.
- İmzasız* “Hikmet-i Tabiiyyeden , Elektrikiyyet” Sene:1 Nüsha:4
15 Nisan 1303, s.47-48.
- İmzasız* “Hikmet-i Tabiiyyeden, Elektrikiyyet” Sene:1 Nüsha:5
1 Mayıs 1303, s. 55.
- İmzasız* “İfade” Sene:1 Nüsha: 2 15 Mart 1303, s. 14.
- İmzasız* “İngiltere’de Eydan Mektebi” Sene:1 Nüsha: 6 15
Mayıs 1303, s. 64.
- İmzasız* “Karnak” Sene:1 Nüsha: 9 1 Temmuz 1303, s. 53-54.
- İmzasız* “Kayıtsızlık” Sene:1 Nüsha: 4 15 Nisan 1303, s. 46.
- İmzasız* “Kimya” Sene:1 Nüsha: 9 1 Temmuz 1303, s. 106-107.
- İmzasız* “Kimya” Sene:1 Nüsha: 13 17 Eylül 1303, s. 145-146.
- İmzasız* “Kuvve-i Hafıza” Sene:1 Nüsha:1 1 Mart 1303, s.3-4-5.
- İmzasız* “Magrib-i Aksa’da Seyahat, Seyyah Ahmet Naim”
Sene:1 Nüsha: 9 1 Temmuz 1303, s. 105-106.
- İmzasız* “Manyatizma” Sene:1 Nüsha: 5 1 Mayıs 1303 s. 55-
56-57-58.
- İmzasız* “Manyatizma” Sene:1 Nüsha: 6 15 Mayıs 1303 s.64-
65-66-67-68.
- İmzasız* “Manyatizma” Sene:1 Nüsha: 7 1 Haziran 1303 s. 77-
78-79-80.
- İmzasız* “Manyatizma” Sene:1 Nüsha: 9 1 Haziran 1303 s. 105-
106
- İmzasız* “Medeniyet” Sene:1 Nüsha: 14 24 Eylül 1303, s.149-
150.
- İmzasız* “Menay Köprüsü” Sene:1 Nüsha: 3 1 Nisan 1303, s.31-
32.

- İmzasız* “Milan” Sene:1 Nüsha: 6 15 Mayıs 1303, s.64.
- İmzasız* “Mukaddime-i Hücumdan, Amede Kimen” Sene:1 Nüsha:10 15 Temmuz 1303, s.117-118.
- İmzasız* “Mükeyyifat, Müsekkirat ve Cehâlet” Sene:1 Nüsha: 2 15 Mart 1303, s.21.
- İmzasız* “Ömr-i İnsaniyenin Tasvir-i Hekimanesi” Sene:1 Nüsha: 2 15 Mart 1303, s.21.
- İmzasız* “Prag” Sene:1 Nüsha: 2 15 Mart 1303, s. 20-21.
- İmzasız* “Rusya’da Bir Çiftlik” Sene:1 Nüsha: 11 1 Ağustos 1303, s.129.
- İmzasız* “Shakespeare, Shakespeare Kimdir?” Sene:1 Nüsha: 1 1 Mart 1303, s. 5-6-7-8.
- İmzasız* “Şah Cihan Türbesi” Sene:1 Nüsha: 9 1 Temmuz 1303, s.104.
- İmzasız* “Tuvalet” Sene:1 Nüsha:1 1 Mart 1303, s.2
- İmzasız* “Tuvalet” Sene:1 Nüsha:2 15 Mart 1303, s.14
- İmzasız* “Tuvalet” Sene:1 Nüsha:4 15 Nisan 1303, s.38

3.3 KONULARINA GÖRE

3.3.1 MAKALELER

3.3.1.1. İlmî Makaleler

Bir Coğrafya Lügatine Derece-i İhtiyacımız (İmzasız) Nüsha: 10 15 Temmuz 1303 s. 113-117.

Cam (İmzasız) Nüsha: 15 1 Teşrin-i Evvel 1303 s. 158-159.

Esas-ı Saadet (İmzasız) Nüsha: 2 15 Mart 1303, s. 15-16-17.

Esas-ı Saadet (İmzasız) Nüsha: 3 1 Nisan 1303, s.27-28.

Felâket M.Sadık, Nüsha: 7, 1 Haziran 1303, s. 73-74.

Felsefe-i Askeriyye Nabizade (Nazım) Nüsha:13, 17 Eylül 1303, s. 141-142-143

Fizyonomi A.H Nüsha:3 1 Nisan 1303, s.28-29-30-31.

Fünûn ve İslamiyet Nabizada (Nazım), Nüsha: 10 15 Temmuz 1303 s. 109-110-111-112-113.

Mükeyyifat, Müsekkirat ve Cehâlet (İmzasız) Nüsha: 2 15 Mart 1303, s.21.

Ömr-i İnsaniyenin Tasvir-i Hekimanesi (İmzasız) Nüsha: 2 15 Mart 1303, s.21.

Vatan ve Muhabbet-i Vataniyye A.Nazım (Nabizade Nazım) Nüsha:6 15 Mayıs 1303, s.63-64.

3.3.1.2 Fennî Makaleler

Galvanu Plasti Nabizade (Nazım) Nüsha:5 1 Mayıs 1303, s. 52-53.

Hikmet-i Tabiiyyeden , Elektrikiyyet (İmzasız) Nüsha:3 1 Nisan 1303, s.33-34.

Hikmet-i Tabiiyyeden , Elektrikiyyet (İmzasız) Nüsha:3 15 Nisan 1303, s.47-48.

Hikmet-i Tabiiyyeden , Elektrikiyyet (İmzasız) Nüsha:5 1 Mayıs 1303, s. 35.

Kimya (İmzasız) Nüsha: 9 1 Temmuz 1303, s. 106-107.

<i>Kimya</i>	Nabizade (Nazım) Nüsha:11 1 Ağustos 1303, s.129-130.
<i>Kimya</i>	(İmzasız) Nüsha: 13 17 Eylül 1303, s. 145-146.
<i>Kolereya Karşı Elektrik</i>	Nabizade (Nazım) Sene:1 Nüsha:15 1 Teşrin-i Evvel 1303, s.159-160.
<i>Kuvve-i Hafıza</i>	(İmzasız) Nüsha:1 1 Mart 1303, s.3-4-5.
<i>Küremizin Tarihini Okuyalım</i>	Nabizade (Nazım) Nüsha: 15 1 Teşrin-i Evvel 1303, s. 157-158.
<i>Manyatizma</i>	(İmzasız) Nüsha: 5 1 Mayıs 1303 s. 55-56-57-58.
<i>Manyatizma</i>	(İmzasız) Nüsha: 6 15 Mayıs 1303 s.64-65-66-67-68.
<i>Manyatizma</i>	(İmzasız) Nüsha: 7 1 Haziran 1303 s. 77-78-79-80.
<i>Manyatizma</i>	(İmzasız) Nüsha: 9 1 Haziran 1303 s. 105-106
<i>Nevtin Elektrikle Tahkiki</i>	Nabizade (Nazım) Sene:1 Nüsha:15 1 Teşrin-i Evvel 1303, s.160-161.
<i>Sema</i>	Nabizade (Nazım) Nüsha: 11 1 Ağustos 1303, s. 122-123-124.
<i>Sema</i>	Nabizade (Nazım) Nüsha: 14 24 Eylül 1303, s.150-151-152-153.

3.3.1.3 Edebi Makaleler

<i>Aşık Kerem Yandı mı Yarımadı mı?</i>	(İmzasız) Nüsha:5 1 ayıs 1303, s. 51.
<i>Lisanımızda Şive</i>	Nabizade (Nazım) Nüsha: 11 1 Ağustos 1303, s.125-126-127-128.
<i>Lisanımızda Şive</i>	Nabizade (Nazım) Nüsha: 12 15 Eylül 1303, s.137-138-139.
<i>Lisanımızda Şive</i>	Nabizade (Nazım) Nüsha:13 17 Eylül 1303, s.143-144-145.

Mukaddime-i Hücumdan, Amede Kimen (İmzasız) Nüsha:10 5 Temmuz 1303, s.117-118.

Şairiyyet Nabizade (Nazım)Nüsha:4 15 Nisan 1303, S.44-45-46.

Şairiyyet Nabizade (Nazım) Nüsha: 8 15 Haziran 1303, s.88-89-90-91.

3.3.2. ŞİİR

İntibâh Diyarbakırlı Sait Paşa Nüsha:11 1 Ağustos 1303, s.121.

3.3.3. TERCÜMELER

3.3.3.1 Şiir Tercümeleri

Fusul-i Hamse-yi Hayat A.Rasim (Ahmet Rasim) Nüsha:6 15 Mayıs 1303, s.63.

Kızıma Selanikli Fazlı Necip tercüme, Nüsha:1 1 Mart 1303, s.5.

Uyu Gönlüm Uyu Nabizade (Nazım) tercüme, Sene: 1 Nüsha: 10 15 Temmuz 1303, s. 117.

Victor Hugo (İmzasız) Nüsha: 9, 1 Temmuz 1303 s. 100-101.

3.3.3.2 Nesir Tercümeleri

Alem Nabizade (Nazım) tercüme, Nüsha:14 24 Eylül 1303, s.150.

Hamlet (İmzasız) Nüsha:1 1 Mart 1303, s.8.

Mukaddime-i Hücumdan, Amede Kimen (İmzasız)Sene:1 Nüsha:10 15 Temmuz 1303, s.117-118.

Oğlum Orada A.Rasim (Ahmet Rasim) Nüsha:6 15 Mayıs 1303, s.62-63.

Zulmet İçinde Efgan

Selanikli Fazlı Necip tercüme, Nüsha: 4 15 Nisan 1303, s. 39-40-41-42-43-44.

3.3.4. KADIN YAZILARI

Efkâr-ı Batıla (Hanımlara Mahsus) Selanikli Fazlı Necip Nüsha: 14 24 Eylül 2001, s. 155-156.

Efkâr-ı Batıla (Hanımlara Mahsus) Selanikli Fazlı Necip Nüsha: 15 1 Teşrin-i Evvel 1303 s. 163-164.

Efkâr-ı Batıla (Hanımlara Mahsus) Selanikli Fazlı Necip Nüsha: 13 17 Eylül 1303, s. 147-148.

Efkâr-ı Batıla (Hanımlara Mahsus) Selanikli Fazlı Necip Nüsha: 1620 Teşrin-i Evvel 1303, s. 171-172.

İş Güç (Hanımlara Mahsus) M. Sadık Nüsha: 1 15 Mart 1303, s. 11-12.

İş Güç (Hanımlara Mahsus) M. Sadık Nüsha: 2 15 Mart 1303, s. 22.

Kaynanaya Hoş Görünmek A. Nuri, Nüsha: 2, 15 Mart 1303, s. 22-23-24.

Keşke Dünyaya Erkek Geleydim (Hanımlara Mahsus) M. Sadık Nüsha: 7 1 Haziran 1303, s. 83-84.

Temizlik (Hanımlara Mahsus) (İmzasız) Nüsha: 3 1 Nisan 303, s. 34-35-36.

Tuvalet (İmzasız) Nüsha: 1 1 Mart 1303, s. 2

Tuvalet (İmzasız) Nüsha: 2 15 Mart 1303, s. 14

Tuvalet (İmzasız) Nüsha: 3 1 Nisan 1303, s. 26

Tuvalet (İmzasız) Nüsha: 4 15 Nisan 1303, s. 38

Vesaya-yı Hikemmiye (Hanımlara Mahsus) Ahmet İhsan (Tokgöz), Nüsha: 5 1 Mayıs 1303, s. 58-59-60.

Vesaya-yı Hikemmiye (Hanımlara Mahsus) Ahmet İhsan (Tokgöz) Nüsha: 6 15 Mayıs 1303, s. 72.

Zevecine Hoş Görünmek (Hanımlara Mahsus) Ahmet İhsan (Tokgöz) Nüsha:9 1 Temmuz 1303, s. 108.

3.3.5.TENKİD

Manzara Risale-i Mergubesi Heyet-i Tahririyesine Halil Edib Nüsha:9 1 Temmuz 1303, s. 102-103.

Mülâhîza Nabizade (Nazım) Nüsha:10 15 Temmuz 1303, s. 118.

Mütalaa Manzara Heyet-i Tahririyesi Nüsha:8 15 Haziran 1303, s. 88.

Mütalaa Nabizade (Nazım) Nüsha: 9 1 Temmuz1303, s. 101-102

Mütalaa Manzara Heyet-i Tahririyesine (İmzasız), Nüsha:8, 15 Haziran 1303, s.88.

3.3.6. BİYOGRAFI

Nicola Boileav Sipreo Selanikli Fazlı Necip Nüsha: 7 1 Haziran 1303, s. 74-75-76-77

Seyyah Ahmet Naim Bey, İkinci Mektup Ahmet Naim (Babanzade) Tanca'dan Nüsha:9 1 Temmuz1303, s. 97-98-99-100.

Shakespeare, Shakespeare Kimdir? (İmzasız) Nüsha: 1 1 Mart 1303, s. 5-6-7-8.

3.3.7. COĞRAFYA/SANAT TARİHİ

Afrika Yamyaları (İmzasız) Nüsha:2 15 Mart 1303, s. 17-18-9-20.

Amerika'da Gaz Kuyuları (İmzasız) Nüsha:3 1 Nisan 1303, .32.

Amirka Hinduları (İmzasız) Nüsha:11 1 Ağustos 1303, s.129.

Arabistan Çöllerinde Kum Fırtınası (İmzasız) Nüsha: 7 1 aziran 1303, s. 81-82.

<i>Balruk feneri</i>	(İmzasız) Nüsha: 9 1 Temmuz 1303, s.104-105.
<i>Benars</i>	(İmzasız) Nüsha: 2 15 Mart 1303 s. 20.
<i>Ganç Nehri Sahilinde, Harab Küçük Bir Mabet</i>	(İmzasız) Nüsha: 5 1 Mayıs 1303, s.53.
<i>Habeşistan</i>	(İmzasız) Nüsha:1 1 Mart 1303, s.10-11.
<i>İngiltere'de Eydın Mektebi</i>	(İmzasız) Nüsha: 6 15 Mayıs 303, s. 64.
<i>Karnak</i>	(İmzasız) Nüsha: 9 1 Temmuz 1303, s. 53-54.
<i>Kudüs-i Şerif</i>	Ahmet İhsan (Tokgöz) Nüsha:7 1 Haziran 1303, s. 80-81.
<i>Menay Köprüsü</i>	(İmzasız) Nüsha: 3 1 Nisan 1303, s.31-32.
<i>Milan</i>	(İmzasız) Nüsha: 6 15 Mayıs 1303, s.64.
<i>Prag</i>	(İmzasız) Nüsha: 2 15 Mart 1303, s. 20-21.
<i>Şah Cihan Türbesi</i>	(İmzasız) Nüsha: 9 1 Temmuz 1303, s.104.

3.3.8. SÖZLER

Cümel-i Müntehibe-i Osmaniyye Nüsha: 9, 1 Temmuz 1303. s.104.

3.3.9. MUHTELİF YAZILAR

<i>Azab-ı Vicdan</i>	(İmzasız) Nüsha: 5 1 Mayıs 1303, s. 49.
<i>Çinde İzdivaç Usulü</i>	(İmzasız) Nüsha: 12 15 Eylül 1303, s. 35-136-137.
<i>Elektrikiyyet Sevdaya Tatbiki</i>	Nabizade (Nazım) Nüsha:1 1 Mart 1303, s. 8-9-10.
<i>Bir Coğrafya Lügatine Derece-i İhtiyacımız</i>	(İmzasız) Nüsha: 0 15 Temmuz 1303, s.113-114-115-116-117.
<i>Hayret</i>	Selanikli Fazlı Necip Nüsha:6 15 Mayıs 1303, s.61-62.
<i>Kayıtsızlık</i>	(İmzasız) Nüsha: 4 15 Nisan 1303, s. 46.

Rusya'da Bir Çiflik

(İmzasız) Nüsha: 11 1 Ağustos 1303, s.129.

Zulmet

Selanikli Fazlı Necip Nüsha: 5 1 Mayıs 1303, s.50.

3.3.10. MEKTUP

Magrib-i Aksa'da Seyahat, Seyyah Ahmet Naim (İmzasız) Nüsha: 8 15 Haziran 1303, s. 86-87-88.

Magrib-i Aksa'da Seyahat, Seyyah Ahmet Naim Bey, Ahmet Naim (Babanzade) Nüsha:9 1 Temmmuz 1303, s.98-99-100.

Magrib-i Aksa'da Seyahat, Seyyah Ahmet Naim Bey, Ahmet Naim (Babanzade) Nüsha:12 15 Eylöl 1303, s.133-134-135.

3.3.11. ROMAN

Flori

Nüsha:6 15 Mayıs 1303, s.68-72; Nüsha:7 1 Haziran 1303, s.82-83; Nüsha:815 Haziran 1303, s.93-96; Nüsha:9 1 Temmuz 1303, s.118-120; Nüsha:10 1 Ağustos 1303, s.131-132; Nüsha:12 15 Eylöl 1303, s.139-140; Nüsha: 13 17 Eylöl 1303, s. 146-147; Nüsha: 14 24 Eylöl 1303, s.153-155; Nüsha: 15, 1 Teşrin-i Evvel 1303, s. 161-163.

3.3.12. RESİMLER

Amerika Hinduları

Nüsha: 11 1 Ağustos 1303, s.132.

Amerika'da Penslovanya Eyaleti Dahilinde Petrol Gaz Kuyularından Gaz Filed Kuyusu Nüsha: 3 1 Nisan 1303, s.31.

Amerikalı Ressam Sidney'in Bir Tablosu Nüsha: 4.15 Nisan 1303, s.42

Arabistan Çöllerinde Kum Fırtınası Nüsha: 7 1 Haziran 1303, s. 78.

Balebin'de Şems-i Muayyed Harabesi Nüsha: 4, 15 Nisan 1303, s.43.

- Balruk Feneri* Nüsha: 9 1 Temmuz 1303, s.103.
- Benars Şehri* Nüsha: 11 1 Ağustos 1303, s.126.
- Benars'ta Bir Ma'bedin Medhulü* Nüsha: 2 15 Mart 1303, s.19.
- Çin Gelin Adayı* Nüsha: 12 15 Eylül 1303, s. 137.
- Çin'de İzdivâç Usulü* Nüsha: 12 15 Eylül 1303, s. 136.
- Çocukların büyüklere taklidi* Nüsha: 15 1 Teşrin-i Evvel 1303, s.161.
- Çocukların Kiler Toplaması* Nüsha: 15 1 Teşrin-i Evvel, 1303, s. 160.
- Ganç Nehri Sahilinde Bir Küçük Harabe Ma'bed* Nüsha:5 1 Mayıs 1303, s.54
- Habeş Askeri* Nüsha: 1 1 Mart 1303, s.7.
- Hindistan'da Vafi Lahur Şehrinde*
İngiltere'nin Hindistan Vali'sinin
İkemetgâhıyla Hükümet Konağı Nüsha: 10 15 Temmuz 1303, s. 114.
- İngiltere'de Eiden Mektebi* Nüsha: 6 15 Mayıs 1303, s.66.
- İtalya'da Vaki(yis) Şehrinin Eğri Kulesi* Nüsha:13 17 Eylül 1303, s.144.
- Karnak* Nüsha: 5 1 Mayıs 1303, s.55.
- Kudüs-i Şerif* Nüsha: 7 1 Haziran 1303, s.84.
- Kudüs-i Şerif'te Hz. Ömer (R.A) Cami Nurlami'* Nüsha:7 1 Haziran 1303, s.79.
- Menay Köprüsü* Nüsha: 3 1 Nisan 1303, s.30.
- Milan'ın Büyük Kilisesi* Nüsha: 6 15 Mayıs 1303, s.67.
- Mösyö Human Liu'nun Tablosu* Nüsha: 14 24 Eylül 1303, s. 152.
- Mösyö Jurel Firarde'nin Tablosu* Nüsha: 14 24 Eylül 1303, s.153.
- Paris'te Bir Banka* Nüsha: 10 15 Temmuz 1303, s. 120.
- Prag Şehri* Nüsha: 2 15 Mart 1303, s.18.
- Rusya'da Bir Çiflik* Nüsha:11 1 Ağustos 1303, s.127.
- Sebesin Levhası* Nüsha: 8 15 Haziran 1303, s.90.
- Shakespeare'nin Doğduğu Hane* Nüsha: 1 1 Mart 1303, s. 6
- Sahkespeare'nin Statüsü* Nüsha: 1 1 Mart 1303, s.6

Şah Cihan Türbesi Nüsha: 9 1 Temmuz 1303, s.102.

Talim (Jul Rene)nin bir tablosu Nüsha: 16, 20 Teşrin-i Evvel 1303, s.172.

Yak Şehri Nüsha: 5, 1 Mayıs 1303, s.60.

3.3.13. KİTAP REKLAMLARI

Familya Çocukları Nüsha:2 15 Mart 1303, s.14; Nüsha:3 1 Nisan 1303, s.26; Nüsha:4 15 Nisan 1303, s. 38.

İhtiraat Nüsha: 3 1 Nisan 1303, s.26.

Keşfiyyat-ı Beşeriye-yi Felsefi Nüsha: 3 1 Nisan 1303, s.26.

Mükeyyifat ve Müsekkirat'tan Tütün Nüsha: 3 1 Nisan 1303, s. 26.

Seksen Günde Devr-i Alem Nüsha:4 15 Nisan 1303, s. 38.

Tarih-i imâlat Nüsha: 3 1 Nisan 1303, s. 26.

Vesaya-yıg Sahiha Nüsha: 2, 15 Mart 1303, s.14.

3.3.14. İLAN

Bıçak Modeli Üzerine Nüsha: 4, 15 Nisan 1303, s.38.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SEÇME METİNLER

4.1. TUVALET-

Tuvalet yalnız aza-yı bedenimizi hıfz-ı sıhhate muvâfık surette temiz bulundurmaktan ibaret değildir. Aza-yı hariciyemize hüsn ü letâfet vermek ve terakki-i sinle taravetini kaybeden azaya mehma imkan-ı teravet-i ibtidaiyyesini iade etmek tuvaletin cümle-i muhassanâtındandır.

Aza-yı bedenî temiz tutmak için yıkanıldığı gibi sıhhat ve terâfetini muhafaza etmek ve nazara vel lemse latif gelecek surette güzel renk ve halavet vermek içinde kozmetik yani mülettifât-ı beşeriyye denilen malumat-ı itriyye müstameldir.

Kozmetikler kendilerinden görülen fevaid ve muhassanâtın envaine nazaran üç kısma taksim olunur. 1.cildin letâfet-i asliyesini muhafaza edenler 2 sıhhat ve metâneti kayb olmuş azayı hal-ı ibtidailerine icra' edenler. 3 azaya mahfolan letafet-i hariciyelerini iade eyleyenlerdir.

Bazı itriyat fabrikacıların akvaline inanmak lazım gelse ihtiyarlığın geliş çatmasıyla vücudun pörsüyüp musmulandığı ve gençliğe mahsus olan tarâvat ve halâvet-i cild buruşuklukları arasında kayb olduğu için tasa çekmemeli ve Yunan esâtırında muharrer olup ihtiyarları bir an içinde genç ve gürbüz eden (Ab-ı şebâbet) n mezkur fabrikacılar tarafından keşf olunduğuna kani' olmalıdır.

Biz fabrikacıların bir dereceye kadar şarlatanlık olan bu gibi iddialarını bir tarafa bırakarak erbâb-ı fen ve tecrübenin vücuda hiç mezareti olmaktan başka hayli neli' ve faidesi olduğunu gösterdikleri Kozmetiklerden iyilikleriyle beraber tedariki eshel olanları zikredeceğiz.

Cildin revnak ve letâfetini muhafaza eden mevâddın başlıcaları temiz su, süt, tatlı badem usâresi, kakao yağı, inbekten çekilmiş gül suyu vesâiredir.

Cildin tesirât-ı hariciyeden muhafazasına en muvâfık tedbir badem sübiyesi ise de bunun istihzârı pek uzun ve müteassirdir.

Kozmetik hizmetini ifade eden sulardan en iyisi bir litre suyun içinde takdir olunmuş 150 gram acı bademe 500 gram gül suyu ile bir litre bal şerbeti zom ve ilave edilerek vücudun getirilen terkidir.

Bu terkid yüz yıkanırken bir bardak su içine bir kaşık nisbetinde katılarak istimâl olunmalıdır. Kokulu bir yağ derûnunun acı badem tozu karşılaştırılarak yapılmış olan hamurda bâlâdaki terkid gibi kullanılabilir.

Kozmetiklerden en alası esasen bal ile yapılan ber vech-i atı imal edilenidir.

Acı badem unu 180 gr

Acı badem yağı 100 gr

Adi bal 360 gr

Bunları ibtidâ mermer bir havan içinde karıştırdıktan sonra 8 taze yumurta sarısıyla bir avuç kadar acı bademi iyice ezip evvelki mahluta ilave ediniz ve bunları acı badem paçaları kayb oluncaya kadar güzelce karıştırarak eziniz ve bir de taht-ı karboniyet süt diye eczacıdan alabileceğiniz eczadan 30 gram miktarını kâfi gül suyundan hal ettikten sonra ilave edip yarım saat kadar iyice döğünüz. Hasıl olan hamur havanın içinden kolayca ayrılacak bir kıvama gelir ki bu halde ameliyat hitam bulmuş ve matlûb olan kozmetik vücuda getirilmiş demektir.

Terkib ve suret-i istihzârını yazdığımız şu iki nev'i kozmetiğin güzel terkid ve vereceği fevâidi perükâr dükkanları ve tuhafiyeciler vesaire itriyat satan mağazalardan alınan süslü ve güzel kokulu kozmetiklerde aranmamalıdır. Çünkü onların hemen kaffesi domuz yağıyla imal olunan başka ekseriyesi de mazeret mevaddi havâdirler.

Sene:1 Nûsha:1 S:2 (İmzasız)

Ellerin letâfet ve tahareti için isti'mal vesaitin en güzeli ve muhessenatı cami' olan bir vech-i atı terkidini yazdığımız tenevvüzdür.

Acı badem unu 500 gram

Pirinç unu	250 gram
Melh sodyum meshufi	32 gram
Lavanta çiçeği yağı	8 gram

Lavanta çiçeği yağı yerine gül yağı vesair güzel kokulu yağlardan birinin isti'malinde beis yoktur. Bu tozun suret-i isti'maline gelince iki parmakla bir miktar alınıp avuç içe konularak ve bir iki damla su ile sulandırılarak elleni oğmaktan ibarettir.

İşte görülüyor ki yazdığımız bütün terkipler malum olan tertemiz ve latif eczalardan yapılıyor. Mahiyeti bilinen ve hiçbir mazereti olmadığına emin olunan bu gibi pek az zahmetle kendi yapabileceğimiz terkipler var iken Avrupa'dan gelme – gerçi mazeretine hüküm edivermek haksızlık olsa temizliğinden bahak şüphe edilen tertiblerin yaldızlı çiçekli sargılar yine ve süslü kutular yine kapılarak güzelim paracıklarımızı frenklerin şarlatanları mukabilinde dökü vermekte kâr-ı akıl mıdır?

Cildin letafet ve taravetini muhafaza için yağlı şeyler isti'malinde faide varsa da cildin mateni kapayarak teneffüs-i cildiye mani' olacağından ve bilahire birçok sui halata sebebiyet vereceği için kesret-i isti'malinden sakınmalıdır. Mamafih arasıra akşamları yatarken kullanılması cild çatlaklarıyla kuruluşunu defa medar olacağı için tensib edilir.

Sene:1 Nüsha:2 s.14 (imzasız)

Cild çatlaklarıyla kuruluşunu defa-i medar olacak yağlı mevaddın en iyisi gül yağıyla yapılan gül krem (kaymak merhemi) dir. Terkibi:

Balina beyazı	80 gram
Çiğ balmumu	30 gram
Tatlı badem yağı	300 gram

Bunları eritip bir mermer havanda beyaz bir merhem haline geçinceye kadar iyice döğünüz. Sonra damla damla

Iyi gül suyu 30 gram

Gliserin 30 gram

Akıtınız ve daima döğünüz. Bundan sonrada 10 damla kadar gül yağı ilave edip tekrar laakıl yirmi dakika kadar havanda döğmelidir.

Kul krem ne kadar ziyade döğülürse o kadar iyi ve beyaz olur.

Dudaklardaki harareten vesaireden husule gelen çatlak ve uçuk gibi şeyleri defi' için (roza) pumadesi kullanılır. Roza pumadesi şu suretle yapılır:

Saf ve erimiş iç yağı 60 gram

Tatlı badem yağı 30 gram

Beyaz balmumu 45 gram

Erittikten sonra güzelce dökmeli sonra 12 damla gül yağı ilave etmelidir. Gül yağının rengini kırmızılatmak için derununa biraz kırmızı koymalıdır.

Sene:1 Nüşa:3 s.26

Cildin halavet ve teravetini muhafaza etmek için birçok kokulu sular ve ispirotolu ruhlar ve suyun içine birkaç damla damlatmak suretiyle isit'mal olunan yağlar kullanılmakta ise de bunların ekseriyetle kokusundan başka hiçbir faidesi görülmez.

Şişeler içinde satılan kokulu sular güzel kokulu çiçeklerin yaprakları birkaç günler ispiroto içinde bırakıldıktan sonra takdir olunarak istihsal kılınır. Bazı kokulu sular ise takdire hacet görülmeksizin istihsal kılınabiliyorsa da takdir edilenler kadar keskin olamaz.

Lakin takdir için mahal-ı mahsus ve imbik ve sair advad iktiza ettiğinden ve bu ise bizim evlerimizde gayir mümkün olduğundan biz yalnız ispiroto derununa çiçeklerin sadece terkile istihsal olunabilen kokulu sulardan bahsedeceğiz. Meyve kabuğu, bazı ağaçlar, meyveler, çiçekler vesair mevadd-ı muattara ispirotoya

konulmadan evvel küçük küçük parçalara ayrılmalıdır. Lakin büsbütün toz haline kalb edilmemelidir.

Çünkü bu halde kokusunu kayb eder. Mesela:

-125 gram parçalanmış şebboy yaprakları 1000 gram ispirto derununda on beş gün terk ile şebboy hūlasası istihsal kılınır.

Sene:1 Nūsha:4 S.38

4.2. KUVVE-İ HAFIZA

Kuvve-i hafıza dikkatle iktıfat olunan semerâtı hemen zevâlpezir olmaktan vikâye eden bir kuvvet, tasavvurat ve teammülâtımızı muhafazaya mahsus bir mahzendir.

Mazinin muhayyiyesi ve hîn-i hacette isti'mâl etmek için iktisâp ve izhâr ettiğimiz malumatın mahfazasıdır.

Dikkat ve temyiz hassaları insanda bulunmaya idi hiçbir malumat iktisâb ve hiçbir fikir hasıl edemez dik. Akıl ve zeka hissiyât ve teessürsat kargaşalık arasında mahv ve nabüd olup gider idi.

Dikkat ve temyiz ile istihsâl olunan malumatta eğer hasıl olduğu an içinde adem-i ibād-ı nisyâna gide idi yani enzâr-ı beşerde tecelli eden bir ziya an-ı vahidde yine mübeddel-i zulmet olaydı dikkat ve temyiz bize ettikleri hizmetin ne hüküm ve ehemmiyeti olabilirdi? Bu halde akl-ı beşer için hiçbir terakki ve intibâh müyesser olmayacaktır. Bir tecrübe üzerine ta'mik-i fikr etmek ve uzun uzadı mülâhazâtta bulunmak ve bunlardan semere almak gayr-i kabil bulunacak efkâr ve hissiyâtımız hep anı olacak ve münâsebât ve mülâhazâtımız hazırda mevcut eşyaya münhasır kalıp asla kaybe tecâvûz edemeyecekti ve zeka ilelebed beşikten çıkamayacak neşv ve nûma bulamayacak idi.

Kuvvet-i hafıza bize iki surette hizmet eder: iktisâb ettiğimiz şeyleri muhafaza etmek ve hîn-i hacette mahfuzi olan müktesebâtımızı bize tahattür etmek zihnimizi ve fikrimizi layenkati' işgal eden şeylerin ekseriyesi hiçbir eser bırakmaksızın kaybolup giderlerse de bir takımı bilakis devam ve bekâ bulur. Hatıratımızdan terâküm eder. Gerek ulum ve fûnûn ve gerek hususat-ı sairede terakkimize esas-ı vuzu eyler. Müktesebâtımızı istediğimiz vakit tahatturumuza hizmet eden ve kuvve-i hafıza ile münasebet tammesi bulunan iki haslet vardır. bunların biri dikkat ve temyiz ve diğeri cemi'yet-i fikriyyeden ibarettir.

Nazar-ı dikkatimize pek az müsâdif olan eşya bizim üzerimize pek hafif bir tesir bırakıp bu da bir anda mahf olur ve bir daha tahattür edilemez. Lakin dikkatimiz kuvvetli ve ziyade olur ise eşya kuvve-i hafızaya az bir zamanda silinmeyecek

derecede derin hak ve resm olunur. El hasıl kuvve-i hafızaya nakşolunan bir şeyin müddet-i devam ve bekası nefsü'l-emide bu şeye edilen dikkatin derecesiyle mebsuten mütenasib olur.

Kuvve-i hafıza eşyayı bulundukları halde yani hıfz ettiği surette bir şahıs veya şeyi tamamiyle aksettiren ayine gibi bize arz eder.

Kuvve-i hafızalarının neşvü nümâsına o an tufuliyetlerinden badi ile hizmet etmiş ve terbiye ve terakkisine çalışmış olanlar gördükleri ve öğrendikleri şeyleri kolayca tahattur edebildikleri gibi birçok zamanda hatıralarında hıfzedebiliyorlar. Halbuki kuvve-i hafızalarının takviyesi hususunda lakayt ve müsamahalı davrananlar gördükleri ve bildikleri şeyleri bin zahmetle der hatır edebildikleri gibi gözleri önünde serzede-i zühûr olan birçok vekayi' bir zaman-ı kalil zarfında sanki hiç görülmemiş gibi büsbütün unutulur.

Eşyaya ve eşyanın bizde hasıl ettiği te'sirata verdiğimiz ehemmiyet kuvve-i hafızaya pek büyük hizmet eder. Dostlarımızın ve sevdiğimiz zatların melamih vechiyesini ve hatlarını pek suhuletle der hatır eder ve tanırız. Her ne kadar bunları hafızamızda zapt için pek büyük dikkat etmemiş ve hiç zahmet çekmemiş isekte birçok seneler güzeran ettiği halde yine feramûş etmeyiz. Bunun gibi bizi pek ziyade müteessir eden sair şeylerin kaffesini kuvve-i hafızamızı yormaksızın müddet-i medide hıfz eder ve tahattur eyleriz.

Kuvve-i hafızanın mahfuzatını bize der hatır ettirmesi hususunda başlıcası muavinleri dikkat ile cemiyet fikridir. Kuvve-i hafızaya tevdi' ve emanet edilen şeylerde intizam bulunuyorsa kuvve-i hafıza hizmetini daha suhuletle ifa eder ve duçar-ı taab ve zahmet olmayarak kuvvetini müddet-i medide muhafaza eyler bilakis adem-i intizâm kuvve-i hafızayı gayetle yorar ve hizmetine hâlel getirir. Nitekim bir mahzene yığılan eşya suret-i muntazamada vaz' olunduğu halde hîn-i hacette aranılan bir denk suhuletle bulunabilir ve arayanı yormaz. Ve keza bir mahal-ı intizam ile yerleştirildiği surette bir çok eşya ile bilip karmakarışık ve gelişigüzel atılıverse pek az mikdar istiâb eder.

Kuvve-i hafızaya muavenet eden şeylerden biri de hattır. Çünkü hat gayr-i kabil-i ru'yet olan ve pek çok zaman sabit kalamayıp bir kuş gibi uçup kaçan fikr-i daimi ve sabit ve her vakit derpiş-i enzar edilecek bir şekil ve surete irca' yani bir

sahife kağıt üzerine hapis ettiğinden ve kıraat-ı tefekkürle iktitaf edilecek esmar-ı malumatı bir tertib ve intizam tahtına olmağa fevkalâde yardımı bulunduğundan getsabete kuvve-i hafızanın tezyit-i kuvvet ve kudretine hadim vesaitten biri nazarıyla bakılabiliyor. Ancak hatıraya hak ve nakşı icâb eden her şeyi bir kağıt üzerine tevdi'- itiyât etmek yani hafızanın her hizmetini kalem ve kağıda gördürmek istihsân olunacak bir hareket değildir. Çünkü bu adet kuvve-i hafızayı tembel ve muattıl etmek gibi bir su-i netice hasıl eder ve elde vesait-i tahrir bulunduğu halde hizmetini ifâdan aciz bırakır. İnsan hafızasından çıkarmamak istediği bir şeyi sıkça sıkça tahattur etmelidir.

Kuvve-i hafızanın ev safı emniyet, sadakat ve sürattir. Yani bir şeyi uzun müddet doğruca muhafaza ve onu çabuk tahattur eylemektir. Evsaf-ı mezkureyi herkes kuvve-i hafızasının hizmeti nispetinde yani hafızasına tevdi' ettiği efkâr ve malumatın cins ve nev'ine göre istihsâline say ve gayret etmelidir.

İyi bir kuvve-i muhafaza mevhibe-i hudâdır. Henüz ilk yaşlarında bir iyi kuvve-i hafıza insanda iktidarını gösterip hüsn-i isti'mâl olunduğu taktirde günden güne kesb-i vüsat eder. Say ve gayret ile bir adam akıl ve zekasını terbiye edebileceği ve kuvvetlendireceği gibi kuvve-i hafızasını dahi vüsatlendirir. Batını ve zahiri havassımızın kaffesi ta'lim ve mümareseye muhtaçtırlar. Kuvve-i hafızanın havas-ı sair'den ziyade terbiye ve mümareseye ihtiyacı vardır.

Kuvve-i hafıza terakkisiyle tedenni eder. Bu tedenniye sebep hissiyatın tenakus ve dikkat ve temyiz kesb-i zayıf etmesidir diyebiliriz.

Sene:1 Nüsha:1 S:3-4-5 (İmzasız)

4.3. KIZIMA

Viktor Hugo'nun Eşarından

Kızım, benim nasıl mutî olduğumu görüyorsun. Sen de bana tabaiyyet et müsterih olursun. Mesut muyum? Hayır! Ekdâr-ı âleme galib mi? Asla!

-Mütevekkil

iyi ol, halim ol, alnında daima bir nur lemre'an etsin. Gün, asumân içinde envârını gösterdiği gibi. Sen de meleğim, gözlerinin semâvi mailiği içinde ruhunun safvetini göster.

Bu alemde kimse mes'ut olamamıştır. Hiç kimse galib değildir. Zaman herşeyi nakıs bırakır. Beşerde kemâl yoktur.

Zaman bir gölgedir, bizim hayatımızda, çocuğum, ondan yapılmıştır.

Bütün insanlar talilerinden müteşekki bezgindirler. Evet yavrucuğum, cümlesi mesut olmak için birçok nevakıs, mevani gösterirler. Birçok nevakıs denilen heyhat ki pek az bir şeydir.

Her fert alemde kendi hususuna bir kelime bir isim biraz altın, bir nazar, bir tebessüm ister: Aşk olmayınca en büyük kimselerde bile mesudiyet olamaz.

Daima mehd ettiğimiz, mübarek ad eylediğimiz hükemaya bak, çehreleri kuluba dehşet veren, kahramanları gör. Hep bu parlak, münevver isimler gözleri kamaştırdıktan sonra mezara zulmet içinde gittiler.

Alemde bir kanun-ı ilâhi vardır, o mukaddes kanuna itaat etmek lazımdır.

Çocuğum o kanunun bilhassa üç hükmü vardır ki ruhu, vücudu mes'ud eder. Şunlardır! Nefret etmemek! Sevmek! Acımak!

Sene:1, Nüsha:1 s.5 (Selanikli Fazlı Necip)

4.4.SHAKESPEARE

Shakespeare Kimdir?

Tarih-i edebiyatın İngiltere sahifesi açılrsa **nazar**-ı dikkate tesadüf edecek isim şudur: Shakespeare.

İngiltere edebiyatı bu nâmı birçok evsâf-ı âliye ve ihtirâmât-ı faika ile yadeder. Çünkü bais-i şeref ve şanıdır.

Son üç dört asır tarihin ezmine-i mütevasıtasından bir cüzü değildir. Bir devr-i inkilâb ve teceddüttür. Dünyanın ne tarafında olursa olsun zuhûr eden bir dahinin fikr-i münirinden münteşir olan ziyâ bir asırlarda hapis olunamaz. Alemin her köşesinde nüfuz eder. Binaenaleyh Shakespearein efkar-ı uluv efşânından istinâre eden İngiltere edebiyatı değil edebiyât alemidir. Bu sebepten Shakespeare namını İngiltere ile beraber bütün alem de hürmet ve ta'zim ile yâd eder.

Shakespeare İngiltere'de Stratford şehrinde küçük ve fâkirâne bir hânede tevellüd etmiştir. Gençliği mesaib içinde geçmiştir. Tiyatro kapılarında kibarların atlarını gezdirir idi. Nihayet tiyatroya aktör olarak girmiştir. En evvel vücuda getirdiği birkaç parça asar/ı şi'riyesini mütâlaaya heveskâr kimseyi bulamayınca tiyatro piyesi tahririne başlayıp fikir ve zekası bu piyeslerinde pertev-i feşân olmuş ve namını bunlar ebedî etmiştir.

Shakespeare 1564'den 1616 tarihe kadar muammer

Shakespeare'in Asârı

Shakespeare bir facia yazar, bir vaka-i müdhişeyi tasvir eder. Birbirine zıt olan fevkalade teessürü lakayıtlığı, ciddiyeti, mizahı akıl ve hayale gelmez bir suret-i mu'ciz kârane ve dahiyanede mezc eder. Piyeslerindeki korkunç eşhas insanın tüylerini ürpertir. Vücudunu lerzenok eder. Julyet, Ufyelya, Deste Mona suretinde tasvir ettiği güzel şahıslar insanın kalbini pek tatlı hissiyat ile meşhûn eder. İnsan bunların karşısında adeta gaşy olur. Bunların arasında Hamlet'indeki mezarcıları gibi insan kafasıyla top oynayanlarına da rast gelinir.

Shakespeare'in en meşhur asârı: Romeo ve Julyet, Hamlet, İkinci Rişâr, Kral Lir, Makbet, Yulyus, Kısır, Otello...

Shakespeare'in asarından lisanımıza tercüme edilenleri Shakespeare'nin tekmile-i âsarı Avrupa lisanlarının kâffesine tercüme olunduğu halde lisanımıza nakl edilememesine müteessif olduğumuzu beyândan geri durmayız.

Shakespeare'nin "Venedik Taciri" nâm piyesi Türkçe'ye tercüme ve tab olunmuştur.

Numune-i Terakki ders nazarı Nadir Efendi'nin himmetiyle Shakespeare'nin piyeslerindeki kış masalının ahir tarafından romana tahvil olunmuş sureti tercüme edilmiştir. Yine mümaileyh tarafından Victor Hugo'nun Shakespeare'in Kıskançlar ismindeki piyesleri hakkında kaleme aldığı makale-i edibane dahi lisânımıza nakl olunmuş ve "Mir'at-ı Alem"miz ile neşolunmuştu. Lisanımıza Fransızcadan bir Otello tercüme edilmiştir. Tiyatroda defaatle oynandı. Bu Otello Shakespeare'in Otello'su değildir.

HAMLETTEN BİR PARÇA

Olmak yahut olmamak! İşte mesele burada!.....Menhus taliin gaddar bahtın cevri ve ezasına, taarruzunun katlanıp eziyet çekmek mi ruha daha hoş gelir; yoksa bunca fenalıklara karşı ilân-ı isyân ederek bela sellerine mukabele etmek ve onları bitirmek mi? Ölmek uyumak- başka ne var yapacak; ve bu uykuya hazırlanırken "kalbin tahammülfersa olan ızdırâb ve elemine, ve takatsız bunca eziyet ve meşakkate, şu kalbin miras-ı tabiiyesi olan belâ ve felâkete nihayet veriyoruz" demek. Ölmek uykuya dalmak. Bunu herkes arzu edecekti. Ölecekti. Lakin şu fani cesedi terk edip ölüm dediğimiz uykuya daldıktan sonra o alem-i ma'nada nasıl rü'yalar göreceğimizi asla bilmiyoruz. İşte bu değil mi ki bizi yine meks ve tevkife mecbur ediyor. İşte bu fikir musibet-i hayatı idâme edip götürüyor! Böyle olmasa feleğin sitemine zamanın ezasına, mağrur ve mütekebbirlerin tahkir-i şatmelerine, muhakkar aşkın eza ve ukubetine hayasızların tavr-ı bi edibânesine tahammül etmek ve bu eziyetleri çekmeği bir küçük hançerle istihsâl rahas mümkün iken hangi adam ister idi? Ölümünden sonra ki halden, asla bilinmediği için, az çok bir korku olmaya idi hayat dediğimiz o sakil yük altında kim ezilir kim âh ve enin eder idi. Giden hiçbir seyyâhın avdet etmediği o iklimin ma'lum olmaması değilmi ki bizi

müthiş bir tereddütte bırakıyor ve hissettiğimiz fenalıkların tahümmül terciil ettiriyor! Bir fenalıktan kaçarken diğer bilmediğimiz fenalıklara bizi sevk ediyor. Vicdan kayb olur. Bizi cebin ve alçak eder bırakır. Akıl ve hikmetin sönmez diye tavsif edilen ziyâsı şu mazlûm fikirler arasında mahvolur! En akılâne cesurâne tasavvur edilen şeylerin bu halde hatt-ı hareketi sapar! Alem-i hayalette dolaşır durur! –susmalı... (ma’sukamı Ofelya’mı görerek) âh güzel Ofelya!-

Sene:1 Nüsha:1 s:5-6-7-8 (imzasız)

4.5. Bu Parça Hakkında Mütâlaamız

Hamlet'ten yukarıya naklettiğimiz parça okuyanların zihninde kavanın-î varidât-ı ilahiyeye karşı hareketin vehâmet-i uzmasını bir derece daha izam eyler. Hamlet'i baştan aşağı okumuş olanlar Hamlet'i hakkıyla tanımış olacaklarından bu sözler onların zihninde daha âli surette tecelli eder. Hamlet bar-ı sakil-i hayatı çekmeğe kendinde kuvvet bulamıyor. Fakat yine fikr-i intihârı te'cih edemiyor. Nasıl tercih eyler ki dünyada en büyük gördüğümüz mesaib-i dünyeviyyeye Cenâb-ı haküllem yezâlin kahr ve celâline uğrayanların çekecekleri ukubât ve gazab-ı uhreviye nisbetle hiçten başka nedir? Mesaib-i dünyeviyyeden tahlis-i giribân etmek maksadla hevâperestânesiyle intihâr-ı irâdât-ı samdaniyeye ve halka karşı isyân dinsizliğine saparak kendini azab-ı ebed-i cehime atmaktır.

“Kim ki ilcâat-ı nevmidiyle eyler intihâr

Harb-ı beyt-ı reyhubeyitle eyler iştiâr

deriz ve intihâr-ı yunumuzun nail mağfiret-i rabbâni olmaları duasını da yâdedemiz.

Sene:1 Nüsha:1 s:8. İmzasız

4.6. ELEKTRİKİYYETİN SEVDAYA TATBİKİ-

Cihanda sevdadan bahsetmeyen yok gibidir: halbuki hakikat-i sevdaya hiç kimse vakıf değildir. Zaten hakikat Lamartinenin dediği gibi “ferit ve amim” olduğu cihetle bu kadar umumiyet içinde ferdiyetin istiknâhi hakikat-i mesaib-i umurandır.

Şimdiye kadar herkes inanmış idi ki insanın sinesinde ve kim bilir neresinde “gönül veya kalb” namında bir uzv-ı mâddi mevcut olup sevda o uzva mütealliktir.

Hatta daha gülünç olmak üzere ruha arzıdır binaenaleyh ebedidir derler idi ki hem edebiyetin arzı ebedi olamayacağından izhâr-ı gaflet ederler ve hem de bir sevdanın nihayet beş altı sene ancak devam edebileceğini nefsinde tecrübe edenler bile bu zehâba mü’tekid görünürler idi.

Halbuki evhâm-ı batılayı sihr-aferinane red ve itâl etmekteki kudreti kendisine “iktidâr-ı kül” ünvanını kazandıran fen ve ma’firetin şu terakki-i nazarı bu gibi mu’tekidat-ı cahilâneyi nazar-ı iltifattan bilküllüye iskât eylemiştir.

Aşk ve sevda gibi şeyleri maneviyattan ziyâde maddiyata nisbetle şu yaşadığımız asr-ı tefennün icâbatına tevfik-i hareket etmiş oluruz.

Fikr-i acizânemce aşk ve sevdâ dahi mahan elektirikiiyyetin bir tecellisinden ibârettir.

Elektriyyet te’sirat günyunun kaffesinde olan medhiliyle “müessen gül” sıfatını kazanmağa ibâhat-ı şayandır. Alemlerin eserden tahaddüsünü cihanda hüküm süren ahenk ve irtibât yani cazibe, hararet, ziyâ, kuvvet, hareket, velhasıl tabir-i umumî ile hayatın devam ve istimrârını mucib ve kâfil olan kuvvet varsa elektirikiiyyetten ibarettir.

Alemleri idare eden kavanın-i tabiat asl-i cazibe yani elektirikiiyyet kanun-ı münferide ve esasiyenin fîruati ad olursa becâdır.

İşte elektirikiiyyet her bir hadiseye tatbik olunduğu gibi aşk ve sevda hadisesine dahî tatbik olunur.

Bakınız nasıl:

İnsan birisini seviyor. Buna sebep nedir? Hüsn ve cemali mi? Heyhât! Hüsn ve cemâlin sevdada – ama sevdayı halisanede- hiçbir dahili yoktur: Ben öylelerini bilirim ki sevdiklerini görürseniz yüzüne bakmak istemezsiniz. Halbuki onlar cihanın güzellerini de görseler- o yolda bir nazar-ı iltifât atfedemezler.

Şu fikir garib görünür. Zaten insan gibi bir mevcut-ı garibin fikri dahi garib olmak tabiidir. Bizim burada bahsimiz sevdâ-yı safiyânedir. Asıl muhabbet-i safiyâne böyle olur. Araya hüsn ve cemâi girdiği gibi sevdanın safiyeti mutlaka muhtel olur. Bu sözüümüz bazı romancıları belki tasvir edecektir vakıa onlar kahramanlarını böyle tasvir ederler fakat bu suret insaniyete kuş bakışı bir nazar atf olduğu taktindedir. Halbuki insaniyeti tasvir için insanın tabına kadar girmelidir.

İnsanda melekîyyet ve behimîyyet gibi iki isti'dat mûtenakız mevcuttur. Cihanda iş bu iki hasletinden sırf birisiyle mütemayiz hemen hiçbir kimse tasavvur olunamaz. Bir şaki sırasına göre said ve salih ad olunur. İşte insaniyete şu nokta-i asliyeden nazar olduğu halde mütehayyız olduğu sıfat-ı şehvetten bilkûlliye teberrisi –hangi takdirdede olursa olsun- mümkün olamaz. Bu cihetlerle hüsn ü cemâle peyda edilen bu sevdâ dahi bilkûlliye safî ve halis ad olunamaz. Saf ve pâk denilir bir muhabbete ki ondan hiçbir hazz-ı şehvânî istifâ'z mümkün değildir.

Yabadi-i sevdâ hüsn ü cemâl olamazsa ne olur? İşte asıl saded bu سوالin cevabıyla başlıyor ki şudur:

Aşk ve sevdâya sebep seven ile sevilenin anası–ı maddiyeleri beyinde mevcut bulunan münasebet ve irtibâttır. Mesalâ bir adam vefat ediyor onun ecza-yı vücudu biltihân kainatta tevzi' olunuyor. Ecza-yı mezkureden birkaç kısmı bir rüya birkaç insan terkibine dahil olursa işte o insanlar beyinde –ecza-yı müşterekenin miktarına göre- az veya çok bir isti'dad-ı temayül ve sevdâ mevcut bulunur.

Müvellid-ül humuza cüzi müvellid –ülama cüzini nerede bulsa derhal temayül gösterir. Çünkü mezkûr iki cüzi fert beyinde –münâsebet-i kimyeviye- namı verilen bir cazibe yani elektriyyet mevcuttur.

Halbuki bir kükürt cüzi bir fosfor cüziyle mümkün değil imtizâç edemez. Çünkü elektriyyetleri beyinde bir münasebet mevcut değildir.

Fakat beyinlerinde bir elektriyyet münâsebeti yani bir temâyül ve muhabbet isti'dâdı mevcut bulunan iki cüz'i her zaman kendi kendilerine bilfiil meyl ve muhabbet edemiyorlar da mutlaka bir tesir-i hariciye muhtaç kalıyor. Tesir-i harici zuhur eder etmez bu cüziler bantizâc ediyorlar. Eğer beyinlerindeki münasebet mûvellid-ül humuza ve müvellid-ul ma beynindeki münasebet gibi şedid ise bunların imtizâhı, hem seri' ve hem sürekli olur bilakis batı severensiz oluyor.

Her iki halde dahi diğer bir tesir-i harici mezkûr münasebete galebe ile eczâyı tefrik ediyor. Bu münâsebet yani elektriyyet diğer cisimlerde de tecelli ediyor hülâsa bu imtizâc ve muhabbet bu yolda tesellül eyleyip gidiyor.

İşte insanlar beyinde mevcut olup aşk ve sevda namı verile gelen elektriyyet münasebeti dahi mutlaka o insan cüzleri beyinde bir irtıbât-ı esâsiyenin vücudundan neşet edip bu münasebetin fıkdanı takdirinde velev ki hüsn-i mücessem olsa yine bir alaka ve muhabbet zuhura gelemiyor.

Fakat insanlar beynindeki isti'dat-ı muhabbet kendi kendine fi'le gelemeyip mutlaka bir tesir-i hariciye muhtaç bulunuyor. Bu tesirden başlıcası "tefekür" olup yani bir insan görerek değil belki düşünerek aşık oluyor.

Ecza-yı insaniye beynindeki münasebetin derecesine göre dahi sevda-ı seri' zuhura gelip sürekli oluyor veya batı zuhura gelip devamsız çıkıyor.

Sonra bir te'sir diğerle dahi mahv oluyor: Bu tesirden başlıcası dahi "zayıat-ı maddiye" yani -inkılâb-ı hayat-tan ibâret bulunuyor.

Burada esâsül bir sual varid olur. Denilir ki: madem ki muhabbet münasebet-i adiyeden neş'et ediyor o halde her iki insanın yani beyinlerinde bir münasebet-i maddiye mevcut olan iki zatın yek diğerine aşık olması lazım gelir ki ekseriyetle böyle değildir.

Evet! Her ma'sukun aşık olması vaki' olmuyor fakat buna birçok makasid-ı insaniye mani' ad olunabilir veya hüküm olunur ki maşuk aşıkını asla düşünmemiş ve düşünmeğe fırsat bulmamıştır.

Meveddet, muhabbet, sevda gibi derecat-ı mütefavetiye ve bu derecelerin baharında dahi birçok nev'ilere ve suverlere münkasem olan münasebet eğer eczâ

beynindeki münâsebet-i kadimeden neşret etmiyorsa ya insan niçin bazı kimseye daha ilk görüşte bir nev'i muhabbet peydâ ediyorda bazısından nefret ediyor?

Hatta insan hüsn ü cemâlden biri birisine rabt-i fikir eylediği zaman onun mesela birâderini de muhabbet derecesinde seviyor.

Aşk ve sevdanın elektikyyetten neş'et eylediği şu suretle dahi isbât olunabilir.

Mesela eğer aşk ve sevda bundan ibaret değilse de insan sevdiğinin bir noktasına temas ettiği zaman niçin layet şişesine dokanmış gibi ra'şelerle düşüyor?

Sevdiğinin vücuduna değil ona müteallik bir şey'e temasta dahi lerzan oluyor ki bu hâl dahi (elektrikiyyet biltesir) den neş'et ediyor.

Evet: Aşkın kalbi halecândadır. Bundan muhabbetin ruhani veya ma'nuk olması lazım gelmez. Dimağın ihtizâzatından kana arz olan şiddet-i cevân kalbindeki darabatıda tezyid eder.

Velhasıl aşk ve sevdası denilen şeyi ben iki insanın cüzleri beyinde esâsen mevcut bulunan bir münasebete yani elektrikiyyete isnât ediyorum. vesselâm.

Sene:1 Nüşa:1 s.8-9-10 (Nabizâde (Nazım))

4.7. HANIMLARA MAHSUS

İŞ GÜÇ

Cenâb-ı Hak insanı çalışmak için yarattı. Çalışmayanın insanlıktan bir behresi yoktur. Yalnız yemek, içmek ve yatıp uyumakla vakit geçirenlerin hayvanlardan ne farkları vardır? Bunlar kendilerine hangi hareketleriyle insan dedirtecekler? Cenâb-ı Hak insanlara çalışınız çabalayınız diye emrediyor. Tabiat bunu gösteriyor. Dünyada görülen bunca eserler, insanların muntazam evler içinde yaşamaları, güzel elbise giymeleri hasılı insanlık aleminde görülen terakki hep çalışmakla vücuda geldi. “Her şeyin revci Say-i devr-i âmildir” derler. Ne doğru söylerler.

Çalışmak insanı hayvandan ayıran akıl ve zekasını parlatır. Neşv ü nümâ buldurur. İnsanı iyiliğe sevk eder kuvvetini kudretini faideli bir surette sarfettirir. Hayatın bir rengi saydır. Çalışmayan rahatın lezzetini tadamaz.

Ah! Tembellik bütün kusurların kabahatlerin fenalıkların başlıca sebebi sensin! İşsiz güçsüz insanın zihni fenâ fenâ şeylerle meşgul olur. En fena adamların işsiz, güçsüz takımından zuhur etmiştir.

Şöyle bir insanlara bakınız iş güç menfuri olan tembel bir adam görürsünüz. Rahat mıdır bu tembel? Allâh için söyleyin. İş sıkıntısından biçârenin hâli berbâddır: Zenginlik bu iş sıkıntısını def etmez. Bin türlü zevk ve sefâ kabilindeki melâli mümkün değil büsbütün çıkaramaz. Dünyada ancak çalışkan adam rahat olur hoşnud bulunur.

Tembellik milletimiz içinde kolera ve veba gibi –Allah cümleyi hıfz etsin- dehşetli illetlerden daha korkunç bir illettir. Umumiyet üzere sefâlet halimize familyallar arasında görülen acıklı hallere, fakirliğe duçar olup berbat olan hanımanın bu felâketlerine sebep işte o menhus tembelliktir. Evlerimiz mûtarakki ve çalışkan milletlerde görüldüğü gibi bir saadethane olacak yerde neza’ eksik olmaz içinden sefâlet çıkmaz birer derd ocağı olması başlıca o tembellik denilen lanetli illetin tesiratındandır. Hususen Osmanlı kadınları itirâf etmelidirler evet itirâf etmelidirler ki tembellikte eşleri akranları yoktur. İnsanlıklarını bilmiyorlar, insaniyet alemine ne nam ve sıfat ile karışdıklarından haberleri yoktur. Ama biz erkeklerde

lütfe tasdik etmeliyiz ki kadınlara insanlarını hatırlatmağa pek geç hatırladık....Bir tembel adamı ele alalım tembelliği ile fakir oldu. Fakirliği ile sefâlete giriftâr oldu. Sefâlet bu adamın ecelini çabuk getirdi. Şimdi bu adam kendi ölümünü istemiş ölmedi mi!

Kendi kasd eden adamda imansız gider. Öyle ise tembel adam imansız gider. Bu kadar insanları görüyorsunuz. Onlar adeta birbiriyle mukavele etmişler ve herkes sairleri için çalışacaklarına imzâ eylemişlerdir. “Cemiyet-i beşeriye” diye alimler bunu uzun uzun tarif ederler. Bütün insanlar senin için çalışır sen onlar için çalışmazsan alçaklık etmiş olmaz mısın? Bizi yoktan vareden Rab’da çalışın buyurmuş. Tembel Allah’ın rızasına da muhalefet ediyor.

Erkek kadın hep çalışmalı zengin fakir cümleden sai ve gayret etmelidir. Can sıkıntısının birinci ilâcı çalışmaktır. Yukarıda söyledik, yine tekrar edelim: Tembellik insanın vücuduna bir gevşeklik getirir. Sıhhatini bozar illetler davet eder. Çalışıp çabalama ile vücut kuvvet bulur sıhhat ve afiyet daimi olur. Tembellik akıl ve fikri fena yollara saptırır. Körleştirir. İş güç insanı fazilet sahibi yapar. Ahlâkını güzelleştirir. Fikrini açar.

Pederinizin veya zevcenizin sabahleyin memuriyetine ve işine gittiğini akşama kadar çalıştığını bütün kudretini, bütün iktidarını sarf ederek evlad ve iyâlinin iâşesi için sai eylediğini görürsünüz de, kar’iler, günlerinizi işsiz güçsüz o murdar tembellik içinde geçirmekten hiç sıkılmaz mısınız? Sabahleyin uykudan kalkarsınız daha ziyade etsin çifte halayık ve hizmetçileriniz var.

Kahveniz pişer gelir. Safa-yı hatırla içersiniz. Köşe minderine çıkar oturursunuz. Biraz sonra kahvaltı gelir bunu da yersiniz. Ve asla yerinizden kımıldamayıp öğlene kadar vakit geçirirsiniz. Yemek iki dakika geç kalırsa biçâre kalfayı haşlarsınız. Yemek bittikten sonra uykuya yatarsınız. Bir iki saat sonra kalkar ve yanınızda bir adam alıp komşulardan birine gidirsiniz. Ezana yakın avdet. Akşam yemeği. Bugün yayan sokağa çıktım yorgunum gibi yatağa serilmek – günleriniz bu minvâl üzere devam ediyorsam size tembel diyeceğiz, affınıza mağruren yukarıdan beri saydığımız sıfatları size isnâd eyleyeceğiz. Dilimizi çok uzattığımız için darılmayın tembel ne isimlerle çağırmak lazım geldiğini biz değil büyük adamlar söylemişler.

Bir kadın ne kadar kibar olursa olsun ne derece büyük mevki'de bulunursa bulunsun tembel olmağa ihtihâk kess edemez. Ufak tefek işlerle meşgul olmak kendisi için ayıp sayılmaz.

Genç kızlar için güç birinci derecede lazımdır. Onların zihinleri fikirleri genişlemekte ve açılmakta olduğu için meşguliyet arar,

Sene:1 Nüsha:1 s.11-12

Genç kızlar her gün dikiş, nakış ve eğer okup yazmağı ta'lim ve terbiyeyi kendine lazım gelen fenleri henüz öğrenmemiş ise bunlarla kendilerini işsiz güçsüz bırakmamalıdır.

Tahsilini bitirdikten sonra bir kız mühümma imkan-ı dikiş öğrenmeli ve bir iki kap yemek pişirmesini bilmelidir. Amma kibar mışda müddet-i ömründe bir defa matbaha girmeyecekmiş, zararı yok, hergün sofrasında hazır bulunan yemeklerin hiç olmazsa nasıl piştiği hakkında bir fikir hasıl etmiş olur. Matbahda yemek pişirmese bile pişirenler nezâret etmekten kibarlığıyla kurtulamaz. Halayıkların işlerine güzelce nazaret için elbet yemekten biraz anlamak lazımdır.

Ev kadını olanların birinci vazifesi evin içindekilerin vazifelerini güzel ilâ edip etmediklerine daim dikkatle bakmak ve kusurlarını tashih etmektir. Zihnini fikrini evin intizâmına hâle-i kelîmâmin için neye teşebbüs etmek lazımsa ev kadını ona hasır ıdır. Evin içinde yapıları işlerin hepsine nezaret etmeli ve kaffesinden mümkün mertebe haberdâr olmalıdır. Evde çoluk çocuğun kalkacak ve yatacak zamanlarını ta'yin edip daim bir vakitte kaldırmak ve yatırmak yemek zamanlarını muayyen bir saate hasır etmek intizame riayet eden ev hanımının işidir.

Evin hizmetlerinden kendine hiçbir şeyi olmayan kadınlar bunları yapmalıdır. Eğer onda hizmetçisi filânı olmazsa meşguliyet o nispette tezayüd eder. Mamalîh bir kadın yalnız intizamına riayet ederek işini kolaylaştırır ve bir evi güzelce idare edebilir. Hasılı iş, güç kendisine ağırlayan hanımefendi bir aile halkının

ahlâksızolmasına sebep olur. Hane içinde patırdı gürültünün eksik olmamasının fena fena neticeler sıkmasına bais olur.

Sene:1 Nüsha:2 s.22 (M.Sadık)

4.8. ESAS-I SAADET

Dünyada me'sudiyet var mı Yok mu?

Sevgili kari! Dünyadaki insanlara şöyle bir nazar-ı imanla bak. Servet ve saman içinde kemâl-i debdebe va tantanal yaşayan bir zenginden sokak kaldırımları üzerinde sürünen bir sefil ve fakire varıncaya kadar herkes halinden müteellimdir. Bir mesudiyet tema içinde imrâr-ı hayat ediyor zannedilenlerin söyletilirse halinden mutlak hoşnutsuzluk getirir ve bin türlü şikâyet eder.

Mes'udiyet şa'sası arasında ömür geçirenlerin başucunda bir parça olsun kara bulutun eksik olmaması ve içinde bulunduğumuz şu dünyada “daralım” tesmiye edilmesine sebep olmuştur. Hakikat hemen herkes “şu alem bir dert ocağı ve bir mihnet bucağından başka bir şey değil” diye ızhâr-ı teessüf ve teesür eder veyahut “eyvah ki dünyada mes'udiyet hiç kimseye nasip değildir” gibi acı acı şikâyetler dermiyan eyler.

Dünya idbâr ve felaket dünyası olduğu halde niçin yine insanlar mes'ut olmağa çalışırlar, dünyada mes'udiyet kimseye müyesser olmamış derlerde yine neye arar?

“insan nisyândan mürekkebtir” ve “kul kusursuz olmak” gibi büyük sözlerin mealularını de düşünelim. Eşrif-i mahlukat ve ikmâl-i mevcudât nameleriyle kadri 'ala edilen insan bu sıfat-ı muazzesiyle beraberine esasen ekmel-i mutlak değildir. Dünyada yalnız mesudiyet-i mutlakanın adem-i mevcudiyetine mütekid olup gitmeyerek belki şu dört günlük alem içinde tam ve mükemmel hiçbir şey olmadığı ve tamemen hakiki hiçbir şey yapılmadığı nazar-ı dikkate alınmalıdır. Dünyada mükemmele en yakın olarak vücut bulan şey'e “mükemmel” namını verir en ziyade hakikate takerrüb edeni “hakiki” namıyla yad ederiz. Hâl böyle olduğu ve insan esasen etem ve ekmel mutlak bulunmadığı surette insanda saadet-i mükemmele nasıl husulpezir olur? Eğer dünyada aranılan ve aranıla aranıla bulunmadığı için adem-i mevcudiyetine kail olunan saadet hiçbir hüzn ve kederle ihlâl olunmayan sırf bir bahtiyarlıktan ve alem-i ezilede cenap-ı vacûlbülucvud hazretleri tarafından halis ve müntehsîb kullarına mev'ut-ı saadet edebiye ise bunun her bir şeyi ferzipezir olan ve hiçbir şeyi mükemmel olmayan dünyada ihtihâli gayri mümkündür. Çünkü yukadar

ve olamaz. Bu takdirde sandet mutlaka ve tamimeye imkanı derecesinde takürrüb ve esbâb-ı saadetin istihsâli kabil olan kısmına nailiyet dünyada kendimizi mesut ve bahtiyar tesmiye etmek için kâfi ad edilmelidir.

Mesut Olmak için Hayrhâh Olmalıdır

Bazılar mesudiyet ve bahtiyarlık nâmlarını ve yaerdiğimiz o lezzetli hâli arzu ve hevesatın husuliyle kesb olunan mesruriyet ve mahzuziyetten ibarettir kıyas ederler. Halbuki saadethal arzuların meydan almasıyla his edilen meserret ve safada değildir. Tabiatıta hıyanet ve vahşet memtezuh olan bir Şahıs bed-i fial farz edin ki zengin olmak hevesine düşmüş. Ya, yolda birini cerh ve katil, mal ve mülkünü yetimden gasb ederek veyahut birisinin hanesine duhul ile eşya ve nukuolunu sırkata ederek arzu-yu ihtisâl etti diye mes'ut mu diyelim? Hayır, çünkü her türlü meyl ve haheşini icrâ ve arzuyu hainesini derdest eden adam mesut olmadığı gibi mesutta olmak onun için kabil değildir. İnsanda bir muhakeme-i aliye mevcut olup bunu ita-yı hükümden hiçbir şey meni" edemez ve adalet ve hakaniyet dairesinden çıkılarak istihsâl kılınan makasıl ve arzularından insanı hemen mesul tutar, muhakeme eder, hüküm ve kararını verir, bir azap-ı ruhaniye duçar eyler. İşte "vicdan" dediğimiz bu nur bir ihlâm-ı rabbani olup insanı daim tarik-i hidâyete sevk ve tarik-i müstekimden cüzi intirâf-ı vukuunda şiddetle ta'zib eyler. Bu halde insan vicdanına karşı hareketle istihsâl ettiği arzusundan ma'sumane yani me&sudane ve bahtiyârane mütelezziz olamaz. Şu hakikatleri nazar-ı ibtisârımızdan tecelli ettirerek belâ-ı teeddüt bunlardan diğer bir hakikat istinâç ederiz ki oda şudur: hayırhân olmayan adam mesut olmaz.

Vicdan

Vicdan ahlâkın muhafaza hakikisi ve hissiyat ve muamelatımızın bir kanun-ı alisidir. Dünyada insanlar tarafından heyet-i ictimaiye-i beşeriyyeyi bir intizâm tahtında bulundurmak ve insanları sui efardan meni' etmek için vuzu' olunan kavaninin kaffesi vicdân dediğimiz o kanun-ı âliden istihrâç olunmuştur. Bu mukaddes kanun olmaya idi bunca kavanin-i mediniye nereden çıkacak idi. Bize his-i adaleti ilhâm eden ve hakaniyetve istikâmeti gösteren ve fenâlıktan çekip iyiliğe sevk eyleyen vicdândır.

Hiss-i adâlet insanda o kadar muhkem o derece sabit ve nafızdır ki buna karşı ne türlü harekâtta nasıl seyi'atte bulunursa bulunsun ibtâl olunmak hariç ez imkandır.

Bazı hükemanın reyı insanda asıl olan şer olmayıp Cenâb-ı vacibülvücud ve Tekades hazretleri beşeri amâl-i hayriyyede bulunmak için halk etmiş ve işlenen günah ve cüretim ise nefsin ilcasıyla irtikâb olunmakta bulunmuştur. Saika hava ve hevesle işlenen her türlü fesat ve enva' fiska karşı duçar olduğu azâb-ı ruhâni, hiss-i adâletin ve vicdânın hükmu tesirini gösterir.

Vicdân asla müntefi olmaz bir şu'ledir. Ne türlü harekâtta bulunulursa bulunsun ne yapılıyorsa yapılsın vicdân kayb olmaz. Vicdana karşı harekâtın taaddud ve tekessürü ve bazıları vicdânlarının aleyhlerine verdiği hüküm ve karardan ve ızdırab-ı deruniden pek ziyade müteazzi görünmezler. Bu halde vicdanları sönmüş demek değildir. Ziya-yı pürtabı üzerine belki bir perde-i günâh gerilmiş demek caiz ola. En ziyade deni ve alçak olanlar. Sefâlet ve mezelletin son derekesinde bulunanlar mesela hırsızlar, caniler, katiller, haydudlar sayd ve şikârlarını ve cinâyetlerinin neticesi olarak elde ettikleri emvâli beyinlerinde nez' ve feza'siz müsaveten taksim ediyorlar. Birbirine hakları geçmemesine dikkat ve itinâ eyliyorlar. Ya bunlardan görülen hiss-i adaletperveri eseri nedir?

İşte bir hata işlenecek, bir kabahat yapılacak vakit bir hiss-i hayr bahının bunu men için mukavemet göstermesi bizi ancak amâl-i haceneye teşvik ve harekât-ı mezmumeden vikâye eden bir kanun-ı ali hükmünde olan vicdanın emrinden başka birşey değildir.

Serbest Olanlar Mes'utturlar

Mes'udiyete ancak hayr Hâh olan, vicdanının irae ettiği tarikde hareketle bir ilhâm-ı rabbani olan iş bu kanun-i aliye muhalif hareketde bulunmayan eşhâs nail olabileceği gibi bu ni'met-i azameye mazhariyet birde serbestiye mütevakkıftır.

Bizim buradaki serbestiden maksadımız mezheb ve siyasi kelimeleriyle tenkib edilen ve bilip bilmeyen herkesin ağzında dolaşan mazereti faidesine galib olan serbesti olmayıp ancak vicdânını bir menfaat-ı şahsiyeye mukâbil bir diğerine satmamak ve bar-ı minnet altında ezilmemek ve tarik-i hak ve sevabta hareket edebilmektedir. Bizim serbest diyeceğimiz efkâr-ı namuskâraneden başka bir fikir-i maksat tanımayan ve hak ve adaletten sormu inhirâf etmeyerek ancak fikr hayr hâhının delâletiyle hareket eyicen kimsedir.

Vicdan ve namus pazarlığında bulunan serbest midir? Hayır asla, esirlerin en bedbaht ve en sefilidir. Çünkü kendi kusur ve kabahatinin esiridir. Yukarıdaki bahizde de söylediğimiz gibi böyle olanlar arzularını hevesat-ı şeytaniyyesine mütabaat ve ilhamât-ı vicdaniyesinden inhirâf ederek vicdaniyla az çok oldukça şiddetli bir mücadeleden sonra, istihsâl ederler. Bu mücadele de vicdanın sada-yı tehdidi asla kesilmez. Nihayette sahibini mahkum eder. Mahkum serbest midir?.. değil. Sahib-i fazilet olan bir adam hiçbir güne igtîşâsât-ı deruniyye ve vicdâniyyeye uğramadan ve vicdânının itâbiyla muazzeb olmadan bi'l-habeb velakayd "serbestane" hareket ider. Bu surette serbestdir diyebiliriz. Bu serbesti ise rahat ve asayiş kalbini ve saadet halini temin eder. Binaenaleyh serbest adam mesuddur.

Sene:1 Nüsha:2 s.15-16-17 (imzasız)

ESAS-I SAADET

- Bir Sual -

Bazen nice ashab-ı fezailin ve hakaniyet ve istikametten ayrılmayanların adbâr ve felakette puyân oldukları görülür. Buna ne denilir? Suali yukarıdaki bahislerden çıkardığımız neticelere karşı vârid olabilir. Bu sual dermiyân edilince şurası tefekkür ve mülâhaza edilmelidir ki bir felaket-zedenin felaket ve idbârına fazilet ve hakaniyeti hiçbir suretle sebep gösterilemez. Bir de bais-i idbârı olan sebepten katî' nazar ederek bir sahib fazilette bir bedkirdârın felâket-i alemindeki hallerini nazar-ı mütâlaâya alalım: fena bir adam pançe-i idbâra düştü. Bu idbâra sebep irtikâb ettiği kobayılı ve cüreti olmasın diyelim. Bu halde niye yine felaket zamanı bilcümle ceraimi tamamen gözü önünde tecessüm ederek ızdırıp ve ezasını birkaç kat artırır? Ve vicdanı kendisine mahza measir ve kabayılı sebeble hal bedbahtiye giriftâr olduğunu söyler? Maddi ve manevi bir azap elim altında ezilir kalır? Meyus ve naümit olur? Halbuki iyi adam baht ve tal'in bir sitemi olarak duçar-ı felâket olsa bile yine kendinin ma'zûr ve mazlûm olduğunu inanır ve fezâil-i zatiye ve amal-ı hasenesi kendisine tesliyetbahş olur ve dâr-ı ukbada mükâfat-ı samnedaniyyeye mazhar olacağını tefekkür eder. Bu teselli bu tefekkür kendisinde asla bir azab-ı

vicdanı hasıl etmediği gibi felaketin ızdırıp ve azab-ı maddiyesini de gayetle tahfif eyler.

Dindar Olmayan Mesut Olamaz

Din Cenâb-ı Hak'ka ibadet ve preresiş etmek ve Resul Ekremi vasıtasıyla kullarına ihsân buyurduğu kavânin-i ilahiyesine mutavaat etmektir. Din vacibulvücudun kullarına bir atıyye-yi rabbanisi olup darında insanı saadet-ı ebediyyeye nail eder.

İbhâs-ı mesrûdeden birinin neticesinde “hayr-hah olmayan adam bahtiyar olamaz” demiştik. Hay-hah olmakta ağvaat-ı şeytaniyyeye mütebaat etmekle ve ezvâk-ı nefsâniyyeye kapılmamakla mümkün ve bu ise ancak hüda-yı lemyezlik günâh ve harâm buyurduğu şeylerden bir perhiz ve ictinâb ve insanların darında saadeti için nebi-i zîşân efendimizle irae ettiği tarik-i hidayete imtisâl ve intisâb ile müyesserdir.

Bu dünyanın bir rüyadan ibaret olduğunu, ecelin, câni ve bedhahların ömrüne nihayet verdiğine yani onlar ancak dört günlük dünyada ezvak ve müştehiyâtını bilâ perva icrâ ve ahkâm-ı diniyyeye mütavaat etmeyerek her türlü measi ve kebâiri müretteb olanlar için ölüm-ahirette azap ve ukubâta duçar ocakları cihetle- nihayet ömür olduğuna ve halbuki dindar ve hayr-hahları için ecel-ahirette niam-ı mevlâya ve saâdet-ı ebediyyeye mazhar olacaklarından bedâyet-ı ömür ad olunmak lazım geldiğine itikat edenler için dünyada ne bedbahtı tasavvur olunabilir? Dindar ve mu'tekid olan bir adam dünyada idbâr ü felaket nâmı verilen hallere kemâl-i sabır ve metânet ile sinegüşâ olur ve asla bir ızdırıp ve elem hissetmeksizin göreceği fenalıklara tahammül eder ve belkide bunları meserret ve şevk ile karşılar. Bir dindar adamın ahirette nail olacağı saadet ebediyyenin tefekkürü ve kalbinde hasıl olan meserreti dünyada da kendini mesud eder. Dindâr adam bir felâkete uğrasa hakka tevekkül eder ve buna mukabil maaziyade canib-i bariden ahirette mükafatlanacağından ümit vardır.

Ümit beşere hakkın bir mevhibesidir. Ümit en felaketli zamanlarımızda bize tesaliyetveren bir refik-i şefiktir. Bir idbâr ve bedbahtiye olucar ve ızdırâp ve eleme giriftâr olduğumuz vakit ümit bize “sabredin lutf-ı Allah büyüktür. Elbet bir saat gelecek ki Cenâb Hak sabrınıza mükâfeten bu ızdırâp ve gazabın yerine saadet ve meserreti kaim eyleyecektir..” der elemimizi tahfif eder ve hayatımızı telezzüz eyler. Tahammülfersa, takatsız ahvâlde bize medet-i res olur.

Ümit her an ve zaman bize saadet hali gösterir. İnsanı bir hoş manzaranın seyr ve temâşâsı bir arzunun husulü ne derece mesrûr mahzûz ederse ümidin hayalde tersim ettiği levhalarda o kadar mesut eyler.

Ümit ruh-ı beşeri bala pervâz eder. Ümit hayatımızın ufkunu gayet parlak ve masfa gösterir. Ümit olmasaydı biz hayattan ne lezzet alacak, dünyada nasıl yaşayabilecek tik. Bizi gayur ve sai eden yine ümittir.

Ey ümit! Akıl ve hikmetin fevkinde bir iktidara sahibsin ondan ziyade bize hakimsin. İşte bunun için kaffe-i kuvayı beşeriyyeden ali bir mevkidesin. Kaffe-i hissiyata metfuksun. Ümit sana Hüdânın en büyük bir ihsanı nazarıyla bakıyoruz.

Senin mahiyetine bizim aklımız erişmez. Sen bir kudret-i ilâhisin. Sen bize idame-i hayat ediyorsun. Sen bizi mesut kılıyorsun.

Ümit insanın mesut ve bahtarısı için ihsân buyurulmuş en büyük bir lutf-ı rabbanidir. Ümit için bir şair-i şehrimiz (*) şunları söylüyor.

Sen olmasan ey hayâl-i ümit

Kabilmidir ezdiyâd-ı ömrüm

Sensiz benim ey nihâl-i ümit

Mümkünmüdür imtidâd-ı ömrüm

(*) Muallim Naci

4.9. KAYNANAYA HOŞ GÖRÜNMEK

Bir çok kadınlar kaynanaların gösterdiği tavır ve hareketlerinden bizâr olarak onların elinden kurtulmak fikrine düşerler. Halbuki kaynanaların size karşı bazen gösterdiği sertlikten hemen hiddet edip “bu kadının elinden nasıl kurtulsam?” demekten ise kendinizi ona sevdirmeye çalışmak ve muhabbetini kazanmak ve takdirini iltifata çevirip tünd çehresini daim mütebessim kılmağa çabalamak daha akilâne bir hareket değil midir?

Kendini kaynanasına sevdirmek zevcinin hanesine gelin giden bir genç kadın için en ziyade dikkat olunacak şeylerden biridir. Bilhassa bu hanede kaynana ile zevcinden başka kiyseye bulunmazsa dikkat daha ziyade olmalıdır.

Kaynanaya hoş görünmemek hanenin içinde pek çok münasebetsiz halleri netice verir. Kaynana, gelin münazaasından hemen hergün birçok ailelerin darmadagin olduğu işitiliyor.

Gelin ile kaynana arasında bir zıddiyet girdi mi güvey ya hareminin veyahut validesinin tarafını iltizâm edecektir. Validesinin tarafını iltizâm ederse, zevcesine hakaret eder, kalbini kırar, hasılı beyinlerindeki hüsn-i münasebete halel verir. Bu halde pek fena bir zeve olur. Eğer validesinin tarafında bulunmayıpta haremine tabi'yet etse validesiyle muarazaya kalkışır, karşı gelir, validesini incitir. Bu surette fena bir evlat olur.

İşte gelin hanım bu noktayı yanı kaynanasıyla birazcık dirliksizliği zevcini fenâ bir harekette bulunmağa sevk edeceğini düşünerek ve evin içinde bu gibi bir hareketin bais olacağı fenâ neticeleri mülâhaza eyleyerek kayınvalidesiyle hoş geçinmeye çalışmalı ve kendisini sevdirmeye sai ve gayret etmeli bunun içinde ibtidâ kendisi kaynanasını sevmelidir.

Eğer zevcinizi seviyor ve kendisine hürmet ediyorsanız hiç şüphe yok ki bazı küçük kusurlarına ve fenâ huylarına – eğer varsa – bakmayarak kayınvalidenizide seveceksiniz. Çünkü zevcinizin bais hayatı odur. Kayınvalidenizin bazı küçük münasebetsizliklerine hemen hiddet edi verirsiniz yukarıda söylediğimiz gibi zevcinizin fenâ bir harekette bulunmasına sebep olursunuz. Bilakis kaynanasının o

münasebetsizliklerine sabır u sebât ve halim ile mukabele gösterecek olursanız zevcinizin fevkalâde muhabbet ve hürmetini kazanırsınız. Çünkü elbet zevciniz validesinin münasebetsiz hallerini bilir ve onlara karşı sizin halim ve sabrınızı da görür. Sizin bu güzel hasletinize hayran olur. Sizi evvelkinden birkaç kat ziyâde sever. zevcinizin size fevkalâde hürmet ve muhabbeti size bahtiyâr etmeğe kâfi değil midir?

Kaynananızın zevcinden başka oğlu yoksa kendinizi daha çabuk sevdire bilirsiniz. Sizin için güç gelecek bir cihet var. İhtimâl olunmazdan evvel peder ve validenizin size çabuk muamelesi göstermesinden ve hiç elinizde hürriyet bırakmamasından şikâyet ediyordunuz ve kendi kendinize tehhül ile çocukluktan kurtulsam serbest bulunsam demiş tiniz. Evlendiniz. Evvelki hülyanız vücut bulmaktan başka büsbütün emre – kaynananızın emrine – tabi’ oldunuz. Bu halde hemen bezginlik getirmek. Kayınvalidenizin aleyhinde kıyam etmeyin sabr edin. Emre tabi’ olmuşunuz daimi değildir. Bir defa kayınvalidenize kendinizi sevdirdiniz mi? Yetişir. Artır amir siz olursunuz. Tasviriniz ve cehle rahat ve hürriyetinizi bulursunuz.

Kayınvalidenize hoş görünmek için zevcinizi büsbütün kendinizle meşgul kılmaktan sakınınız. Daima zevcenizi validesine ibrâz-ı muhabbet etmesi ve hürmet göstermesi için teşvik ediniz. Kayınvalideniz zevcinizle bir arada bulunduğu vakit sakın zevcinizle validesinden daha husisi bir halde bulunmayınız. Daim zevcinize kayınvalidenizi pek yakın ve kendinizi bir derece yabancı gösteriniz. Çünkü hiçbir vakit kaynananız “bu kadın benim oğlumu elimden aldı!” fikri gelmemelidir. Ekresiye kayınvalide ile gelin kavgası bu fikrin neticesidir. Herhalde ve her hususta kayınvalidenizi kende fevkinizde bulunduğu inandırınız.

Kayınvalidenizin istirahatî için çabalayın ve bazı küçük hizmetlerini ifâ edin. O desin ki: “İşte Allah bana ihtiyarlığımda başucumda pervane gibi dolaşarak hizmette bulunacak bir kız verdi.” Ev işlerinde kendi üstüne çıkmayarak muavenet edin inansınki: Kendi ev işleriyle üzülmeğe kurtaran bir müdüreye ve oğlu için bir hazine-i saadete nâil oldu.

Kayınvalidenizin hususi adetlerine tamamiyle riâyet edin. Bilirsiniz ki her evin kendisine mahsus bir takım usulleri ve adetleri vardır. Bunlar size fenâ görünse bile

hemen bozmağa kalkışıp kaynananızın “dün geldi bugün bizi terbiyeye” kalkıştı demesine meydan vermeyin.

Odaya kapanıp yemekten yemeğe çıkmak vesair vakitten kimse ile konuşmayı dantele filanla meşgul olmakta iyi değildir. Çünkü bu hal kendinizi ev hizmetinden azâde göstermektedir. Kayınvalidenizin emirlerini tertibâtını, layıkıyla icrâ ettirmeğe çabalamak size hüsn-i teveccühü kazandırır.

Evin içinde bulunan halaikler veya hizmetçiler tarafından kayınvalidenizden ziyade sevmek sizin muzırdır. Zira kayınvalidenizin kıskançlığını tahrik eder.

Ma'mafih hizmetçilere hiddetle muamele edip düşmanlıklarını da kazanmayın. Bitaraf bulunuz. Eğer bir halaik veya hizmetçi kaynananıza işittirecek surette “büyük hanımdan çektiğimi bir Allah bilir, bir ben. Küçük hanıma canım kurban. O olmazsa burada vallahi bir dakika durmam” derse vay sizin halinize. Kayınvalide de hizmetçi yerine size hiddet eder. Sizden nefret eder. Onun için bunu dedirmeğe meydan vermeyin. Bir hizmetçiye kayınvalidenize haksız yere tekdir etse yine iltizâmda bulunmayınız. “Arkadaş büyüklerin sözünü dinlemeli” gibi bir hatırını alsanız kâfidir. Hiç kimsenin kaynananız aleyhinde söz söylemesine razı olmayınız. Söyleyenlere muhabbet göstermeyiniz. Hasılı asıl validenize karşı nasıl bir hareket ediyor ve onu nasıl vakaya eyliyorsanız kayınvalideniz için de, öyle yapın ki sizi asıl kızı gibi sevsin.

Eğer kaynananız zenginse kendine gösterdiğiniz hürmeti müdahene derecesine vardırmanız. Çünkü bu halde kayınvalidenin kendini sevmeyip parasını sevdiğinizi fikrinde bulunması muhtemeldir.

Kayınvalideniz ev içinde saçını başını düzetmeyerek gayet sade gezmeği adet etmişseniz kendinize pek çeki düzen vermekten kaçınınız. Sonra kendisine tahkir anlar ve hatırına acib ve garib şeyler getirir.

Seneler geçer de sizde valide olursanız artık kayınvalidenizle aranızda koy bir rabita hasıl olmuş olur.

Çocuklarınızla kayınvalideniz yanı büyük valideleri tarafından pek ziyade sevilmesini isterseniz kendilerine büyük validelerinin yanında pek düşkünlük

göstermeyiniz. Bu halde büyük valideleri kendilerini okşayıp sevmeye mahbur görünür.

Hasılı kayınvalidenizle hoş geçinmek hanenizin saadetini ikmâl eder. Bunun için kendisini evladını asla elimden almadığınıza ve madden ma'nen evladı üzerinde kendisinden ziyade hüküm ve nüfuzunuz bulunmadığına inandıрмаğa sai ve gayret edin. Bir kere zihninizde sizin ileride bir gelinliğiniz olursa bu gelinden nasıl muamele ve ihtirâm görmek isterseniz bunu düşününüz. Ne gibi ahvâlde bulunursa hoşunuza gidecek bunu tefekkür ediniz. İşte şimdi siz de kayınvalidenize karşı o yolda davranınız.

Sene:1 Nüsha:2 S.22-23-24 (A.Nuri)

4.10.FİZYONOMİ

İnsanın kaffe-i teessürât ve hissiyât-ı derüniyyesini mu'lin olarak vechinde bir takım seriülzâl alaim-i runümâ olur. Bundan bahseden ilme (fizyonomi) derler. Mukabilinde lisanımızda (ferâset) kelimesinin istimâli cihat-ı maneviyyesinden sırf-ı nazar olduğunu calide münasıptır.

Vech, gayet ince ve nazik yanaklarda ve dudaklarda daha koyu ve latif bir renk arzeden cild ile mestûr olup ağız, burun ve gözlerin fethalarına havidir- cüzi bir teessürle hemen rengi mütehavvil olduğu gibi cildinin altında bulunan müteaddid uzlatin ufak bir hareketleriyle de şeklini tebdil eder.

Ruhun teessürat ve hissiyâtını imâ etmek üzere vechde meşhût olan alaim üç cihette nazar-ı dikkate alınır:

Vechin rengi tahavvül eder –sarılar yahut kızarır ve ekseriya bir an içinde renkten renge girer. Bu tahavvûlât alın, yanaklar ve dudaklarda diğer mahallerinden daha ziyade meşhût olur.

Vechin cildi altında bulunan uzlât takallüs ederek vechin şeklini tağyir eder – alın buruşur veya gerilir, kaşlar gözlerin üzerine temâyül eder yahut büsbütün yukarı kalkar, gözler içeri gömülür veyahut dışarıya fırlar; dudaklar ağzı dolu şekilde gösterir.

Göz testi-i fikrin en kuvvetli ve en güzel vasıtalarından biridir- kendisi sabit durabildiği gibi her biri bir mana işrâb eden müteaddid vaziyetlerde alabilir; alamet-i server olan tebessüm yalnız dudaklarda değil gözde dahi görülür; bir gözde tehdit, hiddet, nefret ve temâyül gibi hislerde okunur. Nazar veya nigâh namı verdiğimiz gözün ahvâl-i mahsusası hissiyât-ı muhtelifeyi mulin olduğu lisanımızda “uzubâne-i nigâh” “rehimane-i nazar” ve “nazar-ı infial” gibi tabiratlâ ifade olunur.

İlalat-ı muhtelifeleriyle teessürât-ı kalbiyeyi nümâyân eden gözler ve aza-yı saire vechde bulunduğu için vech (ayine-i kalb) dense sezâdır.

Kadınlarda fizyonomi erkeklere nisbetle azdır. Kadınlar avan-ı tufuletlerinden beda ile setr-i teessüre alışır bu sebepten arzu, kın ve gasbın ve hatta muhabbetin

bile alami vechlerinde görülmez kadınların kaffe-i fizyonomileri gözlerinde meşhut olur bunu kendileri de bildikleri için midir yoksa sevk-i tabiatle midir hîn-i teessürlerinde gözlerini mahirane bir surette yere dikerler bu hallerinide icâb-ı terbiyeye atfederler.

Fizyonomi şekil, simâ demek değildir. Pek çok kimseler şekil ve simâca birbirlerine benzerlerse de fizyonomileri bir değildir. Fiziyonominin bu manada isti'mâli hatadır.

Fizyonomi de meleke ve resuh hasıl edenler ilk defa gördükleri adamların efkârını anlamağa muvaffak olurlar. Fizyonomi ile bir fikre hüküm kat'ı verilemez isede yakın hasıl olur çünkü bazı ahvâl-ı alâmet-i asliyeyi tağyir eder.

Bendimiz fizyonomi hakkında kar'in-i kirâmımız hazerâtına ma'lumat-ı kafiye varmayıp ancak bir nebzecek ma'lumatla bir vech-i atı başlıca hissiyât ve teessûrât-ı derûniyenin alâimini mücmelen bildiricektir.

HİDDET: Hiddet esnasında yanaklar sabırsızlıkla görünen kırmızılıktan daha koyu kırmızı bir renk alır. Kaşlar sûratle aşağı yukarı hareket eder. Gözlerin lemcanı artar sert bakar. Vechin her kıtasında ve alehusus çenelerde takbus görülür. Gayriihtiyâri bir kuvvetle dişler sıkılır bu hâl-i hiddetin derecesine göre tekmiil vücudu istilâ eder. Hiddet arttıkça tekmiil vücudu bir titreme istila eder eller sûratle açılıp kapanır boğaz darlaşır tenelîûs mevkiten kesilir ve ekseriya ihtinâk vuku' bulur. Bu derecede hiddet-i umum vücuda bir za'fiyet vereceği gibi mevti daha mucib olduğu çok defalar görülmüştür.

TAHKİR: Tahkir zamanında üst dudak tereffu' edip bir cihetin dişleri görülür diğer cihette ise acı bir tebessüm hiss olunur. Burun cûzi yukarı kalkarak dişlerin görüldüğü cihete doğru meyl eder ve aynı taraftaki göz hemen kapalı gibi olup diğeri açık vire nazar bulunur.

MUAZZEBLİK VE İSTİHZA Muazzeblik ve istihzada dudaklar birleşir ve ancak dikkatle fark olunabilir surette bir tebessüm üst dudağın bir kısmını cûzi tereffu eder. Burun delikleri biraz mütevasi' bulunur. Gözler muhtelif hareketler eder. Bu alamet küstâhlık ve kibir gibi hâlâtın alaim-i vechiyesini dahi ima ederse de bunlar fark ve temyiz tecrübeye menuttur.

HASED VE EMEL: Bu hissiyâta nazar-ı hilekârane ve mütecessisâne bir vaziyet alır. Kaşlar aşağı müteveccih ve çatık bulunur aynı zamanda göz kapakları yukarı kalkmış olduğu halde gözler aşağı doğru nazırdır. Dudaklar büzülmüş olup alt dudak biraz yükselip renk-i vechin bazı mahallerinde sarı ve bazı mahallerinde mor olur.

TAACCÜB: Taaccübte fizyonomi bir müddet hâl-i ibtidaisi üzere donmuş gibi sabit kalırsa da biraz sonra ağız açılır. Alt çene sarkar. Gözler dışarıya fırlar nazar sabit kalır. Kaşlar terfi eder. Taaccübün derecesine göre vechin rengi ya sararır yahut kızarır.

NEFRET: Nefret alaimi alaim-i taacübü andırırsada daha vazih görüldür. Vecih bir sertlik ahzeder ve morarır. Nazar sabit ve mazlumedir yanaklar çukurlaşır.

KORKU: Korkuda vechde görülen alâim-i nefret alâmetlerinin aynı ise de fazla olarak gözler dışarıya fırlayacak kadar açık dudaklar büzülmüş saçlar ürpermiş vechi bir koyu sarılık istilâ etmiş bulunur.

MERHAMET: Merhamet zamanında vechin cildi altında bulunan uzlat düşer. Nazar gayet halimâne müşfikânedir. Ağız bir şey tekellüm olacak gibi ona sıra açılır kapanır.

MUHABBET: Aşk-ı muhabbetten mütevellid alaim-i vechiye aşk-ı muhabbetin tevliid eyleyeceği halat kadar muhtelif ve mütenevvidir. Vech ziyade sebâtsizlik arz eder. Darabat-ı kalbiyenin her bir adedi ruha bir tesir veriyor denilebiliyor.

KEDER: Keder zamanında ağız kapalı iki nihayeti aşağı doğru sarkmış olup göz yarı kapalı bulunur. Göz bebekleri yukarıya müteveccih olup semada teşfiye-yi sadrına medar bir merhem arar gibi hafifçe hareket eder. Umum-ı azâlet vechiye köşeyip vech uzanır.

MESERRET: Meserrette meşhût olan alaim-i vechiye taaccüb-i alaimini andırırsa da nazar sabit olmadığı gibi renkte parlak kırmızıdır. Tatlı bir tebessüm vechi tezyin eder. Nazar dahi gayet halimanedir.

GÜLMEK: Üst dudak tereffü eder. Ağız büyür yanaklar şişer, göz kapakları buruşarak yek diğerine yaklaşır. Bazen bu esnada meserret göz yaşları dahi görüldür.

AĞLAMAK: Elbet dudak dişlerden uzaklaşır. Kaşlar düşük bulunur gözler şişer uzlât-ı vechiye bazan bozulur ve bazan küser.

Sene:1 Nüsha: 3 s:28.29.30.31 (“A.H”)

4.11. TEMİZLİK

En büyük Osmanlılardan biri “olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi” demiş ve şu cihanda bir nefes sıhhat gibi” demiş ve şu dünyada sıhhat-ı vücut olmayınca insan ister malının, mülkünün, hesâbını bilmeyecek kadar zengin olsun bahtiyâr olamayacağını göstermiştir. Allâh göstermesin, biraz uzun müddet hasta yatanlar kendi nefeslerinde vücut sağlığının ne kadar kıymetli olduğunu tecrübe etmişlerdir.

İnsan sıhhatini muhafaza etmek için evvel yapacağı bir şey varsa o da temizliktir. Birçok hastalıklardan bizi kurtaran ve vücudumuzu sıhhatte bulunduran temizlik dediğimiz o güzel hassadır. Temizliğe riayet etmeyenler birçok hastalıklara duçar olurlar. Olurlar da bunun sebebi vücutlarının oturdukları yerlerin pis ve murdar tutulması olduğunu fark etmezler. Maazallah bu hastalıklar neticede tehlikeli de çıkar.

Temiz olmamak için hiç makbûl bir özür yoktur. Murat ederse zengin fakir herkes nezakete dikkat edebilir. Temizlik vücutta olur. Giyilen esvâb temiz bulundurulur içinde iskân ettiğimiz evimize temiz tutulur bunlardan başka havanın da temizliği vardır. Bunları birer birer şimdi aşağıda söyleriz.

Evin içinde bulunan bütün eşyaya evdeki adamların giydikleri elbiseye çamaşıra nezâfet edecek kadındır. Yani evin idaresi kadına verilmiş bir vazifedir. Bu surette kadınlar erkeklerden ziyade temizliğe dikkat etmek vazifesiyle mükellefdirler. Yiyecek yemeklerimiz temiz olmalı. Esvâbımız, ev eşyamız yatacak yataklarımız çarşafımız, yastık örtümüz daim temiz tutulmalıdır. Bunlara erkek değil kadın bakar.

Vücudumuzu kirli tuttuğumuz hâlde nasıl hastalıklara duçar olacağımızı araştırıp size bildirmek isterim. Ama hemşirelerim burada yerimiz müsaid değildir. Hem de bunu bir doktor efendi elbet daha iyi tarif eder. Ben size yalnız sık sık vücudumuzu yıkamağı tavsiye ederim o kadar. Size azamızı pis bulundurduğumuz halde gelecek hastalıklara bir misal getireyim. Mesela diş ağrısı: Allah kimseye vermesin, insana ne kadar eziyet ve zahmet verir, ne derece rahatsız eder.

Nihayetinde insan güzel bir dişini feda etmekten başka bir şeyle de bundan kurtulamaz. Buna başlıca sebebi dişleri sık sık temizlememektir. “İnci gibi dişler” derlerde dişleri inciye benzetirler. Sanki inci bizim için daha kıymetdar imiş. Dişlerimizin kıymeti incinin kıymetinden yüzlerce kat ziyâdedir. Bunu bilmeliyiz. Muhafazasına nezafetine dikkat etmeliyiz.

Dişleri daim temizleyin diye nasihat veriyoruz. Ama bundan hemen “banmarşe” diye koşup mecidyeleri vererek kutularla tuzlar alınız. Bunlarla ve ziynetli fırçalarla oğunuz demek istiyoruz zannetmeyin. En büyük alimler söylüyor: Diş tozlarının en çoğu muzırdur. Bazılarının pek güzel kokusu var. Ama faide verecek yere zarar verirse güzel kokuyu ne yapmalı? En iyisi insan sabahleyin yemekten sonra ağzını temiz su ile çalkamağı adet etmelidir. Hekimler de iyi olduğunu tasdik ediyorlar. Bir kocakarı ilacı var. Asla zararlı değildir. Ada çayını bilirsiniz, bilmezseniz attardan on paralık yigirmi paralık aldırır görürsünüz, işte dişler bunun yapraklarıyla oğuluyorsa hem kuvvetleşir hem de temizlenir.

İnsanın giydiği elbisede temiz olmalıdır. Temizden maksadımızı iyice anlatalım. Çünkü “üstü başı temiz” deyince biz büsbütün başka bir şey anlarız; nizâmı yerinde, süsü, siyreti tamam. Alınmış parelik basma değil yedilik sekizlik satenden bir entari giyinmiş zannederiz. Asıl temizlik bu değildir. Biçâre fakirceğiz altmış parelik basma giyerde yine üstü başı tertemiz olur. Halbuki beri taraftan hanımefendi on on beş kuruşluk yünlü ile gezer. Önünde yağ lekesi eteğinde mum damlası görünür. Bu piştir. Harca elbise de görülebilen murdarlık lekeler ve mürur zaman ile hasıl olan kir ve yağlardır. İnsanın elbisesi yırtık olmak eski bulunmak ayıp değildir. Yağlı olmamalı. Üst esvabı temiz olupta iç çamaşırı kirli olanlar bir nevi rişâkârlık göstermiş olurlar. Adam sen de içimdekini kim göreceksin diye uzun müddet çamaşır değiştirmeyiz. Sebebi? Tembelliğimiz! Böyle yaparsak hakikatte bir çok kusurlar, kabahatler, günâhlar işlediği ve sabah akşam uyurcasına takındığı halde herkese karşı beşine beş kata, durup dinlenmez tesbih çeker ve günde bir hurma ile kanaat eder. Görünen yapma sufilere benzeriz.

Hanenin temiz tutulması bilhassa kadınların dikkat edeceği bir şeydir. Bu temizliği “çıt pıt” denilen dereceye vardırılmamalı. Mesela iki günde bir tahta silmeğe kalkışılmamalı. İki günde bir evin tozunu süpürge ile alı vermek ötesini berisini kuru

bezle silmek güzel bir adet ise de temizlik diye hergün tahta silmeği alim adamlar caiz görmüyorlar. Hatta evlerini yukarıdan aşağı kovalarla su dökerek sildirmeği asla istemeyen erkekler pek çoktur. Sebebi rutubetin ziyadeleşmesidir. Rutubet insanın sıhhatine düşman olan şeylerdir. Sık sık bol su ile tahta silinen evde çoluk çocuk hastalıktan kurtulmaz cız bız olur.

Her Şeyden ziyade havanın temizliğine ehemmiyet verilmelidir. Birçok adam kapalı bir odada oturur ve yatarsa havasını kirletir. İnsan nefes aldıkça temiz havayı alır nefes verdikçe kirli hava çıkarır. Böyle böyle bir odada bulunan kalabalık odanın teklim havasını ifsâd eder. Bu ifsâd olunmuş hava ile yeniden teneffüs olunmaz insan dik nefes olur. Hastalanır midesi bulunur başına ağrı gelir. Yatak adasının pencereleri hatta kara kışta bile sabahleyin kalkılınca açılmalı havası temizlenmelidir. Biz kış mevsiminde yatak odamızın sabahleyin kalktıktan sonra kapısını aralık etmeği bile sanki odanın soğumasından korkarak asla caiz görmeyiz. Bunu caiz görmemekle başımıza ağrı, vücudumuza hastalık davet etmiş oluruz.

Herkese karşı birçok muamele vardır ki bunlar edeb ve terbiye kaidelerine sığmaz. Herkesin yanında gösterilmesi lazım gelen temizliğe muhaliftir. Ötekinin berikinin yanında hart hart başını kaşımak kulağını ayıklamak ayaklarıyla oynamak gerek terbiye ve nezaketine ve gerek nezâfete karşı şeylerdir. Tırnaklarını uzatmak alafranga züppeliğine mutabık olsa bile temizliğe mugayirdir. Sokakta kalabalık arasında öksürüp aksırdıktan sonra tüküren adamı kimse kabahatli tutumazsada birçok adamların midesini bulunduracak surette hiç saygı saymayarak tam sokağın orta yerinde bunu yapan bir adamdan kenara ve تنها bir yere tüküren adam elbet daha terbiyeli ad olunur. Pencereden sokağa tükürmek öteberi atmak ve dökmekte pek fena bir harekettir. Bazılar kış gecesi külü eşerek beş on hatırı sayılır sayılmaz misafir ve akrabanın arasında mangala tükürürler. Asla edebe ve tahârete münâsib olmaz bir hareket. Hayn-ı hacette insan mendilini ağzına tutarak tükürmeli ve ağzını silmelidir. Yanında bulunduğumuz adama karşı ağzımızı bir karış açarak ve söylemekten çekinirdim. Bari sözüm meclisten dışarı diyeyim. Tükrüklerini sıçratarak öksürmek tecviz edilmez. Öksürüğü tutarsa adam mendilini çıkarıp ağzına tutar ve biraz önüne eğilerek öksürür. Burun silerken ve öksürürken hazara arkasını dönenler iyi hareket ediyor gibi zannedilir. Halbuki hazara arka dönmek bir nevi'

talhkir demek olacağı için hiçbir sebeble meclisten yüz çevirmek tecviz edilmemelidir ve burun silerken dosdoğru durup biraz başını eğmek kâfi görülmelidir.

Burun silerken patırtı gürültü etnemeğe dikkat ve bu dikkate sofrada başında pek ziyade riayet-i kavaid nezaketdendir.

Hususât-ı mesruda çocuklara böyle söylenmek ve terbiye bunu icâb ettiği bildirilmekle iktifâ edilip bir takım masallar dinletilmemeli.

Sokakların ve şehrin nezâfeti temizlik serlevhası altında en evvel söylenecek şeyler ise de bunlar bizim vazifemizden hariçtir.

Sene:1 Nüsha:3 s.34-35-36 (imzasız)

4.12. ZULMET İÇİNDE EFGAN

(1)

Zulmeti göz dolduran geceye, o amik sukunetin sırrını sual ettim; namütenâhilik içinde sözlerim cevabsız kaldılar.

Fikrim, şühnenin zehirli iğnesini soktuğu yeri hissetti.

Şüphe, fikrin nameşru' çocuğu bir iman-ı kavi, bir vüs'at-ı edebiye önünde bağıır: “Neye yarar, inanmayınız!” der, kendini bize takdim eder. Hepsini unutturur, namadud terakkiyatımız içinde bize: “Oralarda mısın? Buraya gel!” der!.

Mahluk, zulmet içinde uyur, mütemâdiyen esbâbı sual eder. İnsan, insaniyetin hakikatini tanıyamaz. O bir zulmettir.

Ruh nereden başlar? Hayat nerede hitâme erer? Öğrenmek isteriz. Bu, bizim için şifâsız bir arzudur.

(2)

Bir zindandayız, ki dileğimiz vakit kapı açılmaz. Lakin, mechûl bir zulmet ortasında ciddi bir hayat-ı edebi ümidinin patladığını görürüz. Anahtar demetinin karışık sadalarını işitiriz.

Bu kapı, bir gün olacak labed açılacaktır. Tecrübe aleminde yaşayanların mütemediya efgan edişlerini işitiyoruz. Titriyoruz.

Şafak, mukaddes envârını saçtığı mayıs, mülevven çiçekleriyle etrafımızı tezyin eylediği vakit söyleniyoruz. Gurub-ı zulmeti alemi istilâ eylediği, ağaçlar, yeşil yapraklarını çıkardığı, fenâ bulacağımız delâili gözümüz önünde isbat-ı vücut ettiği zaman, mağmum, me'yus oluyoruz.

Yıldızların, envârın, şafakın, mai çiçeklerin, nama'dûd alemlerin, bizi teltif eden mayısın, hayran eyleyen çocukların, hasılı, cümle modanın mütehalif birer andan ziyade imtidadı olmadığını, bunların neticesinde “ah!” dan başka bir şey kalmadığını görüyoruz; bu sırrı anlatmak istiyoruz. Heyhât!...

(3)

Muzdarip insan, yürüdüğünü, terakki ettiğini zanneder; fakat oturuyor. Mahfoluyor.

Bir saniyemiz var seneler hülya ediyoruz.

Ömrümüzün nitecesi biraz tozdan, topraktan ibarettir. İçinde, sinekler güneşler gibi uçuşan girdâb bizi tutuyor. Dehşetli hıçkırıklar, müstehziyane kahkalar başka bir şey işitmiyoruz.

İmtidâd-ı emek, yaşamak, ebedi olmak istiyoruz. Heyhat!...

İskender tesmiye olunan karınca ne oldu? Sezar denilen böcek nerededir?

(4)

Mevt, denildiği dakikada, herşey mahfoluyor. Hıçkırıklar kahkahalara galebe eder.

Senin çocukların öldü, benim pederim vefat etti. Onların valideleri gitti. Ah! Matem!...

Kim geçiyor oradan?

Bir cenaze getiriyorlar

Onu kime getiriyorsunuz?

Zulmete, sükunete, toprağa getiriyorlar. Karanlık bir istirahate, hudutsuz bir pus içerisine, meçhul esrar arasına nakl ediyorlar!

(5)

Fikirlerince onu kurtlara hiçliğe götürüyorlar! Çünkü onların içinde ölenlerin ekserisi günün doğduğunu asla görmemiştir.

İnkar, şüphe, körlük bu bahtsızların ruhlarını karıştırır, alt üst eder.

Onlar için asuman kazıbtir. İnsan bir hayâldir, ki yaşadığını zanneder. Onlar kitabı pek güzel yaprak yaprak çevirirler; fakat bir şey anlayamazlar. Başlarını sallayarak yaşarlar.

Fikirlerince, vücut ile beraber ruh da mahvolur. Onların hayâlâtının boş gözleri zulmet engiz manzarası var: Onlar için kadar kelimesi hiçtir. :

Yıldızlar, kâmiş onlara: “inanmak lazımdır” dediği vakit, onlar o yeşil sazlara, o siyah gece içindeki yıldızlara: “Siz divanesiniz” derler.

Ağaç onların kulaklarına: “o yaşıyor” diye mırıldandığı vakit. Bu divaneler: “Hayır” diye cevap verirler.

Zarî’ni inkar eden bu tahammüller için, kainat merkezi ve nihayeti bulunamayan bir pınarhanedir.

Onların ruhları için amik namütenahiliği, oradaki mevcudiyeti bile hissedemez.

(6)

Cenaze arabası, mezarlık kapısının ışığını tazeler. Kemal-i tabiata gülen neşatlı sabah bu matem üzerine parlar.

Yıldızlar şafak, insanlar cenazeyi getirir. Beyaz kelebek: “Bu nedir?” diye sual eder. Çiçek cevaben: “Heyhat?” der.

Cenaze merci’ne ric’at eder. Üzerine bir taş korlar. Gözden nihân olur.

(7)

Ey rahim olan Allah! Lutf-ı rabbaniye ki bu zavallı sefiller üzerine meyil ettir! Bu biçareleri kurtar: ikrâh olunan fakirleri sevdire: Bab-ı inayetini aç!

Yarâb, mazlumlar hürmetine canileri affet. İlâhi cehennemini kapa. Ey Hakim-i Hakikî, kurban olan biçareler namına cellatlara merhamet et!

Her taraftan bir çok sadalar: “Çıplak, bağlanmış, zulm-i darabıyla kamçılanmış mahzunlar cemiyetine, merhamet, şefkat, aman!...” diye bağırlar.

Ey her vecihte kemal-i ulviyetle ru’yet olunan Allâh! Zulmetle memlu olan arzı istilâ elyenen amik karanlığa, selamet bahçe bir nazar eyle! Bu zulmeti nur-ı ilayihen ile bertaraf et.

Yarâb, arz üzerinde büyük, büyük fırtınalar ifa’ eden zalimler, ki dehşet ve heybette seba’-ı vahşiden daha yükseğe çıkarak, yedadlikle onlardan daha sağı düştüler. Bu zavallılara merhamet et. Re’fet affeyle melce’ ol.

Yarâb, merdûdlara bab-ı inayetini tekrar aç. Alçakları tekrar kaldır. Her birine âtîf-ı ilahiyenin namütenâhi vûsatini göster.

(8)

Soğuk var, mezar arzın böğründe açılmış bir cerihadır. Yeşil otu, sararmış çalıyı titretir.

Ruh, oradan ebediyyet gölgesinin bir duman gibi çıktığını görür.

Havayı kuşlar, asuman altında uçarkan kanatlarını açarak üzerinde durduğu mezarı, gördüğü girdâblarla mukayese eder. Vasi' okyanusları, siyah volkanları düşünür; otlar arasında olan bu mezarı nazar-ı dikkate alır; "İşte, cümlesinden amiki hepsinden dehşetlisi budur" der.

(9)

Ruh tayeran etti. Vücut-ı tabiata red olundu.

Ey mevt! Senin melce' ve penâhın neresidir?...

Cenâzeyi müthiş bir zulmet içinde indirirler. Toprak: "Bu adam öldü. Pekala, benim onu ne yapmaktığımı istiyorlar? Niçin onu bana iade ediyorlar?" der.

(10)

Ey arz, ondan çiçekler yap, şafakın soluyacağı zanbakları yetiştir. Bu benim açık, dişleri görünen, ağızdan latif güller biter. Bu kanı senin bırak, hayat bahşa suların içine akıt.

Bu sinelerden, mai zarif menekşeler çıkar, bu göz kapaklarından kelebek kanatları yap. Bütün bu emvattan bir mesrûr-ı hayat ezhâr et onlardan kayalar, sazlar, meyveler, asumanlar yetiştir.

Onlardan bad-u nesim, latif rayihalar, mırıltılarla dolu azim ormanlar husule getir.

Onlardan yeşil çalılar uzun otlar yap.

Öbek, öbek bakışlar çıkan amik sinende, görüşten ihtizâz eden çiçek yaprakları altında, bu dehşet engiz emvât titrerler.

(11)

Toprak, sararmış, solmuş meyt. Üzerine düşür.

Yoldan çıkan çiftçiler, çocuklar, dostlar, ıslık çalarak vazifesizce üzerinden geçerler.

Hizmeti mukabili, ücretten ziyade mütemâdi, müteakib kederler, ızdıraplar alan mezarıcı tabutu toprakla örter, gider.

Ey meyt, işte yalnız kaldın.

Dehşetli, mahzun, mükeddir inzivânın bedâyeti burda başlar. Gayet derin bir uykuya dalarsın. Bundan böyle ne yatağını, ne de sa'yetini tebdile muktedir olabilirsin.

Artık senin için bir saat vurmaz. Gün görünmez daimi müthiş bir zulmet içinde kalırsın.

Mezarı terk eden mezarıcı gider, güler, eğlenir, yer, içer, ağlar, evde yine oraya gelecektir.

Akşam olur, ufuk bir mağmumuyetle dolar. Çimenler titrer bir manzara arz ederler.

Meyt, bir zulmet, sukunet, tenhayı içinde kendisini ihata eden geceyi hiss eder.

Latif sabah mai ufku, altını şafakı parlak envâr ve elvân-ı ile doğduğu, namadut nametiyle etrafı şınlatan aşık kuşlar uyandığını, gece o amik zulmet ortadan kalktığı vakit; o biçare mezar komşusunun ah idişlerini dinler.

Ağaç köklerinin karma karışık damarları mezarı içine girmekte olduğunu hisseder. Ne bât tarafından zabt olunmuş, mağlûb bir mahlûk olduğunu anlar.

Gözünü çıkarmak için uzanmış muzlim bir parmağın göz kapağı üzerine temasını duyar.

Sarıldığı beyaz kefen içinde soğuktan titrer. Muhati doluğunu tabutun tahtalarının kendisine yavaş, yavaş söylediğini işitir. Birisi; “Senin para sandığını ben kapıyordum” diğeri: “iyi günlerinde sermest olduğun halde gülerek istinât ettiğin masa üzerindeki tahta ben idim”. O biri, b “Ben senin aşk yatağının altında idim.” Derler.

Ey hayatta olanlar, gidiniz, gülünüz, ta'ni ediniz, gün parlıyor, neşr-i envâr ediyor, eglenceleriniz, meserretleriniz arkasında bu günleri bulutsuz bırakınız, mezarının unuttuğunu emvâtı sizde unutmağa çalışınız!

(12)

Nihayet, gidecek melce'-i müzeyyene orasıdır.

Herkes bir yol tutar, herkes titreyerek çıkar, gülünüz, mesut bahtiyor, parlak olunuz.

Alem size hayran olur, şafak sizi tenvir eder. Senginseniz, büyükseniz, mağrursanız, muktedirsiniz!

Ne lazım: Hiç düşünmeyiniz ki yakında müthiş bir zulmet içinde bulunacaksınız. Heyhât!..

Nimat ile dolmuş balude alem oynamakta oldukları esnada bağneten, bir genç kızın dudakları sararır sular az bir müddet içinde, mevt onun üzerine biner tesmiye olunan o büyük edebiyet perdesini örter.

Güler oynarken gül gibi bir çocuk müthiş bir cenaze olur. Beşik makberi heyet alır.

Hiçbir şey kalmaz. Cenâb-ı hakkın sevkıyla, o kadar süratle kaçan, gözleri kamaştıran, herşey unutulur.

Vaatler! Ümitler! Bunları vasi' bir mesafe içinde arayınız. Vat eden ağız, geçen bir kuştur. Divane ona kendini tevdi' edendir. Vaaatlede, ümitlerde, rüzgarların, dalgaların, amik zulmetin gittiği yere gider!

Bir defa, bulunduğumuz hiçliğin amikini tasavvur ve tahayyül et. İnsanların adım adım takarrüb ve içine battıkları mezarda bulunacağın zamanı düşün.

Çocukların, Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine verdiği eyyamı imrâr ile uğraşacaklar, ancak bir nur ortasında mı, yoksa hicâb içinde mi bulunacaklar? Bunu bilemeyeceksin şu büyük sarayı gör şu meserret arabasına bak şu sahilin üzerinde giden uzun tefeneklere dikkat et. Arz üzerinde asuman altında, vahşi kahramanlar gibi uçan şu hayvanları nazar-ı dikkate al.

Bunların hepsi bir nağme gibi gelip geleceklerdir. Rüzgara karşı bir örtünün inhizâz ettiği gibi onların da titrediklerini göreceksin.

Senden kendini takdir-i muhafaza etsen nihayet helâk olacaksın. İhtimâlki parlamak için gözden nihân olacak, teali etmek için zira hake ineceksin. Zulmet içinde kum taneleri, göl katrelerine söyler der ki: “Hepsini yutmak hazım etmek lazımdır.”

Bu alem-i deniyyenin her gününün siyah şafakları var.

Yazık ona, ki zulmet içinde “bizi kim görür! “ diyerek fenalık ifa’ eder. Her şey düşüyor.

Biri divanece bir koşmunun nihayetinde, diğeri birinci adımında. Asa taşıyanlar, ney çalanlar, ilahi okuyanlar, şarkı taganni edenler, hepsi gidiyorlar. Hiç biri itimat etmiyor. Çenkelşan kahraman peder, vaaz eden zahit büyük pederi ta’kib ediyor! Bütün silsileler, bir maksada doğru yürürler. Eskisi sarardığı, solduğu vakit yenisi artık o sureti almağa başlamıştı.

Mezarların boşandığı girdâb içine, denize düşen muzlim ırmaklar gibi nihayetsiz insan akar.

Gerek parlak ziyalarla tenvir edilmiş olsun gerekse muzlim bir halde bulunsun, bütün merdivenler sakit mezara iner kapı son dikikaya doğru açılır.!

Tasavvur ediniz, tasavvur ediniz; kaybettiklerini düşününüz. Daha az yüksek söyleyiniz. Söylediğinizden ihtirâz ediniz. Başınızı aşağı alarak bir tahayyül ediniz.

Ah! O darbe-i nagihânı o baş döndürücü gidişi bir nazar-ı dikkate alınız!

Ancak arzın ahvâlinden bahsolunduğu vakit inanan ne kadar geniş alınlı mağrur gönüllü, kuvvetli kuvvetli adımlar bağteten yıkılan duvar gibi ahaliye hayat-ı ebedi aleyhinde nutuklar ederken mevt içine düştüler. Sarardılar, bu girdâb içinde parlak bir ufuk, ali yıldızlar görünce mütchayyır oldular.

Dünyada başladıkları o nutuklar huzur-ı ilahide itmâm ettirilecektir.

Bakınız çıplak darma dağınık gidiyorlar. Medhal pek dardır. Hiçbir ziyanın parladığı görülmez.

Nereye gidiyorlar? Size hiçbir şey söylemezler. Oradan girenler giderler. Onlar nedere yürüyorlar? Bir muamma, bir zulmet üzenide mevcudat üstünde namutenahilik o siyah yolu tenvir eder. Ruhu Cenâb-ı Hakk'a isâl eyler.

(14)

Layetegayyerlikten korkulur. Birisi ays ve işrete koyulur der ki: “Hakikat dostusun fazilet dostusun din ve iman denilen vazifeden başka bir şey değildir. İnsan bir ma’deden ibarettir.”

Bu matemi fikir içinde, mağarasında bir arslan gibi, hiçlik sakın olur.

Dinleyiniz onu, bakınız neler diyor: “alemin zevkini sefasını sürmelidir. Zira hepsi budur. Saatler pek seri’dir. Çabuk geçer. Fedekarlık divaneliktir. Kendini fedâ eden bir şaşkın ahmaktır. Yaşamak ehmedir, elzemdir ebediyet!..ezeliyet!....Şayan-ı istihzâ eyler!” bunu söylüyor, memmundur; fakat pek gerihdir. İçiyor, büyür, dudakları ateş kesilmiş gülüyor. Birden bire sessizce, sadasızca bir melek elini o arsız müstehzinin omuzu üzerine koyar. Taganni ettiği esnada mevt arkasından zahir olur. O kadar fena şeyler tüküren bir ağzı Cenab-ı Hak edebeyitle doldurur.

(15)

Bu kadar biçilmiş otlardan ne yapacaksın. Ey rüzgar?

Ne yapacaksın bu kurumuş samanlar, yıkılmış ağaçlardan? Ne yapacaksın onlardan ki vaktinden evvel giderler, onları; Ki güler onları, geh ağlarlar? Ey rüzgar bunlardan ne yapacaksın? Ne yapacaksın ruhları?

Heyhat! Sevdik, inandık, düşündük, bir dakika parlıyoruz, sonra titriyoruz, senin cereyanın bizi tutuyor, koparıyor, büküyor, geçiriyor; hayat iken, hayal oluyoruz. Bizi sürüp götüren kimdir?

Ey rüzgar, erkekler, kadınlar, ihtiyarlar, çocuklar, esirler, efendiler, sevenler, ızdırâb çekenler, dua edenler, inanmayanlardan mürekkeb, bu mahlukat kasırgasını ne yapacaksın?

Onlarki sararmış, solmuş oldukları halde titreyerek müntehâya doğru gidiyorlar.

(16)

Bu sırrı kim bilir?

Onu bilir misiniz fırtınalar? Girdâb, ondan bahsedebilir misin?

Şüphe etmeyelim. İnanalım, pek güç işittiğiniz için size tekrar söylüyorum:
“Hayır” bir uçurumdur.

Ey hayatta olanlar, inanınız, alemde hiçbir şey imtidat etmez. Vücutlarımız
kuşların kurtlara ma’kul olacaktır. Hayat etrafımızda bir eski bina gibi yıkılacaktır.

Beka Allah’a mahsusudur.

Sene:1 Nüsha:4 S.39-40-41-42-43-44 **Viktor Hugo’nun eserini tercümesi**

Selanikli Fazlı Necip)

4.13.ŞAİRİYET

-Şair kime derler?

-Şiir yani (mevzun u mukaffa ve muhayyel) söz söyleyen insan.

-(Muhayyel) hangi sözlerdir?

-Mesela laleyi peymane-yi şerâyeyi feleği kase-i humara insanı seyyâre-i ateşfeşâne gönlü kebab-ı büryâna benzetmek bir hayaldir, işte bu hayal-i libâs vezin ve kafiye ile tahalli ve tesettür ederse ortaya bir şiir çıkar.

-Yani şair.....yerden dama düşer bir yadigar-ı garâbettir.

-Bize öyle öğretiler. Hatta manasız hayalleri daha mahz-ı hikmet olmak üzere bellettiler.

-Şimdi şiiri size bellettikleri gibi tanımıyor musunuz?

-Hayır; çünkü anladım ki şiir doğru değildir.

-Doğru neye derler_?

-Umumun nef'ine yarayan şeye doğru derler. Sualindeki maksadı anladım. Şiir umumun nef'ine hizmet etmiyor; bazen zevkine delâlet ediyor.

-Bu da bir hizmet değil midir? Hem şiirden herkes zevk alır.

-İkinci itirazınız doğrudur fakat şiir-i sahih hakkında bizim bellettiğimiz şiirin bütün zevkine delâleti hizmet değil belki musibettir. Çünkü parlak fikri hazine-i marifet olmak isti'dadında bulunan pek çok kimseleri umuma, ma'rifete hizmetten mahrum bırakmıştır. Mesela Nedim ömrünü gazel,şarkı tanzimine hasr edeceğine ulum ve marifete sı-arf-ı zihin etmiş olsaydı bir mütefeninin olurdu. Şimdi İbn-i Kemal, Katip Çelebi, Hoca İshak, Aziz Bey nameler arasına bir de Nedim namı katılırdı meydana bir divân-ı gazileyât koymakla ne hizmet görülmüş olur? Bazı heva perestanın tahrik-i şevkine hizmetten başka ne himmet gösteriliyor?

Şiirimizn hikemiyyat kısmı o kadar nakısdır ki ekseri kocakarı hikmetlerinden bile aşağıdır. Hele o ırsâl-i mesel sanatına meftuniyet-i hikmet şiiriyemizi berbât edip bırakmıştır.

Ya sanat-ı kalb! Şiirimizin kalbı hastalığı ne vehim marazdır!

Şiirimizin tarihine bir göz gezdirilecek olursa bizim kabiliyet-i şiiriyemizin pek zayıf olduğu görülür. Çocuklarımıza okutmak için bir mütebahat-ı eş'ar tertibine nisbet olursa çocuklara otukacak pek çok parçalar bulunamaz. Bu sözümü indi bir kavı ad etmeyiniz. Bıtecrübe söylüyorum.

-Şiirimizden şikayetinizin ziyade olduğunu anladım. Fakat ol emre siz şiirden ne maksat eylemektesiniz şurasını anlayalım.

-Ben şiir dediğim zaman nazar-ı tasavvurum önüne öyle asar-ı manzume getiririm ki havi oldukları fikirler latif latif mecazlarla ziynetlenmiş olduğu halde yine hakiketten ayrılamazlar. Yani bence şiir sade ve fakat hoş bürüncek libâsa bürünmüş nazik vücutlu güzel, sevimli bir duhter-i pakize haysiyesindedir. Kız ne kadar cazibeli, matbu' endam olsa ona telli pullu karnaval kıyafeti takıldığı halde zevk-i selim ve tabi' müstakim bir hazz-ı kâmil istifa edemez. Ve keza bir zebellaya en zıynetli libas takılsa bu daha nazar-ı rağbeti celbeyemez.

Diyeceğim şu ki esas şiir, ki cevher-i şiir dahi, itlâk olunabilir. Matbu' ve makbul olmakla beraber tabi selimin beğeneceği surette bazı tezyinata dahi mukarin bulunursa işte herkesin takdir edeceği ve rağbetiyle hem kesb-i zevk ve hem ahz-i ibret ve iktisâb-ı istifâde eyleyeceği bir şey meydana çıkmış olur. Şair dahi böyle herkesi eglendirerek müstefid eder. Bir hadim-ı zevk ve ma'rifet diye telakki olunur.

-O halde siz şairleri ne gibi şeraitle takayyüd ediyorsunuz?

-Bir kere şair olacak kimse muntazam mekâtib-i ibtidaiye gördükten sonra sırasıyla rüşti ve ali mekteplerde ulum ve fûnun-ı lazımeyle -ta'mikanelevemşe bile yakinen - ta'lim eylemeli. Bu temel üzerine bir muhkem bina kurmalıdır ki bu da taba-yi tamik ile ondan bir takım neticeler çıkarabilecek iktidarı beşeriyeyi iktidarı haiz oluncaya kadar seyahatler iltifatlar icra etmekten ibarettir.

Felsefiyyat-ı güzeste ve mevcudenin kaffesine kesb-ı vukuf etmeli ve elbine-i mu'tebereden bir kaçına aşınâ olarak hele kendi lisanını ta'mikatiyle tafsilatiyle bilmelidir.

Bu kadar ma'lumatı cemi ettikten sonra meydan-ı matbuata çıkmak için evvel emirde ufak tefek parçalar yazmalı manzum ve mensur tiyatrolar tertib etmeli. Ondan sonra saha-i neşriyat ve eş'arda cevelâne başlamalı.

Yoksa toplumumuzun yaptığı gibi hemen kalem yontmak kağıt kullanmak iktidarını kesbeder etmez (Hatıra-i Şebâb) ve (Heves Ettim) filan namlarıyla bir takım türrehat-ı tıflâneyi aynı şiirdir diye muhterem efkâr-ı umumiye arz eylemek bir ma'rifet ad olunursa işte şiirimizden bu yolda şikayetler hiçbir zaman eksik olmaz.

Allah aşkına söyleyiniz: Anfanetnin (Hayat-ı câvit)i mensur olduğu halde bin (Harabat) a feda olunabilir mi?

-Elbet olunamaz. Hatta bin bir (Mihanikî-i sema) sahifesini koca bir divan-ı Nefiye bile değişmem. Ve kezalik – Duhamel'in – (asgar gayr-ı mütenâhiyâtın tasavvurat-ı felsefesi) nam eser-i güzinihin bir bendine yüz Nedim divânını muadil tutamam.

-Bizim şairlerce herşey şiir imiş: Mesela bir şahinin feryadı dahi şiir imiş. alemi kırıp ezmek dahi şiir imiş! Pır-i muganın meycû yani muğbeçeyi çağırması dahi şiir-i ulvi imiş!

-Zannederim ki öküz arabasının gıcirtısı dahi şiir olacak!.. dedim Ya! Dünyada ne varsa kaffesi şiirdir nara-i sermestane bile! Teessüf olunur. Vaktini tahsil-i kemâlata hasr etmek mecburiyetinde bulunan şübbânımız aldatılıyor. Alem-i edebiyat böyle gençlerle doldu. Saatlerce ve hatta gecelerce zamanlarını bir gazel tanzim ile meydana koyacağım da akranımın "O! Hakikat-i matbu bir gazel söylemişsiniz" tahsinine mazhar olacağım fikriyle imrâr eden gençlerimize acizâne söylerim ki emekleri pek boştur. Beyhudedir. Nefisimde tecrübemle söylüyorum.

Biz şimdi şiir ihtiyacından kat kat ziyade olarak ta'lim tefennün-i tenevvür ihtiyacıyla mukayyediz. Bundan başka gençlerin şu zamanları hengâm-ı tahsil ve terbiyeleridir. Bu nazik zamanı (zehir-i şiir) ile tesmim edersek yazık olur. Hakikat söylerim ki şiirimiz şimdiki haliyle – bir sem-i katil ad olunur hem öyle bir sem ki şebâbı öldürür. Bunu da nefesimde tecrübe ettim. Çünkü şiir hayali olduğundan kuvve-i müteheyyilemi fevkâlede yorar. Hıfz-ı sıhhat kitaplarında işleri ressamların şairlerin en son ihtilâl-i dimağı illetine uğramakta olduklarını yazmışlardır. Zaten

tahayyülün sıhhat ve hayat üzerine tesir-i belîği herkesin nefsinde tecrübesiyle de sabittir tahayyül insanı zayıflatır. Asabî yorar en nihayet verem illetine uğratar bırakır. İşte tekrar ediyorum ki genç şairlerimize acizane bir irşâdım olsun: şiirin mana-yı hakikisine vakıf olacak birisine girmeksizin Şiir ile işgal etmek hem hayat-ı zatiyeye ve hayat-ı cemiyete hıyanettir.

Sene: 1 Nüsha:4 s.44-45-46 (Nabizade(Nazım))

Alemde öyle hakikatler vardır ki bazı tabayie hoş gelmez: Onlar için “hakikat acıdır” fakat kıymetşinasan hakikat hiçbir zaman eksik olmaz. Hakikat ise öyle bazı şebpere tabaanın hükmü gafilaneleriyle hükümden düşmez.

Manzaranın bir nüshasında yazdığımız “şairiyyet” makalesinin mutazammın olduğu hakayık-ı müberhene bazı tarafça mucib-i infial ve iğbirâr olmuştur.

Vakıa bizim için bu yoldaki infial ve iğbirarlara –lüzumundan ziyade – ehemmiyet vermek abes ise de – bazı taraflardan edilen taleb üzerine – bu nüsha – mızda mezkur şairiyyet makalesinin tevessüüne lüzum gördük.

Her şeyden evvel şurasını bilmelidir ki bizim şairiyyet makalesini yazmakta hiçbir garaz-ı fasidimiz yoktu. Biz edebiyatımızın uğradığı himâ-yı ibtizâlin men ve cinâyet ve şiddetini göz önüne aldıkta o bendi ondan sonra yazdık. Ne kimseye ta’rız kassetik ne bir şey. Eğer maksadımız ta’n ve teşnî’ ve tarız olmuş olsaydı kalemimizi o yolda mı oynatırdık? Bizim elimizde o kadar delilimiz var ki bir tanesini şerh’ etmek istesek terviç-i amalimize muvaffakiyetimizden emin olurduk. Fakat biz böyle küçüklüklere tenezzülü kendimize şeyn ve ar sayarız. İşte şu maksadımız anlaşıldıktan sonra artık söyleyeceğimiz sözleri kemâl-i sükun ile – dinlemelerini muhterem karinimizden rica ederiz.

Birinci defa (şiir)’in mahiyetini meydana koymak isteriz. Mevzûn ve mukaffa olsun da isterse tımarhane yavesı olsun şiir sayılacak ise (şairler) faziletleriyle iftihar etsinler, Emin olmalıdır ki bizim (kallâbi) olmağa hevesimiz yoktur. “Kırk gazeli bir incir çekirdeğini doldurmayan” öyle her zerre güyan bimugzan ile ülfet edecek divânelerden de değiliz; buna secde-i şükân ederiz.

Biz (şiiir) i tarif edelim: “Şiiir zevki okşar kav l-ı akılanedir”. Zevki okşaması onu akvâl-i adiyeden tefrik eder; akla mafaretini saçmalıktan çıkarır.

İş bu tarife dahil olan her söz bizce şiiirdir; isterse bir hamaldan sadır olsun. Görülüyor ki bizim tarifimizde ne vezin, ne kafiye dahil değildir yani bir kav l-i mün sûr ta’rifimize muvafık ise şiiirdir. Halbuki mevzun ve mukaffa bir söz o tarife mutabık olmadığı halde asla “şiiir” sayılamaz. Ez cümle birinci makalede dediğimiz gibi – Anfentennin “hayat-ı cavid” i ne mevzundur, ne mukaffa, halbuki bunu bu haliyle her kim – Divan-ı Nabi-ye fedâ etmek isterse tabiatsızlığını, hakikat naşinaslığını ilan eylemiş olur.

--- Ve keزالik – amede kimen- nin mesela “Nücum” nam eserine koyduğu – mukaddime – ne mevzûndur, ne makfî. Halbuki – en yeni en ma’kul asaramızdan sayılan – “eş’ar-ı ziya” o mukaddimeye muadil sayılabilirse biz cehlimizi, hak naşinaslığımızı alenen itiraf ederiz. Karimiz içinde Fransızca’ya vakıf olmayanlar nush-ı atiyemizde dediğimiz asardan nakl eyleyeceğimiz numuneleri okurlarsa sıhhat-ı kav yilisi teslim buyuracaklardır. Anlaşıyor ki biz şiiiri şimdiye kadar bulunduğu akıde-i inhisardan tahlis etmek istiyoruz. Bizim itikâdımızca şiiir ile nazım beyninde umum ve husus mutlak değil umum ve husus min vechin nisbeti vardır ve bu nispet zamanımızda ve istikbâlde daha ziyâde gözedilmelidir.

İşte biz şiiiri ne mana ile kabul ettiğimizi şu kadarcık izah ettikten sonra şiiirimizin bugünkü haline sencide-i kıstas tetkik eyleyelim.

Şu günlerde “şiiir” neye diyorlar?...Setr-i hicâb için kaillerinin yüzlerine asılıp örtülmesi muvafık hâl ve zaman olan muallakata değil mi? Insaf olunsun şiiir bu mudur? Bu muallakata bir – ta’likat – yapılsa sonra herkesin yüzü örtülü gezmesi lazım gelir.

Yazık efendim yazık. Biz şiiir söyleyecek isek – Hugo’nun gelecek nüshada bulunduracağımız manzumesi yolunda şeyler söyleyelim. Yoksa şairlik sevdasından bikküllüye vazgeçelim.

Ben küçük yaşmdan biri tabimden şiiir için meylan külli bulmakta ve binaenaleyh mütemadiyen şiiirle meşgul olmakta idim ki işte “Hatıra-i Şebab” “Hoşnişin” “Heves Ettim”, “Mini Mini” gibi saçmalar dahi bu meylan ve bu iştigal-i beluhudenin hasılatıdır.

Ben usul-i şiir ve inşâdi hiçbir muallimden ta'lim etmedim; hatta aruz filan hiç okumadım; beyan ve bedi'den mütalaatım dahi pek nakıs ve pek mahduddur.

Bazı eş'arı tanzirden başlayan istigalim beni "müteşair"lik derecesine isâl etti.

Bir manzume için gecelerce vaktimi feda ettiğimi hiç bilmem ama çok lüzumlu ve kıymetli zamanlarımı inşâat-ı gazeliyat ile imrâr etmiş olmaklığıma şimdi müteessifim.

O vakitler her ne varsa benim için şiirdi. Vakıa daire-i fînunda ilerledikçe şiirin kıymet-i hakikiyesine akıl erdirmeğe başlamıştım. Fakat yine hilaf-ı akl ve tabiat bir çok yuvaları şiir olmak üzere enzâr-ı umuma arzdan geri durmazdım.

Fünûna olan ihtiyacımızın şiir ihtiyacından kat kat ziyade bulunması hakikatine kesb-i vukûf edinceye kadar birçok zaman geçmiş idi ki eğer ben bu mühim zamanları gençliğin ve binaenaleyh akıl ve fetânetin en parlak hengâmıdır; beyhude hevesat ile imrâr etmeyip de tezyid-i tahsilât-ı fenniye ile iştigâl etmiş olsaydım şimdi müstaferatımdan memnun olabilirdim.

Halbuki bir gazel söyleyeceğim diye saatlerce uğraştığım halde meşair olabildim ne mütefennin. Bunları söylemekten garazım kendi halimde gördüğüm binlerce biçerken şübbünü acizane irşâda çalışmaktır.

Vaktiyle beni veli ni'metâne ikazâ uğraşanlar hakkında bazı adavet peyda ederdin. Halbuki şimdi anladım ki öyle, beni aferinlere müstağrak eden gafillerden ziyâde şayan-ı hürmet imişler.

Yine çok şükür ki bazı ayaklı kütüphane şairler gibi divan ezberlemek afetinden masun kaldım. Hiç olmazsa bu vasıta ile dimağımı köhne furuş dükkanlarına benzetmiş olmadım.

Emin olmalıdır ki bize şimdi şiirden ziyade fen lazımdır; biz de milel-i müterakkiye derecesine vasıl olalım o zaman şiirin hem de en makbulü ile – uğraşmağa bol bol vakit bulabiliriz. Yoksa şimdiki halde efkâr-ı tıflâne veya muta hüveneyi şiir sanmakla hiçbir istifade edemeyiz. Efendim insan utanır billah! Avrupalılardan ekseri Türkçe'yi o derece mükemmel biliyor ki şimdiye kadar gelip geçmiş olan ve olan mevcut bulunan üdeba ve şuara o muharririmizin hemen topu o derece kemali rüyalarında bile görmemişler. Herifler Filoloji'de hasıl ettikleri rüşuh

ve kuvveti o dereceye getirmişler ki lisanımızın mesala – kız – kelimesinin asla nereye mensûp olduğunu ve sonra ne gibi tebeddûlat görerek suret-i hazırasını bulduğunu kaffe-i iştikakat ve tasarrufatıyla beraber biliyorlar.

Türkçe'ye mahsus öyle muntazam kavaid, nahiv kitapları yapmışlar ki insan utanır. Ne hacet elimizde mevcut olan biricik – lûgat-i Osmaniyye – dahi olanların eserleri olduğu herkes bilir. Bu hale göre ayıp bize ayıp! İki üç kaside ezberlemek, birkaç manzum bellemek gibi sathi ma'lumat ile meydan-ı edebiyata çıkarak, hatta daha imlâ bilmez söylediğini kendi anlamaz, anladığını anlatamaz iken kendine şair-i ateşzebân veya edib yine süvar-ı zaman ünvanını vermek ve bu yolda sui emsal olarak bir takım sade dilân-ı şübhânın ahlâkını dahi tesmim etmek ve kendini her türlü hatadan tenzibe ile şunun bunun akvâl ve güftârına ta'rizata kalkmak gibi ahlaksızlıklarla uğraşıp da lisânımızın ıslah ve ikmâline – en ciddi bir gayretle çalışmak farızasını unutmaktan ne kazanıyoruz? Kazandığımız ma'lum: Nefrin-i ahlâk! Hakikaten teessüf olunur!!!

Sene:1 Nûsha:8 s.88-89-90-91 (Nabizade(Nazım))

4.14. KAYITSIZLIK

Kayıtsızlık dediğimiz ihtimâmda noksan sıhhat-ı ahvâle riayette musâmahadan ibarettir ki esasen münşî-i adem dikkat ve tekasüldür ve hiçbir vakit bir fikir-i bedhahiye matûf olamaz.

Kayıtsızlık muamelât-ı adiyede haiz-i ehemmiyet olmayan şeyler hakkında gösteriliyorsa intâç edeceği münasebetsizlikler pek mahsus bir derece de olmaz. Mamafih kayıtsızlık bazen birine karşı bir nevi' sitem ve tahkir yerine geçer. Bu halde kayıtsızlığa hedef olanda fikir-i intikamın husulî tabiidir. Bazende bir küçücük halef hesabsız fenalıklara badi olur. Esasen kayıtsızlıktan ibaret olan bir hal hususat-ı mühimmede kasden tertib olunmuş bir cinayetten daha vahim neticeler verdiği görülmüştür. Bir hâl-ı lakaydi ve müsamahakaride harekete alışmış olanlar mühim mesail ve netayicin ve hametinden şüphe edilen hususatta kayıtsızlıklarını terk etmelidirler.

İlâl ve tavırda kayıtsızlık usul ve adeta riayet için bir kayıt altına girmeyip serbestane harekettir. Bu yolda kayıtsızlıkların bir kısmı adaba münafi tabiriyle takbih olunursa da bir kısımda nazar “bi kaydı” ile görülür. Bazı meşâhir-i erbâb kalem eserlerinde üslub-ı ifadenin selasetine tamamiyle riayette kayıtsızlık gösterirler. Asar-ı edebiyede bazen bir nükteyi tervicen gösterilen kayıtsızlıklara bir kabahat değil belki bir sanat namı verilir. Ama bu kayıtsızlık kaide-i lisâna magayir bir hata olmamalıdır. Madem ki bir lisan söyleniyor, yazılıyor kaidesine riâyet şart mutlaktır deriz. İfadeye başka bir letafet veren kayıtsızlıklar kaide değil tezyinât-i lafziye de olabilir.

4.15. AZAB-I VİCDAN

Azab-ı vicdân kabâhat veya bir cinayet irtikâb olunduktan sonra vicdânın bizi itâb ve takdirine duçar ederek hissettirdiği bir ızdırap-ı derunidir. Azâb-ı vicdâniyye müstahak olanların bu ukubetten halas olmaları mümkün değildir. Çünkü vicdan bize daima tarik-i müstakimi irae etmekte olduğundan kende kendimizi aldatarak bir sahte şey sahil, iyiyi fena, çirkini güzel, cinayeti fazilet yerine kabul etmekten bizi katiyen meni' eder. Ve râh-ı hidâyetten ayrıldığımız anda azaba duçar eyler. İnsan ne kadar çalışırsa çalışsın ne isterse yapsın akıl ve hikmetin ziya-yı pürtabını sevdiremez vicdanı ebkem kılamaz. İyilik hissi bütnü insanlara bir ilham-ı rabbanidir. Hiçbir şeye silinemeyecek surrette ruha nakşolunmuştur.

İnsan azab ve vicdaniyye bir cinayeti tahazzür ve müzazatından havf ederek çeker. İffet ve istikametten inhirâf edenler insanların nazarlarından sakınmak ve kusur ve kabahatleri ifşâ olunmak için dikkat ederler ve çalışırlarsa da bu gayret ve dikkatleri ekseriye kârgir-i tesir olmaz yani kendilerini müsterih etmez. Kabahat ve cinayetlerinin hiçbir nazara müsadif olmadığını kimsenin haberdar bulunmadığını bildiği halde yine sahib-i cinâyet hatır ve hayale gelmez bir sebeble ifşâ olunmasından korkar. Şahid-i cinâyeti olan dört duvarın taşları lisâna gelerek yüzüne karşı "bu cânidir!" diye haykıracaklar zanneder. Hasılı azab-ı vicdân daima irtikâb ettiğimiz maasiyi nazarlarımızın önünde tecessüm ettirerek bizi muzdarip kılar. Zevk ve meserretimizi zehirler. Her türlü teselliye bizden tab'it eder.

Sene:1 Nüsha:6 s.49 (İmzasız)

4.16. ZULMET

Oh! Bu ne amik zulmet! Asumân güya münevver çehresine seyrek dokunmuş siyah berice çekmiş arasından yine çehre-i nur-ı feşânı görürsün.

Ah! Bu ne derin sukûnet, her taraf sakın, yalnız uzaktan cereyan eden nehrin şakırtıları kuvve-i samianın vücudunu hissettiriyor.

Orman kenarında yere devrilmiş, bir ağaç yanında oturmuş ağaca dayanmışım.

Gözlerim asumâna dikilmiş, nümütenâhi kaza içinde karıncalar gibi kaynaşan ecrâm-ı semaviyyeye hasr-ı enzâr eylemişti. Ara sıra nazarım, ötede beride parça parça mütefarık bir surette uçuşan muzlim bulutları ta'kib eyler. Kati' mesafe eyledikçe aldıkları eşkâl-ı garibeyi temâşa eder. Nihayet mahv-ı nabut olduklarını görürdün. Oh! Ne âli manzara..

Fikr-i beşerin hangi bedi'ası, hangi sanatı temâşâ bu levha-i kudsi kadar dimağa lezzet, fikre sukunet, kalbeistirâhat, gönle inşirâh bahşeder.

Bu levhâ-ı ulvî kî tabiatın bazı eskârı tahvif eden muzlim, müthis, bir parçasıdır. Bunda da bir ulviyet-i fevkalâde bir ruhaniyet-i harikulâde tecelli eylemiş.

“Yarab! Her surette bir ulviyet, her vecihde bir letafet arz edersek azamet mi? her cisimden her anda başka bir suretle tecelli eyliyor.

Sani-i dest-i kudretin bir gösterdiği bediayı tekrar irae tenezzülünden müberradır.

İki an birbirine müşâbih değil, mikdarı senden gayri kimsenin ma'lumu olmayan mahlukatından ikisi yekdiğerine benzemiyor.

En büyük mas'nu'ndan en küçük mahlukata kadar cümlesinde akla, fikre velev resân olacak havar-ı mündemiç bunu azamet, buna ulviyet, azimesin Yarâb! Azamet-i kadrin, ulviyet-i şanımlı tavsif için her ne söylenecek ise adı şeylerdir.

Ol kadar azimsin ki azametinin nezdinde, namütenahi addettiğimiz bu asumanın büyüklüğü hiç menzilesine iner,

Ol derece büyüksün ki, büyüklüğüne nispeten kainatın küçüklüğünü tarif için ne kadar küçük bir söz söylenmiş olsa yine ehemmiyet verilmiş olur.

Azametine, ulviyetine değil, hatta, sanii kudret ve halkanenin bedayi'ne bile hakkıyla izhâr-ı hayret olamaz.

Azimisın, celilsin, Yarab!..."

Ah! Gönlümde, fikrimde, ol kadar büyük bir güşâyış var idi ki hep söylemek hayret han olmak istiyorum.

Fart-ı mahzuniyetten ağlamak isteyipte muvaffek olamayanlar gibi şiddet-i hayretten söyleyecek söz bulamıyor, bir şey söylemiyordum.

Hayran hayran yine temaşaya daldım...

Bir aralık nasıl oldu bilemem, şair-i şehir Abdulhak Hamit Bey Efendinin

"Severim bazı ben şeb-i nârı"

"Veririm subh-ı nevbaharı ona"

beyti hatırıma geldi birçok defalar, bir taktir-i fevkalade ile okudum. Ne güzel söz,!

Bu ne? Bir kasidir. Ne hazin na'me, sükunet içinde ihtizâz ederek dağılıyor.

Ne ta'neyliyor?

"Ruh-ı fezayı kâinatsın pek latifsın ey bahar!

Hale münasip güzel bir güfte!

Na'me hazin ise de içinde büyük bir neşatı mündemiç olduğunu anlamak işten bile değil, ses ne taraftan geliyordu, tayin edemiyordum, ses kesilmişti. Ancak aksi olan dağlarda tanin- endâz oluyordu.

Etrafı dinledim ne ses var, ne sada. Bir ayak tııırdısı bile yok. Bir müddet kalktım, gezinmeğe başladım. O na'meyi bir daha dinlemek istiyordum. Nedere bulacaksın. Ses gibi sahibi de gelmiş geçmiş! Bu na'meye hülyalarım mani" olduğu için hiddet mi etmeli! Yoksa dimağa bir lezzet diğır bahşeylediği için minnettar mı kalmalı"..

4.17. AŞIK KEREM YANDI MI YANMADI MI?

“Aşık Kerem” in yüreğindeki nar-ı muhabbet kesb-i şiddet ede ede en nihayet bir gün ulveriz olduğunu ve biçarenin vücudunu yakıp kül ettiği masallarda dinlenir ve Aşık Kerem şühedâ-yı aşkın serefrâzı namıyla tanılırdı. Garbın terakkiyât-ı fenniyesiyle tenvir-i ezhân eden üdebamız milletimiz arasında meydan alan (yedi başlı dev) ve (küpeli cadı) masalları gibi evhâm ve hayalatı red ve bazı hikâyat-ı muhayyile-i kadimiyesinin endâz-ı i'tirâz olmağa başladıkları hengâmda Aşık Kerem'in yanıp kavrulması meselesini dahi devr-i dırâz avede-i zebân etmişler ve zavallı Kerem'i kalbinde galiba petrol ma'deni varmış gibi istihzâl ve ta'riza hedef kılmışlardı. Hatta üdebamızdan biride şefiki kalbindeki ateş-i aşkıyla Kerem'e teşbihde fevt-i fırsat etmemiş ve her ikisinin kalbinde bir çay semaveri varmış gibi istihzâdan kendisini alamamıştı. Hal böyle iken bugün ki nazariyat-ı fenniye ve bazı vukuat-ı ahire önünde biz acaba Aşık Kerem sahihan yandı mı yanmadı mı? Sualini irade hak kazanıyoruz. Bakınız nasıl:

Herkesin ma'lumudur ve ekseriyetle gazetelerde görülmektedir ki ma'den ocaklarında ba'zen kabil-i iştiâl ve ihtirâk bir gaz terakim ederek bir kibrit çakıldığı veya sigara ile girildiği halde birdenbire patlayarak ateş alıyor ve telefât-ı azimiyeye sebebiyet veriyor. Lakin herkesin bilmediği bir cihet var ki o da müşteal gazların insanın derununda da toplanması, onların da ateş alması ve patlayı vermesidir. Bu hâl nadirdir lakin vaki'dir.

Bazı hastalıklarda ender olarak mi'dede iştiâle salih gazlar terakim eder ve bunların miktar ve terkibi müşteal olabilecek bir raddede olabilir. Böyle bir adam muma veya lambaya ağzını verip bir müddet durursa gazlar ateş alır

Tabib-i meşhur Şolteze bir mi'de hastalığı ile vefat eden bir adamın cesedinde fetih-i meyt-i ameliyatı icrâ ederken meyt-iten külli miktar gaz çıktığını müşâhede etmiştir. Uzun müddet mi'de hastalığından muzdarip olan bir adam bir gece odasında yanan kandile ziyadece yaklaşır ağzından çıkan gaz yanındaki odada uyuyanları uyandıracak kadar şiddetli patlayarak iştiâl eder.

Mi'dede, mi'denin bazı emrazı sebebiyle husule gelen gazlar ağızdan çıkarken hava ile temasa gelince maden ocaklarındaki gazlar gibi yanıp tutuşmağa salih

oldukları derece-i sübuta varmıştır. Mi'dede bu gazların husulüsui hazma isnat eyliyor da fiyumina kolera, tifo gibi emrâz-ı testevliye ve muhlikenin sebe-i müstakili tanılan mikroplar (hayvancıklar) Mösyö Miller'in kavlince midede mevâd-ı neşaiye ve sekriye üzerinde icrâ-yı tesir ederek zikrolunan kabil-i istial gazların tahsiline badi oluyorlar.

Gazların asbâb-ı husulünü tetkikten kati' nazar ederek yalnız bazı ahvâlde bizim derunumuzda da yanıp tutuşan gazlar husule geldiğini ve patlayan bu ateş alan insanlar görüldüğünü ve böylece ateş alanların bazen büsbütün yandıkları ve bazen ağızları burunları ve dudakları kavrulduğunu müşâhede eylediğini istima ile kanaat edelim.

Bir hastanın alelhusus midesinden muzdarip bir hastanın yanında ateş almasından ihtirazan ihtiyatlı hareket etmek pek te gülünç bir tedbir olmayacaktır.

Şu satırları okuyan karilerimizden Aşık Kerem biçaresinin mi'desinde de müşteal gazarat-ı terakim edip bir gece kandili önünde derd-i hasretle yanıp yakılırken ağızından alevler çıkmağa başlayarak yanıp kül olmadığını bize kim temin edecektir?

Sene:1 Nüsha:5 s.51 (İmzasız)

4.18. MANYATİZMA

(K) Efendi lenfû'l-lasabi tabiatta ve henüz on beş yaşında bir olup, etvâr ve ahvâli bir manyatizmacı için aranmak ile bulunmaz bünye ve mizaçdadır.

Manyatizmaya fevkalhad merak etmiş ve manyatizma hakkında yazılmış asarı tettebbu' ve mütalaa eylemiş olan arkadaşlarından (s.) Efendi K.Efendi ile akd-i rişte-iz meveddet eylemeğe muvaffak olmuştu. Hasbelmeveddet şu meşagilinden habir olduğumuz S.Efendi yeni dostluğunu kazanmış olduğu K.Efendiyi üzerinde bazı ticaret-i manyatizmaiye icrâsına fevkâlade müsait görmekte olduğunu ve bunu mevki'-i fi'le komak için müsait bir zaman taharri eylemekte bulunduğu defaatle söylemişti. Bundan çend sene ikdâm ve kanun-i sani gecesı müşagil-i zatiyeden ihtilâs-ı vakit ederek müsahabesinden müstefit olmak için S.Efendinin odasına doğru yola çıktım.

Her vakit selamüsselâm odasına girdiğim S.Efendinin odası kapısında birinin kısık sesle bana hitâben:

-Affedersiniz dostum S.Efendi K Efendi üzerinde manyatizma tecziyesi ediyor tecrübenin teşviş edilmemesi için sessizce hareketınız temenni olunur.

Yolunda beni meşrebime mutabık harekâtta men' eylemesi canımı sıkacak yerde bir manyatizma tecrübesi görmekle mütelezziz olacağından fevkalhat memmun ve mesrûr eyledi.

Parmaklarımın ucuna basarak arkadaşım S.Efendi'nin odasına girdim. Kendileriyle maarifem olan ve olmayan birçok zevat arkadaşım S.Efendi'nin K.Efendi üzerindeki icrâsına başladığı tecrübe-i manyatizmaiye bir vele ve hayret-i fevkalâde ile sessizce temaşâ için S.Efendi ve K.Efendilerin etrafına toplanmışlardı.

Ben odaya girdiğim zaman S.Efendi K Efendiyi kuvve-i manyatizmaiye ile uyutmuş ve manyatizma hakkında hazırunun ez diyat veleh-i hayretlerini mucib-i isticvâbete hazırlanmakta bulunmuştu.

K.Efendi S.Efendi tarafından kuvve-i manyatizmaiye ile uyutulmuş olduğu halde bir sandalye üzerinde oturmakta ve S.Efendi dahi iş bu muvaffakiyatına mağruren muzeffarane bir tavırla naimin karşısında bulunmaktaydı.

K.Efendi S.Efendi tarafından kuvve-i manyatizmaiye ile uyutulmuş olduğu halde bir sandalye üzerinde oturmakta ve S.Efendi dahi iş bu muvaffakiyatına mağruren muzeffarane bir tavırla naimin karşısında bulunmaktaydı.

S.Efendi K.Efendi'ye diyordu ki:

-Uyudunuz mu?

K.Efendi ceveben:

-Evet. Dedi.

-Soracağım suallere cevap vermeğe hazır mısınız?

-Evet

-Odamda hazır bulunanların esamisini sayabiliyor musunuz?

-Evet!

Naim odada mevcut olan zevâtın isimleri ve hatta bazılarının safat-ı mahsusalarıyla ta'dat eyledikten sonra S.Efendi:

-Şimdi odama kimin gelmekte olduğunu söyleyebilir misin? Dedi. Naim "Baba Rakım geliyor.... geldi" demesini müteakib kapı açıldı hazurunun cümlesince tanınmış olan Baba Rami içeri girdi.

Hazirunun veleh ve hayreti bir kat daha arttı.

Ben yavaş sesle S.Efendi'nin kulağına K.Efendiye sual eder misiniz? Cebimdeki Kağıt cüzdanında kimlerin kart visitleri olduğunu haber verebiliyorlar mı? S.Efendi naima bu suali sordum Naim güya, kağıt cüzdanı elinde imiş ve kart visitleri birer birer okuyormuş gibi haber verdi. Cüzdanımı çıkardım içindeki kart vizitleri haziruna gösterdim. Hazirun, naimin sözlerini ayn-ı hakikat ayn-ı vaki' olduğunu görünce veleh ve hayretleri bir kat daha arttı.

Hazirundan biri:

-Ailem efrâdı hakkında birer birer bana malûmat verebiliyor mu? Bunu sorunuz diye S.Efendiden istifşar etmesi üzerinde S. Efendi Naime sordu. Naim:

-Görüyorum ki meclisimiz birbirlerini tanır ve tanımaz bir hayli zevâtan mürekkebtir böyle bir cemiyet arasında sual soran zatın cevabını vermek mucib-i

mahbubiyeti olacağı için münasebetsizdir. Çünkü kendisinden başka ailesi içinde ahval-i maziyesi istikbâlini zehirlemeyecek fert yoktur.

Dedi.

Lisan-ı mader zadı olan Türkçe'den başka hiçbir lisana zerre tema vukufu olmayan Naime herhangi lisanda sual sorulduysa ayn-ı lisandan gayet fasihane ve beligane cevaplar verdi

Naim:

-Beni artık uyardınız. Boğuluyorum, fena oluyorum. Diyerek söylenmeğe başladı. S.Efendi K.Efendi'yi uyandırdı. Fakat K.Efendi şedid bir hummanın tesiriyle uzun bir müddet müteessirmiş gibi bir tarafa kamil-i za'fiyetle düştü.

Ey kari! Rayılâyın müşahede etmiş olduğum baladaki tecrübe-i manyatizmaiye – ki size muhtesırca nakd ettim – hakkında da bir fikir-i mahsus hasıl etmek matlubunuz ise manyatizma serlevhası altında bu tecrübe-i manyatizmaiye üzerine tettebbu' ve mütalaa eylediğim asardan ali ve vecihûlihtisâr yazılan eseri mütalaa ediniz. Bu eserin mütalaaasında size isti'câli terk ile sabrı tavsiye ederim.

Ulum-ı tabiiyyene vukuf-ı tammeniz var ise eserin mütalaaasından zevkyâb olmağa başlarsınız yok eğer ulum-ı tabiiyye ile tevaggul edenlerden değil iseniz eserin ilk bahisleri sizi memmun etmezse de ebhâs-ı mütevaliyenin muttariden mütalaaasından hem müstefit hem mütelezziz olacağınızdan eminim. İşte mebahise şuru' ediyoruz.

(1)

Bir manyatizmacının manyatizma edilmiş adam üzerindeki tesiri nedir? Alekser bunu manyatizmacının (seyyâl manyatizmai)sının manyatizmalanmış sahis üzerine te'sirinden ibarettir. Farz ve kıyas ederlerse de seyyal-i manyatizmai yerine bilâ tereddüt (seyyâl-i asabî) yi kalî görüp faraziyatı bu suretle dermiyan daha münasip düşeceği için sual vaki' mefrûza şu yolda cevap elbet sevaptır.: Manyatizmacının seyyal-i asabîsinin manyatizmalanmışsın seyyâl-i asabisi yerine kaim olması ve onun üzerinde bir tesir-i hakiki icrâ eylesmesinden ibarettir.

Bir kimsenin zihni, dikkati o kimseyi meşgul edecek bilcümle mevaddan tefrik ve tefridle yalnız bir madde üzerine cemn' ve münhasır eylemek manyatizmanın esasıdır. Bu esnada seyyale-i asabiye merkez akıl olan dimağda tezâyüt eder, ve bu tezâyüt-ı uzvumca şiddetle tehyiç eyler. Kesret-i tehyicten daha doğrusu icbârın neticesi olarak manyatizmalanmışın irâdat ve ihtiyarı hükümsüz kalıp manyatizmacının irâdat ve ihtiyarına mati' bir makine hükmünü alır.

İrade nedir? Bir vücut-ı mevhum mudur? Yoksa bir kuvvet-i hakiki midir? İrade irade-i bedenimizin vezaif-i hareketına icra-yı hüküm eden bir kuvvetir. Bir şeyi icrâ etmeden evvel onu arzu etmek labid olduğunu bugün fennen hiç suretle reddedilemez. Mesela yürümek istiyoruz. Bunu evvelce düşünürüz. Bu netice-i tefekkür olarak cümle-i asabiye-yi mahsusasıyla bacaklara emir gider. Bacakların harekâtına memur olan uzlat bu emre karşı cûzi külli bir mukavemette bulunur. Bilahire iradenin hüküm ve nüfusuna mağlub olur, hareket eder, yürürüz. Bundan istidlâl ediliyor ki irade bir vücut-ı mevhum değildir. Madem ki mevhum değildir zahirdir. Elbet bir kuvvet-i mevcuttur ki iradeye galib gelip onu def eder yerine kaim olur.

Manyatizmacının iradesi manyatizmalanmışın irâdesinden gayet nafizülhüküm ise manyatizmalanmışın iradesi manyatizmacının iradesine bissuhule mani olur. Eğer bu kuvvetler müsevi ise manyatizmacının hüküm ve iradesi manyatizmalanmışın üzerinde te'sirini icra için suubata duçar olur. Manyatizmacının alnında iri iri terler görülür. Müsademât-ı asabiye gibi kabul olunan ihtilacaât-ı asabiye hem manyatizmacıda hem manyatizmalanmışda görülür. Ve eğer manyatizmacının irâdesi manyatizmalanacak şahsın iradesine karşı za'yıf olursa keenlem yekun hükmünde kalır.

Sene:1 Nüsha:1 s.55-56-57-58 (imzasız)

Bir şahsı mahyatizma etmek demek o şahıstan irademize muti' olmasını musırrâne taleb etmektir. Yine tekrar ederiz ki bundan bir neticeye dest-res olmak için manyatizmacının idaresini diğerinin iradesi mafukunda bulunması labüd ve lazımdır ki onu mahv ve münderis ederek yerine kaim olabilsin.

Bugüne kadar hakiki olarak manyatizma ile dest-res olunabilen netayic şunlardan ibarettir:

Hissiyatın ta'dil yahut tehyici. Kuva-yi sevkuttabiiyyenin neşv ü nümâyı fevkaladesi. Tayin-i evkat mesafat-ı bari'yideden görmek iktidârı bina-yı vücut billurmuş gibi a'makındaki aza-yı muhtelifeyi görmek ve bunlardan muarız olanlarını haber vermek ve teşviyelerini medâr-ı devâlar göstermek kuvveti. Bir veya birkaç hissin muvakkaten ta'dili ve tebdil-i mevki' eylemesi.

Bunlar vehleten gayr-i mümkün gibi görünüyor ve itimat olunmaz. Halbuki manyatizma bu ahvâl-i hariküttabiyyeyi hergün tecdid ediyor. Bir noktadan zuhur eden asar-ı ucube-i manyatizmaiye yine aynı noktaya müteveccih olduğu için adem-i itimat tesir hükmüne meydan bulur. Eğlence zannolunur. Çünkü insan hissettiği gördüğü bir şeyi izâhda izhâr-ı aciz ediyor.

Pek çok defalar tekrar edilmiş tecrübeler üzerine bugün yine hükmünü süren adem itimadın bu asarın badeheten meydana çıktığı zaman ma'lub olup tahsin onun yerine kaim olacağı derkârdır. O zaman manyatizma teftiş ve tahkik olunmaz takdir ve tahsin olunur.

Kari! Manyatizma üzerine muharrir asar mütalaa edecek olursanız müelliflerinin tasavvurât-i kazibelerine itimât etmemenizi nasihat ederiz. Ancak asâr-ı mümküneye inanmak gayr-i mümküneyi reddetmek lazımdır:

Mesela birisi size gelip bir adamın minareden aşağıya atıldığını ve sukutunu tahfif edecek hiçbir vasıta olmadığı halde bir yeri incimeden yavaşça yere düştü diyecek olursa siz bunu mugayir kavanın-i hükmiye görerek reddediniz. Eğer iki mermer direğin manyatizma vasıtasıyla polka oynadıklarını söylerler ise yine itimât etmeyiniz.

K.R.H.nam-ı müellifin 1822 senesinde kaleme almış olduğu (ruh-ı seyyâr) nâm eserinde dahi şöyle bir rivayet görülmüştür: Güya bacağı kesik bir genç kız, bacağı kesildikten sonra birçok defalar iki bacak ile yani mevcut olan ile mevcut olmayan bacak üzerinde yürürmüş! Buda ekseriye döşeginden kalkar vuku' bulur ve bu vukuanın şahidesi olan validesi her zaman "ah! Bedbaht tahta bacağın yok!" diye bağırmağa mecbur olurmuş.

Yine aynı müellif diyor ki: “Dostlarımdan bir tabib bacağı kesik bir zabıtın odasının yarısına kadar bacağı olmadığına farkında olmaksızın yürüdüğünü ve ancak bacağı olmadığına hatırladığı anda düştüğünü temin etti”

Yine aynı müellif diyor ki “insan sıklet-i vücuda mütehammil seyyâle-i hayatiye-i gayr-i mer’iyeden bir bacak görürse şüphesiz hayrette kalır; lakin aynı sıkleti mütehammil etten bir bacak gördüğü zaman daha ziyade mütehayyir olmalıdır.”

Böyle bir serhat yazmak mümkünmüdür? Siz gülünüz kari! Gülünüz! Bin kere haklısınız; bu gibi şeyler yazanlar ahmak olduğu gibi bunlara itimât edenlerde şayan-ı merhâmettirler.

İşte böyle muharrirlerin serhât kabilinden olan bu gibi rivayati manyatizmayı alemde müstehire etti. Celb-i itimât için yazılmış oldukları bu gibi eserleri herkesin adem-i itimadını mucib olmaktan başka bir şeye yaramadı. Sadedimize rücu’ edelim.

Manyatizmayı zihniye itikât eden fenn-i hazır ashâbı meyânında: Deluz, Berzilyos, Frank, Jurje, Bertrom, bir Test; sair daha birçok etibba zikr olunur ki bunların esamisi tahrir etmek için koca bir liste yapmak lazım geldiğinden sarf-ı nazar olunmuştur.

Bu misullu esaminin iktidarı karşısında adem-i itimâdın tebeddül etmesi veyahut büsbütün itibarlardan düşmüş icabeder.

Mösyö Frank bir manyatizma meclisinde bulunarak manyatizma ile uyutulmuş bir adamın aza-i müteallimesini ihbâr ve irae eylediğini ve bunu bilkülle teşfiye edecek reçeteyi yazmış olduğunu gördüğünü rivayet ediyor.

Muallim Dostat ile kurrası ihsâsın tebdil-i mahal eylediğine kani’ olmuşlardır. Diyorlar ki: Manyatizma ile uyutulmuş bir adam gözleriyle görmüyordu; ru’yet başının arkasıyla icrâ olunuyor ve irae olunan bir kitabı gayet suhuletle okuyordu. Bir saatin irae eylediği saati dakikayı pek güzel eşar ediyor, ve saatin yelkovanı ileri geri getirilirse bile yine doğru cevaplar veriyordu.

Meşhûd doktor Jurje’nin karşısında manyatizma ile uyumuş bir genç kız dahi sadrinin havi olduğunu aza-yı muhtelifeyi ta’dad ve aza-yı salimeyi aza-yı marizadan tefrik etmiş ve ölümünün yevm ve saatini haber vermiş ve keşfi pek doğru çıkmıştır.

Meşhur fisyolojiyyun ve etibbûdan bir çokları bazı eşhâs üzerinde nev-i manyatizmainin (etrizasyon) halatına müşabih asar hasıl eylediğini isbât etmişlerdir. Bir hissin, bir uzvun yahut bir tarafın hissiyeti tamamıyla izâle edilmiştir. Bu halde naim-i his etmeksizin vücudunda bir takım kat'iler, ameliyat, ve kızgın demirle altualt icrâ edilmiştir. Bazılarının sadme-i elektrikiyyeye karşı bile hissiz oldukları görülmüştür. Henüz birkaç seneler oluyor ki gazeteler dahi bu cinsten bir vakı yazdılar: Bir sertan seddiye müstelâ olan (plântan) isminde bir kadın ameliyata razı olamıyor ve bu cihetle günden güne kabre doğru hatve endaz oluyordu.

Sene:1 Nüşa: 6 s.64-65- 66-67-68

Mezbûrenin hissini manyatizma vasıtasıyla ibdâl etmek tefekkür olundu ve tecrübe netice-i hissine ile tezyin eyledi. Muallim kaluki hastayı manyatizma tesiriyle uyutarak ser tatlı memesini kati' etti. On dakika kadar imtidâd eden bir ameliyat esnasında hasta hiçbir vecih his etmemiştir.

- 2 -

Kari! (manyatizma) ser levhasıyla nazar-ı mütalaanızı kürre-i arz edilen bu esere bir mukaddime olmak üzere yazılan tecrübe-i manyatizmaiye ile bahs-i sabıkın mütalaasından bir manyatizmacı kuvve-i manyatizmaiye ile birini uyuttuğunu ve bu vasıta ile bazı harikalar gösterdiği ve bir manyatizmacının manyatizmalanan üzerindeki te'sirinin ne olduğu hakkında bir fikir hasıl ettiniz.

Bir adamı manyatizma ile kuvvetiyle uyutmak meselesi (manyatizma)nın şuyundan epeyce zamanlar sonra meydana almış bir harikası olup ondan evvel manyatizma suret-i ahirde tanınmıştı. Bu manyatizma uykusu hakkında ileride bahs mahsusunda tafsilat lazıma verilecektir. Bu bahsimizde manyatizma ile bir adamı uyutmak usulî şuyuu bulumdan evvel manyatizmaya dair sert ve beyân edilen faraziyatı muhtasarca bir gözden geçirelim;

Manyatizma tarihinin ilk sahifelerinde bir hayli esâmiye tesâdüf olunur ki bunlardan bir kısmı malik oldukları kuvve-i manyatizmaiye bir renk-i ahirde göstererek hakikat-ı meseleyi izâh yerine istifâde-i zatiye kapılarının tevsi'sine çalışmış oldukları gibi bir kısmının vermiş oldukları izahatde kabul edilmek ve

anlaşılmaq için yaşadığımız alem-i maddiyattan başka bir alemden yaşamak hiç değıilde yaşadığımızı kail olmak kaydıyla mukayyedir.

Kuvve-i manyatizmaiye üzerine manyatizmacılarının vermiş oldukları ma'lumat ve manyatizmaya dair eser yazarların mütalaatı zahiren birbirine o kadar mübayindir ki bunlardan bir fikir mahsus olmak şöyle dursun insan kendi fikr-i mahsusunu kaybetmemek mahaldır.

Manyatizmacıların bu kuvve-i garibe hakkında dermeyen etmiş oldukları efkâr ve mütalaat vahiye arasında hayat, ruhani ve cismâni olarak ikiye münkasem olup hayat-ı cismani alem-i maddiyatta suret-i taayyyüşten ve hayat-ı ruhani ise alem-i ma'neviyatta sahibi habir olmayarak cevelanından ibaret bulunduğu – mailinde tesadüf edilecek mütalaat bila tereddüt kabule şayan gösterilecek derecede kalır.

Asarı görülüp müteessiri hakkında henüz kanaat-ı kamile hasıl edebilecek bir fikir müsbet verilemeyen manyatizma hakkında şimdiye kadar sert ve beyân olunan faraziyattan bazıları gerçi ayn-ı hakikat değıilse de mütalaası manyatizma hakkında bir fikr-i muhakeme kapısı açmak için faideden pek de hali değıildir.

Mütalaasından oldukça bir fikir istihsâli mümkün olabilecek surette manyatizma üzerine bir faraziye serd ve beyânına kendinden hayli zamanlar evvel muvaffak olanlar bulunduğu sonradan edilen tahkikat ve tettebbuatla meydana çıkmış olduğu halde kuvve-i manyatizmaiyenin kafişi olduğu iddia eden ve zamanında bu iddiasını tasdik ettirmek için efkâr-ı umumiye-yi muvafık bulan meşhur Müsmer'in vermiş olduğu faraziyât ve göstermiş olduğu harikaları ebhâs-ı atiyeye bırakarak burada Müsmirden evvel kuvve-i manyatizmaiye-yeye dair verilmiş olan faraziyâtı muhtasaran zikre delim.

Ecrâm-ı semâviye arasında icrâ-yı ahkâm eden ve (cazibe-i umumiye) denilen ve mevcudiyeti umumiyetle kabul olunan kuvvetten kürre-i arzımızda hisse menddir. Hayvanat, nebâtat ve madeniyat ki kürre-i arzın eczâyı mütemminmesindendirler. Kilk-i hasından cüzün dahi hissemend olacağı umur-ı bedihiyeden olmakla kürre-i azzımızın hisse mend olduğu cazibe-i umumiyeden hayvanat, nebâtat ama'deniyatı dahi alelenfirât hassa mend olacaklarından şüphe edilmemelidir. Binaenaleyh vücudumuzu teşkil eden cüzilerin cüzi layethizâsı dahi mevcut yetmezi bildiren ruh bile cazibe-i umumiyeden müteessirdir. İnsan üzerinde olan bu tesir azalır, çoğalır bu

sebebtan marazi ya sıhhatı ve kederi ya şetâreti mucib olur. Bu cazibe-i umumiye namıyla telakki olunan alemlerin ve hatta alemleri teşkil eden cûzi ferktlerin bile beyinlerinde müşterek bu kuvvet bir vakitlerde seyyâle-i hayatiye ismiyle tanınarak zevilhayat üzerinde gayet garib bazı tesirâtı olduğuna hüküm olundu. Bu kuvvete sahip olanlar zuhur etti, ve bu tesirâtı mevki' tecrübeye konuldu. Macrebler bir taraftan bir kuvve-i harktabiiyeye malik oldukları için şayan-ı takdis görüldü. Diğer taraftan mecnunluklarına hüküm verildi. Bu kuvvetle tesfîyesi müşkil bazı hastalıklar tedavi edildi. Bir haylide harikalar gösterildi ki ebhâs-ı mütevaliye de sırası geldikçe enzâr-ı mütalaanıza arz edilecektir.

Sene:1 Nûsha:7 S.77-78-79-80-81

4.19. HANIMLARA MAHSUS

4.19. VESAYA-YI HİKEMİYYE

Bir valide tarafından sevgili kızına

Ötedenberi kızların ta'lim ve terbiyesinde aile rü'yası tarafından atalet ve lâkaydî gösterilir. Lakin kızım, efrad-ı cemiyetin nısfını sizler teşkil edersiniz. Erkekler sizlerle revabıd-ı edebiyeye te'sisine mecbur olup daima akıl ve dirâyet ve ta'lim ve terbiyesi yolunda kızlar aramak hiss-i tabiyyesini haiz bulunduklarını unutmamak lazımdır. Zira aile halkının idaresi, miyânelerinde hüsn-i münâsebeti te'mîn-i muahaza sizin vazifenizdir. O vazifeyi görecektir iktidar ve kabiliyetiniz olmazsa bittabi' makduh ad olunursunuz. Bir çokları kızımızı beğensinler diye ziynet ve süslere gark ederek onların izzet-i nefislerini tahrik ediyorlar; efkar-ı vahiyeye saptırıyorlar; vazife ve iffet ve fazilet nedir? Buralarını kız kıt'a aklından geçirmiyor, böylesinden istifade ve geçinmek ma'mul olunur mu? İşte kızım, sana buralarını söylüyorum, iyi ve kötüyü farka muktedir olduğunu bildiğim için, sen tefrik ile hat-i hareketini ta'yin et demeği kafi görürüm.

-Kendini sevdirecek, istikbâl ve halini temin ve vazife ve hareketini tayin edecek elhasıl rehber-i amâlin olacak bir hisse sahib olmağı arzu edersin değil mi? Bunların hepsi mütedeyyin olmak ve evamir-i ilahiyeye itba' etmekle hasıl olur. Mütedeyyin olmak hassasını muhafaza ile nefis ve hareketini onun evâmirine tatbik edersek her türlü tehlikeye karşı bir zerre içinde bulunmuş olursun.

-Zamaneye uyayım dersin bir girdâb-ı mühlike düşersin, yaşın ilerlediği gibi hareketini bozan zamane halkı senden ayrılıyor, maziyi azâb-ı vidânı, hali keder ve aniyi havf ile kale olmağa mecbur olursun.

-Huzuzat-ı zamane pek aldatıcıdır. Aradığın vakit muzdarib eder, bulduğun vakit memmun olmazsın; elinden giderse me'yus olursun.

-Rahat etmek için bulunduğun mahalden hariçte hiçbir eğlence bulmayacağına kail olmalısın. Zengin olayım, debdebe-i daraye malik bulunayım, her istediğimi yapayım dersin, yapıncaya kadar azap içinde bulunursun, yapacağın ve yaptığın vakit

usanırsın. Kaybedersek me'yus olursun. Hasıl-ı kelâm ikbâl arzusu dipsiz bir fiçidir. Su koydukça dolmaz.

-İki şeye tabi' olmalısın. Birincisi mezheb ve ikincisi namustur.

Namus ve iffeti adettir diye telakki etmeysin.

-Haricen afife ve namuslu görünümde, batinen ve istersem yaparım dersin aldanırsın. Zira harekâtın insanların lisânından başka kendi mahkeme-i vicdanından da geçer, alemin senin iffet ve namusuna kail olduğunu vicdanın da tastik etmelidir.

-Utanmak kadınlarca en büyük bir hassadır. Bu sözüm lekelenmekten utanarak hareket-ı mezmumeye sapmaya mani' olan utanmağa ra'cidir.

-Alem nazarında haysiyet ve mevki'n güzel tanınmak ve afifi olarak telakki olanmak için bir çare vardır ki o da iffetli olmaktır.

-Kadın kısmının iffeti, onda oturmak aile işleriyle meşgul olmak, sade ve doğru bulunmak ile husulpezir olur. İffet mahvedecek darbeler bu halde zuhur edemez olur.

-Sahibe-i edeb ve haya olmalısın.

Kızım, birinci ziynetin sadelik olsun. Bu sözümünden ayrılma. Sadelikteki letâfet hiçbir şeyde bulunmaz.

Meharetsiz olmayasın. Ziynet-i vesvese hiç merak etme demem. Zira kadınlar beğenilmek için hulk olunmuştur. Fakat havai şeylerle meşgul olacağına ciddi ve esaslı mevaddan nikul etme. Daima güzel olmaktan başka bir şey bilmeyen kadının netice-i halinden ziyade keder amiz ne olabiliyor.

Erkeğin gözünden ziyade kalbini teshire cehidayet gözün meşhûr olması az imtitâd eder. Kalpteki ise müebbeddir. Gözü meshûr etmek için ziynet ve süs kafidir. Kalp için ise dirayet, fetânet, kabiliyet iffet, ve istikâmet göstermek şarttır

Kızlar beğenilmek arzu-yı şedidi ile tevellüd ederler. Bu tabii'dir. Beğenilmek için güzel olmak lazımdır. Güzel bir kadın ile hüsnü zail olmuş diğer bir kadan arasında acnak birkaçsene fark olduğunu feramuş etme sahib-i namus bir erkeğin güzelliğe hemen hiç ehemmiyet vermediğini hatırında sakla.

Tefahür üzerine aldanna, tefahürü yalnız sairlerine nisbeten iffet ve istikametinin üzerine et.

Hâl ve istikbali mezc ile her ikisinden de istifadeye sarf-ı vücut etmek vacibtir.

Meraklılıktan ve mitkaklıktan infika etme. Her şeyin künhüne vasıl olmağa seni sevk eder.

Lisan tahsiline gelince, bir kız ve kadın için kendi lisanından ma'dası fazladır. Mesail-i ruhaniyyesini agâh edeceğinden ve fikre incilâ vereceğinden Arapçayı mümkün mertebe öğrenmek müfittir.

Şiir okuma.ekseriya saçma olduğundan efkârını ta'şîş eder.

Roman okumak senin gibiler için pek mühliktir. Daima yalan esaslara mübteni olduğundan ve kuvve-i muhayyileyi işgâl ve hayayı tenkîs ettiğinden fenalığa meyelan-ı ezdiyat eder. Mamafih esası fenne yahut tashih-i ahlaka müstetenal roman tarzında yazılmış asar malumatını tezyit ve ahlakını tehzib edeceğinden bu gibileri kemal-i hulus ile okumanı tavsiye ederim kızım.

Menhiyut hahişi tezyit eder. Ben de seni okumaktan men' etmem. Yalnız ciddi mevaddi okumaktan ayrılma derim.

Ulum-ı aliye fevkalâdeye hahişin varsa ta'dil et, erkeklerden bile tahammül edemeyeyerek tecennün edenler görülüyor. Kadınların ise buna lüzümü olmadıktan başka nehâfet-i bünyeleri de ma'nidir.

Mahi' ol. İlcaat-ı deruniye ki kapılma. Kendinden bile emin olma. Buda mûbalağa etme.

Şunu bellî ki müslüman olmak için ahkâm-ı kuraniye ve mezhebiyeye bila ihtirâz inanmalı. Akıl almak içinde sair efkâr ve mütalaata bad elmütalaaya kani' olmalıdır.

Her şey hakkında fikr-i sarîh hasıl et. Ammenin efkâr-ı batilesine kapılma.

Yalnızlığı itiyât et. Dağdağa-i alemden müzic şey yoktur. Günde birkaç تنها bir mahele çekilerek kitap okuyup mütalaat-ı fikriyede bulunmalısın kızım. Mütalaat-ı fikriye cevelângâh-ı hakikattir.

Me'sudiyet-i vicdanın salıp u salah üzere bulunmasındadır.

Kendi kendine dost ol. Menfaati kendinden bekle. Rahat yaşamak için çare budur evladım.

Bir şey arzu edersek o şeyi nazar-ı tetkikten geçer muhessenat ve mehaz yerini mütalaaya et. İhtiyacat-ı dünyeviyeye pek az maddenin kıyâfet ettiğini; ve pek çok şeyin yetişmediğini derpiş et.

Gençler ümit ile meşguldur. Nafi'dir lakin basiret şarttır.

Biraz da kızım vezaif-ı cemiyet-i beşeriyyeye geçelim: Bir valide evladını i'tikadat-ı batileden ayırarak hakikat hale aşınâ etmelidir. Ben sana bu hizmeti ettim. Vezaif-i cemiyet-i beşeriyye validelere bu vazifeyi tahmil eder. İnsanlarda yekdiğere muavenetle ve himayetle muazzaftır. Kızım vazifeni ferâmuş etme.

Sene:1 Nüsha:5 s.58-59-60 (Ahmet İhsan (Tokgöz))

Mabad ve Hıtâm

Güft u güya kulak verme. Yalana aldanma. Hatta zuhurât-ı evveliyeye bile kani' olmaz. Müteenni ve mütemekkin ol.

-Hüsn halinden halka bahsettirmek istersen kimsenin su-i halini bahs-i makal ittihâz etme.

-Kendinden büyüklerinin halinden müteessir olmuş ve küçüklere nazar-ı istihkâr ile bakma.

İntikam arzusuna aldanma, sana olunan fenalığa karşı rıfk mualemeden büyük intikam yoktur.

-Beğenilmek için nezaket büyük şarttır. Halık bizi onunla hulk etmiştir ihtiyaç-ı alem bunun lüzumunu tezyid eder, iyi söylemek için birinci kaide iyi düşünmektedir. Binaenaleyne çok değilse az söyle

-Cümleye ve bahusus hizmetkârlara rıfk ile muameleyi mu'tad eyle. İnkisâr-ı kalbe badi olma. Onlara kendini saydır. Fakat kendinden korkutma.

-Müdahinlere kat'ıyyen havale-i semî' itibâr etme.

Her hususta evvela düşün. Sonra karar ver. Adela ol. Sana arz-ı hizmet edenlerin evvel emirde ondan istihsâl edecekleri menfaati nazar-ı dikkate al. Bu nesayihime tevfik-i hareket eyle kızım.

Sene:1 Nüsha:6 s. 72 (Ahmet İhsân (Tokgöz))

4.20. HAYRET

Görüyormusun. Şafak nurlara gark olmuş. Şehâdet-ı ziyaiyeden müterekkeb saçlarını etrafa dağıtmış, açık, saçık uykudan uyanıyor. Bugün mayısın on beşinci günü!.. Ah şu güzel mayıs ayı, henüz daha pek genç, o da kalkmış kendine çeki düzen veriyor.

Her gün gibi bugünde muçeli yeşil hare üzerine çiçekli fistanını giymiş! Ne kadarda yeşil meftûnu!...Fakat yeşilde dilber yeşil, cidden şayân-ı intihâb; güzel intihâb etmiş; diğerlerin cümlesinin elbiselerinden en revnaklısı en dilberi, mayısın libâsıdır.

Şafakta hüsnüne envâr katmış, ne derece dilmer olmuş, ver elini ey kari' şu küçük bahçeye inelim, çiçeklerim dilber, taze derler bahusus, güzel kokuları insanı mest eder.

Gel, gel bahçede şafakı şu körpe mayısın sabah mahmurluğunu bir temaşâ edelim.

Ova! Na lalif, bak, bak incilere gıpta bahş olacak kadar dilber-i ebneimler her tarafta hususuyle yeşil çimenler üzerinde elmaspareler gibi parlıyor, şa'sa nisâr oluyor.

Hele şu inci salkımı ağacı üzerindeki kuşcağıza bir bak gördün mü? Ne kadar şetâretle tağni eyliyor. Uykudan uyanmış, henüz kendini toparlayamamış, olan şafakı selâmlıyor.

Gel şuraya bu ağacın himâyesine sığınalım. Oradan her taraf görülüyor...

Ah! Ne ruh-perver manzara, semadan envâr, kuşların ağızlarından ni'met ve ağaçlardan revayiç yağıyor. Yerden hayat nebcan ediyor. Şu çadır çiçekleri, sarmaşıklar ağaçları der ağuş etmişler. Ne latif. Bak şu zanbak uykudan ne geç uyanmış. Endâmına süs vermekle uğraşıyor, şebboylar yekdiğerine ne derece iş ve bazane bir tavırla sokuşuyor, posa çin oluyor, yine ayrılıyorlar. İhtimâlki muaşaka ediyorlar.

Ne taaccûb ediyorsun. Allahı seversen Nebâtâtı hissiyâtta arı mı kıyas eyliyorsun? Alim Allah hata edersin, hissiz zannetiğimiz bu nebâtât acib bir çok hissiyâta tabî'dirler.

Aman, aman şu kelebeğe bak; çiçek, dilber kanatlarını açmış uçuyor. İşte şu iffet-i furuş, istignâkâr, menekşenin ağusuna atıldı. Sinesinden öpüyor, ne kadarda istigna! Menekşe nasıl gerisine geri çekiliyor.

Güya memnun olmuyor!...

Aman gel, şunlara yanaşalım, bu muaşaka ve muânakayı yakından bir seyredelim. Vah! Vah! Kelebeği kaçırdık şu müstağni menekşeyi görüyor musun? Ne takdir-i meysus oldu. Bak, bak, bize muğber olmuş dilber yüzünü yapraklar arasında setr etmeğe çalışıyor. Allah için söyle bu manzara şairâne değil mi?

-Fakat kelebek ne oldu?

-İşte bir kelebek.

-Acaba bizim aşık-ı dilşikeste mi?

-Ta kendisi.

-Uçuyor, aceb nereye gidecek? Haydi şunu yavaş yavaş takib edelim.

Gördün mü? Yuvadan başlarını çıkarmış olan şu kuşçağızlar üzerine gitti, zavallı kuşlar ne kadar ürktüler. Fakat kopardıkları cıgıltıdan kelebekte korktu kaçtı. Nereye gitti. Meydanda yok.

Öyle ise gel şu yuvacığı seyredelim. Alçaktadır içini seyredebileceğiz. Fakat ihtiyatla yavaş yavaş, kaç kuş var?

İki, bir çift sus! Ürkütmeyelim!... Şunların hallerine bir dikkat edelim.

Öyle dalmış. Ne düşünüyorsun, manzara latif değil mi? Düşünüyor mu. Şu küçük kuşçağızlarda dest-i kudret ne azim bir maharet göstermiş.. Her bir tüyü menkûş, mülevven,

Bunlarında o küçük güllerine şefkat, muhabbet, aşık, ilkâ eylemiş, ne büyük kudret! Hayret!

-Doğrudur, hayret binlerce hayret!... Kainat bir kitâp-ı hikmettir ki hangi kelimesini okusak nazar-ı tetkike alsak netice-i hükmü hayretten başka bir şeye müncer olmâz. Şu kuşçağızlar sana hayretbahş oluyor. Şu çiçekteki, hayat, his, letâfet bana veleh resân olur. Şu bulduğumuz bahçe o kitab-ı kainatın bir faslı bir sahîfesi bir cümlesi değil, belki bir kelimesidir. Ne kadar mütalaâ etsek havi olduğu ahkâme, esrâra agâh olamayız. Nasıl olabiliyoruz ki en küçük bir yaprağından en büyük ağaca kadar mecma'-ı hikmettir. Her zerresi hikmet baliganın bir bürhânı, her parçası azamet-i ilahiyyenin bir şahididir.

İnsan, hayvan, kuş, çiçek, kelebek, çalı, nagamat ile akmakta olan su; bizi besleyen şu toprak, toprağa hayat bahş olan ziyâ hararet ve hava cümlesi bir konunun esiri hepsi bir sani'in masnu'dur.

Düşün tasavvur et en küçük bediâ sendeki azameti vüsatına mağrur olduğun fikrine sığıştırabiliyor musun?... Heyhat!

Netice hayret....

Sene:1 Nüsha:6 S.61-62 (Selanakli Fazlı Necip)

4.21.FUZUL-İ HAMSE-İ HAYAT

(Laprensens Dusalım) in eşarından

Hayf! Hayat çok imtitât etmez. Bir faciadır ki sahnelerde icrâ edilen dramlara kıyas olunabilir. Netice-i kâra kadar orada kimse istirahat edemez. İyi, fena, zengin fukara, hepsi orada tecessüm eyler.

Facia-i hayatın birinci perdesinde insan doğar. Bin girdâb-ı dehir arasında bir maksat-ı meçhule doğru hatvezen ikdâm olur.

İkinci perde de istinâre edilir, mevcudiyet-i meydan alaniyete ihrâç olunur. Beyhûde emellere, boş arzulara arz-ı ihtiyaç edilir.

Üçüncü perde de bir mesti-i tedbir sikenin, muhabbetin cihanın, huzuzat-ı mütrezayidenin ilcâatıyla her şeye cesaret olunur. Şahrâh-ı selâmetten udup edilir. Ekseriya nedâmet-i ebediyeye duçar olunur.

Dördüncü perde de meserrat-ı beyhudenin verdiği humar-ı azürde-bâl olarak kalb sair ihtiyaçlar, ateşler ile dolar, kibir, hırs, mehâcemât-ı mütekebbirâne, ızdırabât, fevç fevç kalbde yer tutmağa gelirler... Bu aralık hurşit-i şebâb gurub eder. Femer-i şeyhuhet ufuk-arayı tulu' olur.

Beşinci perde de açılır. Cism ve fikr-i insaniyetin kesb-i inhitât eylediği, hergün, her an bir rabitanın koptuğu görülür. Yine bu vakit bir takım tefekkürat, akvâl ile iştiâl eylediği meşhût olur. Lakin bu aralık perde iner. Temaşâ biter.

Sene:1 Nüşa:6 s.63 (A.Rasim)

4.22. VATAN VE MUHABBET-İ VATANİYYE

Vatan o kadar müesser bir kelimedir ki birbirlerine muhtaç karındaşına hissiyat ile arzuyu ittihada habişger olan bir millet bu kelimeyi avurde-i lisân-ı iftihâr ettikleri zaman müteferrik bulunan kuvvetleri yalnız bir kuvvetmiş gibi ittihâd eder, birbirlerine karşı olan muameleleri de müşfik ve hayırhâh bir peder muamelesi rengini alır. Koca bir millet vatan nâm-ı celili altında birleştirdikleri zaman münafi'-i müşterek bir şirket, bir aile teşekkül eder. Yekdiğerinin samihi muhibbi olan bu ailenin efrâdından biri merhamet ve adaletten asla infikâk eyleyemez; bu aile azasından hiçbir fert zatı hususatından muvaffakiyetiyle mesrûr ve şadan olmaz. Onu memnûn ve me'sut edecek muvaffakiyeti bütün ailesi efrâdının hissamend-i menfaat olacağı bir işte olan muvaffakiyetidir.

Bir milletin en büyük fazileti muhabbet-i vataniyyedir; Şöyle dinebilir: muhabbet-i vataniyyedir ki bir milletin bir cümle fezâilini tevlid eder.

Bu muhabbet öyle bir muhabbetdir ki onun enfâz-ı idaresine herkes gerdendade-i inkiyât olur vatan muhabbeti denildiği zaman vatanın saadet ve ikbâli için uğraşan evlad-ı vatan derhatir edilir.

Vatan-ı muhabbeti muhabbet-i ammeden başka bir şey değildir; muhabbet-i ammede muhabbet-i nefsiye ve aile muhabbeti ile akraba ve ehibba muhabbetinden mütevellitdir.

Vatana edilecek muhabbetin en hakiki ve ciddisi onun istikbalini te'min yolunda feda-yi cân derecesinde çalışmakla ibrâz olunur.

Bu muhabbet sayesinde ki ahaliye fezâil-i insaniyenin en müessir bir surette ta'mimi kabil olabilir. Efrât-ı milletin hissiyat ve amâl-i hususiyelerini hissiyât-ı umumiye hukuk-ı âmmeye, vezaif-i kanuniyeye rabt hep bu sayede mümkün olur. Muhabbet-i vataniye menafi-i şahsiyeye nikâb ittihâz edilirse bundan menafi'-i umumiye zerre kadar müstefit olamayacağı derkârdır. Muhabbet-i vataniye kendisini dehşetli bir vakıada mücesssem olarak gösterir.

Muhabbet-i vataniye insanlar için tabi ü onun tevlit ve perverde içinde
haysiyet-i vekâr-ı zatıyı hüsn-i idâre kâfidir.

Muhabbet-i vataniye öyle bir haslet-i celil-üş-şân ki bir dinin kaffe-i kavasını
bilcümle gayret ve besâletini ca' mi'dir.

Sene:1 Nüsha:6 s.63-64 (A:Nazım)

4.23.FELAKET

Felâket Ruhun sükun ve asayişini ihlâl eden ve arzu ve hissiyatımıza gayr-i muvafık gelen veyahut gerek servet ve ikbâl ve gerek sıhhat ve vücudumuza iras-ı zarar eyleyen ahvâl ve vakayi'den ibarettir.

Bir insan duçar-ı idbâr ve felaket olunca bir meyu'siyet tammeye müstağrak olur. Yalnız bir cihetten giriftar olduğu felaket yavaş yavaş kendisini her taraftan istila eyler. Tarik-i hayatta kendini misafireten kabul edecek hiç kimse bulamaz. Bitâb ve biderman kalan biçare bedbaht birazcık mekkvearam için kapılar çalar lakin açan bulunmaz, ta'b ve müşaktan bizar olur. Ittika edecek yer arar eyvâh ki umumî yollardaki ağaçlardan başka bir şey bulamaz. Bu haliyle bedbaht herkesin nazarında bir sefil ve serseri ad edilmemek için çalışır.

Felaket-i umumi alem-i insaniyette dehşetle hüküm sürer bir illettir. Ömrün her çağında insanı birdenbire peçe-i kahrına alır. Hiçbir kimse nasıl bir tedbire müracaat ederse ne kadar matıkzane hareket eylerse eylesin gelecek bir felâketten tahlis-i geribân edemez. Felaket-i illetinin tedbir-i tahfisesi oytur. Bu sebepten insan beden ve ruhunu felaketten firâre değil belki felakete tahammüle alıştırmak daha akılâne bir harekettir. Gerek halas mümkün olabilir bir surette olsun ve gerek def' ve izalesi için bir ilacı bulunmasın herhalde insanın felâkete karşı en birinci isti'mâl edebileceği silâh cesarettir. Ruhun teessüratı insanı duçar-ı me'yusiyet eder tekmil aza-yı bedene rehâvet ve dermansızlık verir. Böylebir halde insan çare-i halasını düşünmeğe muktedir olamaz. Çünkü aklbeşer muhakemeden aciz kalır. Bu halde ümit ve çare görünmese bile ye'se meydan vermeyip sebât ile baht ve taliden bila pervâz olmalıdır.

Felâketzedeler iki sınıfa ayrılabilir: Bir sınıfı sefâlet ve felâket yükü altında tahammüle alıştır ve gelen bir felâketle cenkleşmeğe kalkışmayıp gerdanda olur. Böyle insanlarda felâketin ezâ ve ızdırâbı tekmil kuvvetiyle görünmez. Nitekim rüzgarın şiddet-i hububuna baş eğen ağaçlar daha az zahmdâr olurlar. Felâket zedekânın diğer kısmı ise felâketle pençeleşmek ve onu def' etmek için layenkatî uğraşırlar ve tekmil-ı kuvayı bedeniyelerini akıl ve fikirlerini, hassü'l-has-ı zahiriye

ve batıniyyelerini vurut eden felâketle işgâl eyler ve nihayet ederce bir azâb ve ızdıraba hedef olurlar.

Dünyada insana nasib ve mukadder olan safa ve meserretten layıkıyla lezzetyâb olmağı insan ancak felaket mektebinde tahsil edebiliyor.

Hayatın suret-i adiycede cereyânında hissiyat birçok cihette münkasem, olacağından pek şiddetli görünmez. Felâket zamanı ise insanın kaffe-i hissiyâtı kendinde müctemidir. Hayatın hakiki iyilik ve fenalıkları bu zamanda pek iyi fark ve temyiz olunur. Zayıf ve herşeyden aciz bir insan vakt-i idbârda bazen bir kahraman kesilir.

Daima bir ikbâl ve haşmet içinde bulunup asla, felâketine doğru bir adım atmamış olanlara kalb-ı beşeri tanımak gayri mümkündür. Onlar müsaraa-i hayata yabancıdırlar. Bir felâketzedenin hissiyatını ve reñç ve alamını takdirden aciz bulunuyorlar.

Bir felakatzenin ahvâline nazar-ı ibret ve terahhumla bakmak insanlar için büyük bir ders-i hikmettir. Âli kalbli olanlar için bir elmediyeye mededres ve felâketini tahfife çare saz olmak kadar dünyada lezzetli bir şey yoktur. Merd-i kâmil asla hatırdan çıkarmamalı ve itirâf edilmelidir ki. (Felâket) gerek kavanın-i tabi'iyeye ve mevzuâ tahtında, gerek küçük bir vahşi kulabesiyle bir medeni hanesi veya bir mağara ile ali konaklar köşkleri içinde hasılı her yerde her iklimde her mevsimde neşv ü nümâ bulur.

Servet ü samandan mahzûn aile akraba gibi birçok cihetlerce halen bedbaht bir adam baht ve taliin seyyiesiyle her bir esbâb-ı ikbâlden cüdâ kalır ve bir tesâdüf desters olabileceği bazı ufak tefek nimetlerden kendini ayırır ve böyle bir hâl-ı idbârda bulunur ki kalbine teselli terk eder veya tali' nasaz onlardan kendisini tefrik eylerse felâket içinde felâkete mesâib arasında afata giriftar olmuş olur. Kadir-i mutlak böyle biçârelere mededres ve tesliyat bahş olsun!

4.24. NİKOLLO BU ALU DESİPERE O

Bu alu, 1636 senesi teŞrin-isanisinin birinci günü tevellüd etmiştir. Pederi Paris parlamentasonun mahteme kâtibi olup orada istikamet ve işlere olan ma'lumatını sayesinde bir büyük itibâr kazanmış idi. Nikollo bu alude Despire ev familyasının on birinci çocuğu olup daha on aylık iken validesi kaybettiği için yetim bir ihtiyar mürebbiyenin oğuş-ı terbiyesine tevdi' olundu. Talamber der ki:

Alem-i edebiyatta bu derecede büyük bir mevki' işgâl eden dehşetli bir heybet olan bu adam çocukluğunda gayet halim, sakın, idi. Pederi bunu diğer çocuklar ile tatbik ederek der di ki:

“Buna gelince, bu pek iyi bir çocuktur, kimse hakkında fenâ söylemeyecektir.”

Çocuklarda pek nadiren tesadüf olunan bu ağırlık Nikollo'nun görmüş olduğu terbiye icâbında olmak gerek; çünkü kendisi daima muhabbet ve ihtimâmıla mezc olunmuş takidât altında büyüdüldü.

Boileau tahsile Harfor darülfünunda yedi yahut sekiz yaşında iken başladı. Dördüncü sene tahsilini ikmâl ile ulukat en revaçlı bir sanat olan taş hükâkelgina merak etti. Epeyce bir zaman hükâkelikle uğraştı.

Bu sanatın gayet müteessir olan ameliyatı bekaye-i hayat için edebi bir rahatsızlık ve sıkıntı bıraktı. Bu sanattan vazgeçmesi dehşetli bir hastalığa uğraması üzerine vaki' oldu. Tekrar çalışabilecek derecede ifakat bulduğunda Boileau'yi üçüncü defa olmak üzere Boileau darülfünun'a koydular; orada hocası Mösyö, Suyye'nin nazar-ı dikkatini celbetti Suye; daha ulukat kendisinin büyük bir edebiyat adamı olacağını söylemişti. Hevesi o derece idi ki bir çok geceleri mütemâdiyen yerinden kalkmasızın eşâr ve roman mütalaası ile geçirdi. İlk eseri olan bir trajediyi bu darülfünunda telif etmişti. Bu ve darülfünun bu müellif olan talebesi bir müddet sonra Fransız eş'ârı hocası oldu.

On yedi yaşında feylosofi derslerini tekmil ettikten sonra Boileau ilm-i fıkka tahsil ediyordu. 4 Kanun-ı Evvel sene 1656 tarihinde idiki avukat şehadetnâmesi aldı. Meslek-i cedidinde terakki için kendinde asla, gayret görülmemiştir. Nihayet çok vakit geçmeden avukathğı terk ederek ulum-ı diniyye tahsil etmek üzere (Sorbon) a

gitti. Bu meslekte onun için avukatlıktan daha ziyade cazibeli olamadı. Mösyö Dunu der ki:

“Yeni gelen bu mütalaa meraklısı senvi sekiz yüz lira maaş ile bir memuriyet aldı. Bu memuriyeti ancak sekiz dokuz ay muhafaza ettikten sonra reddetti. Hakkiaktan, avukatlıktan tarik-i alimeden, ve memuriyetten geçtikten sona Boileau bütün bütün eş‘ara koyuldu.”

1660 senesinde 22 yaşında iken yazdığı bir hicviye ile kendisini epeyce tanıttırdı.

Bu esnada zamanının ekseri üdebası gibi (Romboelt) hutlüne devam ediyordu.

Moliere gibi evde daima alemin tavrı takınanların aşikare düşmanıydı. Asla müdahin tavrı göstermeğe muvaffak olamazdı.

Zekavet-i aliyye ve hakiki fikr-i ulviyyesi gibi bu fikir civanmerdanesi de kendisine Moliere’nin dostluğunu kazandırdı ki bu dostluk ona gayet lüzumlu bir rehber olmuştu.

Altı parça hicviyeyi 1660’dan 1669 senesine kadar müddet zarfında yazdı. Bunların mazhar oldukları rağbet-i ammeyi tarifi cidden müşküldür. Harb-i nam morh der ki !Bunların nail oldukları bu derece rağbet yalnız hicviye oldukları için değil bu ana değin böyle mükemmel şiir kimse tarafından yazılamamış olmasındandır.” Yine bu esnada yazdığı üç parça eserine mukaddemce neşr ettiği hicviyelerden az rağbet gösterilmedi.

Lakin ekseri fevkâlade adamlara olduğu gibi Boileau’de ilk şöhret almağa başladığı bu esnalarda yolu üzerinde bir takım haset entrikalarına uğradı. Onlar ki suret-i zahirde Boileau’nun yazdıklarına el çırparak tahsin han olurlardı.

Batınen kesr-i itibârı çaresini ararlardı. Kendisine yazdığı hicviyeler muhataralı şeyler olduğu ve bir çok düşmanlar kazandıracığı söylendiğinde derdi ki:

-Ey pekala, ben namuslu adam olacak ve kendilerinden korkmayacağımı! Cidden bu sözünü tutmuştur.

Hicv ettiği adamlardan tashih-i ahlâk edenlerine hicviyelerinin tazminatını hakiki ciddi dostluklarla öderdi.

Dük de Laruşfukult ve Madam da Lafiye ve Madam Süvine'ye Madam Arnolt, ve Madam Fileşier Burdalı Papet şayet, Lafontaine ve Moliere gibi zamanının daha bir çok edibâsı Boileau'nun etrafında mükemmel bir cemiyet teşkil ediyorlardı.

Umuma birer cazibe ile kendisini sevdirmişti. 1669 tarihinde zevkte ve yüven Boileau'deyi ulukat neşrettiği birinci mektup serlevhalı bir eseri üzerinde kendisiyle konuşmak için görmek arzu eyleyen Kral 14.Lui'ye takdim eyledi. Kral kendisi pek büyük bir iltifatla kabul etti ve sunii iki bin lira maaş bağladı. Bu birinci mülakattan sonra Kral Boileau'yi destane bir suretle ekseriya ve risâilde kabul eylerdi. Kral ile olan münasebeti namuskârâne ve fevkâlade serbestâneydi. Hatta birgün Kral kendi asarından bir şiir üzerine Boileau'nun fikrini sual ettiğinde cevaben:

-Şu ketmaiben için hiçbir şey mümkünsüz değildir. Zat-ı hükümdârıyla vezinsiz kafiyesiz fena bir şiir yazmak arzu buyurmuş,ona da muvaffak olmuştur. Diyerek zarifane ra'yeti doğruca söylemekten çekinmemiştir.

1669 dan 1674 tarihine kadar beş parça eser yazdı. 1677 tarihndeki şairimizin ulukat en parlak zamanıydı. İkibin lira maaş ile vaka nüvis tayin edilerek 14.inci Lui ile beraber 1687 de İlandro 1681 de dahi Balzac muhabelerine gitti.

1683 de Boileau en mihim asarını neşretti. Bunun üzirne 14. Lui kendisinin akademiye dahil olması için teklifte bulundu. Kendisi pek nazikane bir suretle cevaben o cemiyet-i alide bulunmak meziyetini haiz olmadığını söylediğinde.

Kral sizinde orada bulunmaklığınızı arzu ederim. Dedi.

Boileau akedemiyya azalığına tayin edildi. Akademi azaları kral tarafından Boileau'nun nasib edildiğini görmeleri üzerine adem-i hoşnudu gösterdiler. Kral dediki ve fikrime pek muvafık gelen bu intihâbı umum tarafından dahi tasdik edilecektir."

Akademiye duhulünden sonra Boileau muhasamat-ı refikâne ve edebiyat entrikaları hususlarında bir büyük serbestiyet ve asar-ı hicviyesinde azım bir şiddet gösterdi.

Marekide sen oları akademiye kabul etmek meselesi çıktığı vakitte, buna şiddetle muhalif etti.

Böyle bir asil ve necip adama riayet etmek lazım olduğunu söyleyen muhalifine cevâben dedi ki:

“Mübâhesemiz onun necâbet ve asaleti üzerine değildir. Bahsimiz iktidarına münhasırdır”

Kendisinin akademiye kabûlünden bir müddet sonra ıslah-ı kitabet cemiyeti azalığına dahi intihab edildi.

Şu kadar ki kendisinin şu nail olduğu imtiyâzât-ı resmiyeye ehemmiyet verdiği asla görülmemiştir.

Bir kelime ile diyelim ki müsterih yaşamak istiyorduk. Boileau’nun son senesinde yazılmış olan mektupları kendisini fevkalâde mahzun gösterirler.

1709 tarihinde Burusa’dan yazdığı bir mektubunda der ki ve “baş dönmeleri daima devam ediyor, hizmetkârların muaveneti olmadıkça yerimden kımıldamağa iktidarım yok. Kuvve-i hafızamı bütün bütün kaybettiğim gibi efkârım aklım dahi beni terk etti.” Şu kadar ki bu kadar azablar içinde yuvarlanan bu ali adam etrafından cümlesinin mahfolduğun gördüğü asrı erbâb-ı kaleminin yadigarlarını tamamiyle beraberinde on yedinci asra götürdü.

Boileau Paris’te ikamet ediyor ve “Noturdame” manastırında günâh değil yan bir papasın yanında oturuyordu. Orada 2 Mart 1711’de vasiyetnâmesini yazdı ve on gün sonrası 12 mart tarihinde göğüs illetinden yine orada vefat etmiştir.

Luiz Rasin diyor ki: Son nefesini teslim etmeden birkaç dakika evvel odaya dostlarından Katardin girdiğini gördü ve elini sıkarak dedi ki:

-Bonjur?.... Ediyö?..... Bu vedamız pek uzun bir müddet içindir.

Kendisinin sıhhatini sual edenlere Malharb’in şu mağlubuyum zamanın baş kesiyorum hükmüne” mısraıyla mukabele ederdi.

Vasiyetnâmesinin birinci bendinde yazdığı gibi kendisini (Saint Şabel)e tantanadan, ari saltanattan beri olarak defn ettiler.

İkâmetgâh-ı ebedisine kadar kendisini teşyi’ eden kalabalık fevkaide idi.

Kalabalık içinden bir kadın cenazenin geçtiğini gördüğünde dedi ki:

-Bütün alemin fenalığını yüzüne vuran bu adamın ne kadar da çok dostu varmış.

Saint Şabel mezarlığından 19 Mart 1800 tarihinde çıkarıldı 1819 tarihine kadar Petin August bahçesinde istirahat etti, Oradanda 1819 senesi temmuzunun ondördüncü günü çıkarılarak Saint-Jermet-Depre Kilisesine nakil olundu resm-i nakilde akâdemi fransız ve ve akademi inskripsiyon heyetleri hazır bulunmuşlardır.

Sene:1 Nüsha:6 s.74-75 (Selanikli Fazlı Necip)

4.25.HANIMLARA MAHSUS

4.25. KEŞKE DÜNYAYA ERKEK GELEYDİM

Dünyaya Cenab-ı Hak kadınlara ne kadar nazik ne derece tatlı vazife ihsân buyurmuştur. Böyle iken dururlarda bazı kadınlarımız “keşke dünyaya erkek geleydim!” derler.

Doğrudur: İlim ve fence büyük büyük keşiflerin, vapur gibi şimendifer gibi icatların, sayısız eşya fabrikalarının şerefi erkeklerindir. Kahramanlık, askerlik muharebe etmek devlet idare eylemek yine erkeklere aittir. İlim ve fen sanat, edebiyat onlarındır. Kanunlar yaparlar, nizamlar kurarlar, fenalık edenleri mahkemelerde muhakeme ederler, cezâsını verirler. Hasılı kadınların ellerinin yetişmediği daha büyük türlü ciddi hizmetler erkeklere verilmiştir. Ailesinin ilerisini düşünmek çocuğunu çocuğunu beslemek, kendi ve ailesinin haysiyetini gözetmek de erkeklerin birinci vazifesidir. Bunları ifa etmek için gayret lazım, kuvvet lazım, bu vazifeler görünüşte pek parlaktır.

Halbuki kadınlara tevdi’ edilmiş vazifelerde pek naziktir. Kahramanlığı, hüküm ve nüfuz satması olmadığı için belki haricte o derece şa’şalı görünmez.

Cenab-ı Hak kadınlara da bir çok şerefler başatmıştır. Meşhur adamlar alim zatlarında elbet çocukluk zamanı oldu. Bu zamanında şüphesiz ona bakan besleyen ta’lim ve terbiye eden nihayet meydana bir kahraman, bir alim, bir diplomat çıkaran kadındır.

Bir ailenin, bir hanenin saadeti kadına merbuttur. Bir erkeğin ailesince huzur ve rahatı olmayınca cemiyet fikrini, sai ve gayretini mümkünsüz zannederiz. Bir erkek duçar-ı zahmet olurza ona kadın teselli verir.

Şe’caat verir. Ümit verir. Gayretlendirir. Hatta diyebiliriz ki akıl ve zekasını bile terakki ettirir. Cemiyet arasında kadınların vazifesi görünüşte, yukarıda, söylediğimiz gibi parlak değildir. Lakin tesirlidir. Kadınların dünyada hüküm ve nüfuzları zannolunduğundan ve görüldüğünden pek ziyâdedir. Vazifeleri vücutlarıyla münenâsibtir yani pek naziktir.

4.26. Mağrib-i Aksada Seyahât

SEYYAH AHMET NAİM BEY

Dört beş mâh mukaddem İkdâm ehıbbâhımızdan bir zatın hanesinde bulunuyorduk. Ma'lumat ve zekâvetiyle ve bilhassa hemen İstanbul'umuzda hiçbir servet ve saman sahibinde bulunmayan seyâhat merakıyla temyiz etmiş Ahmet Naim Bey dahi bu meclis-i müsahebemize dahil bulunuyordu. Bu zatın seni yirmi sekiz ve belki otuz raddelerinde olup uzunca boylu buğday benizli kara gözlü ve bıyıklı yakışıklı bir delikanlıdır. Pederi anasıl Beyrutlu olup İstanbul'da bir çerkes carıye olarak onunla akd-i izdivâç eylemiş ve bir müddet İstanbul'da kaldıktan sonra tekraren Beyrut'a avdet etmiştir. Ahmet Naim Bey evvela İstanbul'da ve saniyen Beyrut'ta tahsil-i ibtidaisini ikmâl ve Beyrut'ta cûziyetlerin mektebinde dahi ulum ve fûnunu ve bahusus Arapça ve Fransızca'yı layıkıyla öğrenmiştir. Bizim Ahmet Naim Bey'in familyası ve tahsili hakkında bunları kaydı bile bîluzum addederiz. Çünkü İstanbul'umuzda bizim ile beraber kendisini birçok tanıyanlar da vardır. Bu zatın pederi on sene akdem ve validesi dahi pederinden iki sene sonra vefat etmiştir. Kendisi validesinin vefatından sonra bir müddet Avrupa'ya gidip iki seneye karib bir zamanda bir iki payitaht dolaşmıştır. Avrupa'dan İstanbul'daki ehıbbasından bir çoğuna mufassal mektuplar irsâl ettiği gibi bize dahi göndermiştir. İleride Manzaramızla bunları neşre muvaffak olursak güzel bir Avrupa seyahatnamesi vücuda gelir ve kar'in-i keram lezzetle okur zannındayız. Avrupa'dan avdetinde bir seyahatname yazması birçok ehıbbası tarafından kendisine tavsiye edildiyse de "kim okur! Kim dinler!" diye cevap vermiştir.

Kendisinin Mısıra seyahati de vardır. Memalik-i Osmaniyyenin başlıca şehirlerini de dolaşmıştır. Naim Bey Beyrut civarındaki çiftliklerinden İstanbul'daki akarından mahiye aldığı iki yüz lira kadar bir parayı seyahat uğruna sarfeder bir delikanlıdır.

Dört beş ay İkdâm'daki musahabemize "âlem-i islamiyetin hemen büsbütün bir köşede kalmış bir kısmı olan Fas'a kadar bir seyahat icrasını düşünüyorum!" demişti. Ehıbbamızdan bir çoğu Fas seyahati Avrupa seyahatine mikyal olamayacağını ve Fas'ta muntazam oteller ve şimendiferler bulunmadığını dermeyân ve kimisi Naim

Bey'in bu sözünü büsbütün istihzaya kıyam ettiler. Bir ay sonra Naim Bey'i Londra'ya gidecek bir İngiliz posta vapuruna kadar teşyi' ettik. İzmir'den ve Malta'dan afiyet haberine dair birer mektubunu almış isek de bunlar Fas seyahatine müteallik olmadıkları için dercinden sarf-ı nazar ederek Tanca'dan aldığımız mektubundan itibaren mekatibini istifsâr hatıra dair ve hususi kısımlarını bad altı (Manzara)mızla neşrini münasip gördük. Kendisinin bu babda muvaffakati ikdâmca istihsâl kılınmıştı. Naim Bey'in efkâr ve etvârı hakkında burada bir iki kelimecik daha ilavesini zaid ad ederiz. Çünkü üslûb-ı beyân aynıyla insan olduğundan mektupları kendi şahsını ve nasıl bir fikir-i müstakim sahibi, din-i perver Avrupa mukallidinden muhteriz ve alicenâp olduğu kari'ine ifhâm eyleyecektir. Osmanlı gençleri arasında seyahat lezzetini tatmış biz ancak Naib Bey'i gösterebiliyoruz.

Sene:1 Nüşa: 7 s.85-86 (Ahmet Naim)

4.27. MEKTUP

Tanca 3 Şubat sene 302

Bir küçük vapurun güvertesindeyim. Transatlanik kampanyası vapurlarından (mağrib) isminde güzel bir vapurdayım. Cebelitarık limanından hareket edeli beş on dakika oldu. Güverte de dürbün ile hem etrafı seyrediyor hem de size kurşun kalemiyle bir mektubumu yazıyorum. Vapurumuz Cebelitarık limanında lenger endâz olan İngiliz donanması arasından rakid deniz üzerinde yilankavi püz iz bırakarak gidiyor. Uzaktan Cebeliltarık'ın (bu ismi de Avrupalılar Jeyiraltar yapmışlardır) haneleri kışlaları sokakları fark olunuyor. Şehrin arkasında asıl Cebülütarık namının sahibi olan 1300 kadem irtifaindeki cesim kaya nazara dehşetli bir manzara arz ediyor.

İngilizler bu tepeyi gayet tahkim etmişler ve müteaddid istihkâmat ile techiz eylemişlerdir. Şehir, tebâüd etmekte olan vapurumuzdan pek lâtif görünüyor. Köşkleri, bahçeleri gezinti yerleri bir cihetten azim kayalar ve dağlar seyir ve temaşaya doyulmuyor.

Vapurun yalpa vurmağa başlaması limandan çıkıp bahr-ı sefid ile bahr-ı muhit atlası rüzgarlarının ceryanına ma'ruz olduğumuzu bize anlattı. Ben Cebelitarık semtine bir nazar daha atıf ettim. Avrupa'ya veda' ediyorduk. İstanbul'dan Üsküdar'a geçmek bir kıt 'adan bir kıt 'aya mürur etmek ise de biz bunu asla fark etmez ve kalbimizde bir şey hissetmezdik. Halbuki şimdi Avrupa'dan Afrika'ya geçmek insanı tatlı tatlı düşündürüyor. Ve tebdil-i mekan hissini ifâz ediyor gözümüzü bir bahr-ı sefid cihetine ve bir de bahr-ı muhit atlasıye tevcihe ediyordum. Hubub eden serin bir rüzgar beni büsbütün sermest eyliyor. Bu letafet-i tabiiyye arasında gaşy oluyorum. Yarabbi! Hangi zevk ve safa buna fedâ olunur! Bir hatıra kanı birdenbire beynime hücum ettirdi. Asabım harekete geldi. Vaktiyle şimşir cellâtlarıyla aleme velvele-resân olan mücchidan-ı islâmın bu boğazdan Avrupa'ya mürûrlarını düşündüm. Şakaklarımda bileklerimden kan hariciye atılacak gibi bir takım hissiyat arasında yuvarlanmağa başladım. Satvet-i İslâmiyenin aleme şa'saa' paş olduğu Endülüs, işte umum-ı İslamlar için bir hatıra besleyen Cebeliltarık nam noktasını nazardan kayb etmek üzere bulunmadığım kıt 'a idi! Serdar-ı namdar Tarık

Ebu Ziyad gemilerini bu nokta da yakarak ya gazi ya şehit destur-ı mükerrerine mectehdanı ittiba' eyledi. Gözümü Afrika semtine çevirdim. Gül rengine görünen Fas'ın sıra dağları semanın maiyeti ile karışıyordu (Mağrib) hareketini ziyadeleştirdi. Afrika sahili an be an nazarımızda zahir olmaktaydı.

Nazarım kendiliğinden bir defa daha Cebelitarık semtine çevrildi. Bir mil mesafeden manzarası dehşetli görünüyordu. Kaya yığınları başını bahr-ı muhit atlası semtine çevirmiş ve pençesini boğaza doğru uzatmış cisim bir arslan suretinde görünüyordu.

Cebelitarık'tan müfakatimizden iki saat mürûr etti. Mağrib hareketini az yavaşlattı. Tanca körfezine girmek üzere olduğumuzu anladım. Tanca ibtida ziyâyı semsde parlayan bir nokta gibi meşhûd oldu. Saat dokuz buçuğa geliyor. Mağrib kati' mesafe ettikçe Tanca'nın iki tepe üzerinde mebni olduğu ve sahil-i bahirde şehrin yakınındaki cisim-ı orman fark-ı temyiz olunmağa başladı. Tanca'nın damları düz haneleri ve hurına bahçeleri cami ve minâreleri ve evlerin önündeki ağaç ve çiçeklerle memlûsudları bana Beyrut'u tahattür etti. Bunları görünce kalbim serretle meşhûn oldu. Bir an evvel buraya can atmak istedim. Ah ne kadar isabet etmişim bu fas seyahatinde... Artık. Yazı yazamıyorum, hem de eşyayı toplamak zamanıdır. Mektubuma gece ikmâl eder yarın postaya veririm.

Afrika toprağına kadēm nihade olundukta kanım yine galeyana başladı. İbtida bir han bulup eşyayı yerleştirdim. Kendini gezmeye çıktım. Ahalinin bir kısmını siyah bir maşlâk giyiyorlar ve bir kısmı gayet güzel beyaz bornozlarla geziyorlardı. Benimde bir bornozum var. İstanbul'da size göstermişim. Henüz giyinmedim ama giyip dahilinde bununla seyahat edeceğim.

Kadınlar Arabistan'ın her tarafında olduğu gibi büsbütün mestûr olup yalnız kara gözleri görünüyordu. Tanca'da epeyce musevi var. Şurasını itirafa mecburum ki Arap usulunde giyinmiş ve güzel çehrelerini yaldızlı birçar çabaya girmiş gibi ipekli bir mendili bedenlerinden gerdelerine bağlamış yahudi kızları bana pek hoş göründü. Afrika musevi kadınlarında sahih bir letâfet varmış. Monte Kristo yudit Öodit hatırıma geldi. Kalabalık Pazar yerlerinde yılan oynatan siyah ve çıplak Araplara rast geldim. Halk başlarına hoplanmış seyrediyorlardı. Deve katarları aheste

adımları ise sokakları dolaşıyorlardı. Altın ve gümüş işlemeli ve eğer vurulmuş ola Arap atları ile üzerindeki cendilere hayran oldum. Bende bir gün sonra bu kıyafete gireceğim. Bir hayvan iştira etmeğe niyetimde vardır.

İstanbul'dan çıkalı uzun deniz yolculuğunda işitmediğim ezan-ı Muhammedi Tanca minarelerinde İstanbullu'ların bilmediği ve istimai her müslimin kalbini nur-ı imanla meşhûn edecek makamda okunuyordu? Kemal-i huzu' ile dinledim tesbih ettim. Şarka ve Arabistan'a mahsus bilcümle letâfet Tanca'da müctemi' idi. Hanelerin beyaz duvarlarını sedlerini bahçelerini ben Paris ve Berlin'in hanelerine asla değişmem. Alem-i islâmiyette ki bunca letafet ve bedayi' görmeyipte Avrupa kafa şantanlarına hayran müslümanlar gözlerini bir fikirden mi iare etmişler! Allah böylelerini taklil eylesin!

Tanca'nın geceki letâfetini tarife kudret yab olamam. Kamer tatlı ziyasıyla Tanca'nın hanelerini ve bahçelerini ziyadar ediyordu. Deniz mehtabda mücellâ bir gümüş tepsi şeklini almıştı. Şehir içinde bir sükut hükümfermâ idi. Deniz kenarında gezindim. Bahçelerden gelen yasemin kokuları bahr-i muhitin rüzgârıyla karışıp kuvve-i semayi ta'tîr ediyordu. Nazarda bu temaşaya doyamıyordu. Bir seddin kenarından geçerken bir tanbure ile bir felâvetesesi işittim. Birkaç kişi Arapça bir şarkı okuyorlardı. Saatlerce bir köşeye saklanarak dinledim. Bulunduğum hanın erken kapanmasından korkarak geldim. Bu geceki bir iki saatin letafetini unutamam. Dakikalarına ömrümün birkaç senesi feda olsun. Sözümü burada kesiyorum. Yorgunluk ziyade yazmağa bana fırsatta bırakmıyor. Bir müddet Tanca'yı terk edemeyeceğim tabiidir. Buradan size müteaddid mektup gönderirim.

İstanbul'dan müfarakatten akdem anasil fasli Ahmedül Muhtar Efendi ile görüşmüştük. Mumailayh Tanca'da eşrâf-ı beldeden bir zata tavsiye vermişti. Onu yarın mahalline götüreceğim. O zatla mukalememizi ve onun vasıtasıyla Tanca'yı ne suretle gezdiğimi gelecek mektûplarım ile arz ederim. Tesis-i teşebbüsünde bulunduğumuz (Manzara)'nız acaba neşir olunmağa başladı mı: olunduyorsa devamında muvaffakiyet temenni ederim.

Sene:1 Nüşa: 8 s.86-87-88 (Ahmet Naim)

İkinci Mektup

Tanca 11 Şubat

Bir haftadan beri Tanca'dayım. Şehrin hemen her tarafını gezdim. Sokaklarını, hanelerini, cami'lerini birer birer tafsilan tarif etmek büyük bir seyahatname tahririnde belki caiz görülebiliyorsa da ben kelâl verir mülâhazasıyla mektuplarımda bu yolda tefsilât-ı itasından ihtirâz eyler ve yalnız şehir hakkında umumiyetle birkaç kelime iradıyla iktifâ ederim. Sokakları ekser şehirlerimizde olduğu gibi dardır. Bahr-ı Muhit-i Atlasiye nazar olan sahil ciheti pek latifdir. Yol bazen yüksek ve sarp kayalar üzerine gidiyor ki buralardan Cebeliltarik Boğazı ve boğaza hakim olan tepe azametli bir surette görünüyor. Sahil yolu "Spartel! Burununa müntehi oluyor. Sahilde bu tepenin sath-i mailinde kain mezaristan deniz kenarına kadar iniyor. Makberler sık hurma servi ağaçları arasında görünüyor. Yüksek bir yerde durup yolun nihayetine doğru bakılsa incir ve zeytin ağaçlarıyla müzeyyen bir bahçelik ve gayet sık sakız ağaçlarından mürekkeb bir ormancık seyredilse ve bir de buradan biraz ileride ki kayalıklar üzerine bahr-ı muhit dalgalarının şiddetli geldiğini ve kayalara çarpılınca parçalanıp arzı bembeyaz köpükleriyle setr ettiğini temâşâya koyulsa letafet içinde adeta gaşi olur.

Tanca'da seyir ve temaşaya şayan görünen bir yerde sahilidir. Bazı günler beyaz bir sis ile ihata edip birkaç cisim-i kaya ve beyaz duvarlı haneleriyle bir kasabacık ancak fark ve temyiz olunur. Müsaid havalarda İspanya'nın yeşil vadileri ziya-yı şimşek inakısıyla kırmızı bir renk alan kayaları pek güzel görünüyor. İspanya sahilinin garba doğrudan sencabı bir renkte Terafalgur Burunu müşâhede edilir ve Cebeliltarik Boğazı iki sahil arasında ince bir hat gibi görünür.

Düvet-i muazzama politika memurlarının ikâmet ettikleri mahaller Avrupa tarzındadır. Şehrin cenûb cihetinde pazar yerikaindir. Tanca pazarının İstanbul pazarlarından pek büyük farkı yoktur. Burada vasıtayı nakliye deveden ibaret olup beş on deveden mürekkeb bir katar şehrin bir başından öbür başına veya hariçten şehre eşya nakli ve yavaş adımlarıyla azametli bir surette Tanca'nın sokaklarını seyrederek.

Tanca'da şayan-ı temaşa binalar yeşil minareli cami'-i şerif ile iç kalesi olup Tanca valisinin mahal-i ikameti ile daire-i resmiye ve hapishane ve bir cemi' iç kale dahilinde bulunur. Bu binalarda akla velev risân olan Arabı usul mimariyesinin kaffe-i maharet vaziatini nazarlarda isbat edecek. Asar-ı atikaya rast gelinir. Kapıların tezyinat-ı hariciyesi olan bir mimar sengtraş ve kemerlerinin suret-i inşâsı mahir bir mühendise fevkaladeligini ve hayret-i bahş-i akıl olduğunu teslim ettirecek surettedir. Bazı tabi' mağaralardaki sünger taşlarına müşâbe oymaları husule getirmeğe ne kadar maharet ve sa'i ve ikdâm-ı mütemadiye lazım geldiğine insanı düşündürür.

Geçen mektubumda arz ettiğim ve kendisi için İstanbul'da Ahmedül Muhtar Efendi'den tavsiye almış olduğum zat ile görüştüm. İsmi Seyit Hacı Mehmetül Kanvi olup seni ellisini geçkin nurani bir zattır ve Tanca'nın mu'teberındandır. Vali Seyit Mehmet Elbergış hazretleri nezdinde külli tesir ve nüfusu olduğunu da bilahire anladım. Beni pek ziyade bir iltifât ile kabul etti. Yirmi beş sene evvel bir defa Hicaz'dan avdetinde dersaadete gitmiş olduğunu söyleyerek benden darülhilafa hakkında yeniden malumat istedi bu babda vuku bulan uzun müsahibemizde velinimetimiz padişah-ı zîşân (Sultan Abdülhamit Han) Efendimiz Hazretlerinin zaman-ı saadet iktiranlarında gerek dersaadet ve gerek umum-ı memâlik şehanesinin nail olduğu refah maarifçe edilen terakkiye dair dilim döndüğü mertebe ifade-i hale çalıştım. Sının-i ahirede fûnûn-i metnuadan tabi' ve neşir olunan kütüb ve risâil müteaddideye dair ızâhât verdim. Bunları göremediğine izhâr-ı esef eyledi. Ben de sizi tavsiye ile her türlü siparişini memnuniyetle kabul edeceğinizi söyledim daha birçok maddeler üzerine müsâhibede bulunduk. Tanca'ya gelmekten maksadım ancak ziyaret ve seyahat olduğuna da taleb ve suali üzerine temin eyledim ve dedim ki: "Tanca'dan mefarakatimde yalnız bir şeyden dolayı meyus olacağım ki o da paşa hazretleriyle görüşmek şerefine nail olamadığımdır. Her ne kadar benim gibi seyyâh sıfatından başka bir namı olmayan kimsenin Vali hazretlerinin huzuruna kabulü arzu etmesi müstehak olmadığı bir nimete intizârdır. Lakin gönül büyük. Her şeyi istiyor. "Mehmedül Kanvi bu sözlerim üzerine "madem ki merkez-i hilafet-i kübradan geliyorsunuz. Ne nam ve sıfatı haiz olursanız olunuz bizce şâyân ihtiramsınız" diyerek vali ile mülâkât ettireceğini va 'd etti. Emir ve tenbihi üzerine ertesi günü kendisini gördüm. "Bugün vali ecnebi konsoloslardan bir ikisini kabul edecek dün

akşam sizin için istihsâl-i müsaide ettim. Yarın gelerseniz birlikte saraya gideriz.! Cevabını alınca memnuniyetle ikâmetgâhıma avdet ettim. Bugün hava yağmurlu olup şehri gezmek için müsaide ve fırsat yoktu.

Yağmurlu havada Tanca ne kadar kasvet-i efzâdır. Hanelerin beyaz duvarları ve üstlerindeki sedleri şimşek ziyası şa'saa dar ediyor ve şehri beyaz bir mantoyo bürünmüş ve deniz kenarında ağaçlar altına uzanmış bir dilbere benzetiyordu. Bahr-i sefitten hubub eden rüzgârın önüne katılıp gelen keşif bulutlar şehrin bu letâfetini kaybetti. Beyaz duvarlar sencabi bir renk aldı. Bazı harabeler bu ma'mûm havada kalbimde bir hüznün ve ye's ikdâm etti. Lakin şu kadar ki havanın serinliği ahalide bir ikdâm husule getirmişti.

Ertesi günü Seyyit Mehmetül Kanvi ile birlikte saraya müteviccih olduk. Valinin ikametgâhı olan kasaba tabir olunan iç kale derununda kaimdi. İhtimal ol emirde bir ecnebi kıyasıyla Seyyit Bergaş Hazretleri ecanibe mahsus teşrifatı nim icra ettirerek beni kabul etti. Kabul olunduğumuz oda yarı şarkı ve yarı Avrupa usulü üzere tefriş olunmuştu. Bir cihetle duran erkan-ı minderi ve sedir ve sade kablı dur usul Arapça birkaç sandalye ve koltuk ziyarete gelen ecanibin hatırına riayetle konulmuşdu. Vali hazretleri bir fıktan üzerine gözleri kamaştıracak derecede beyaz bir bornoz giyorlardı. Nur-i iman alnında pertev-i zeka gözlerinde lem 'an ediyor ve halinde sebât ve metânet ashabında görülen tavır-ı ciddiyet müşâhede olunuyordu. O za' ve etvârı gayet müsekimane ve giftâri adalet pervarâne görünüyordu.

İstanbul'da iken ilk gördüğüm zatın eline bakmak merakım olduğunu ve gül tırnaklı pamuk ellere hayran kaldığımı ve bir çift güzel gözler ve kaşların letâfetini bile buna fedâ edercesine taaccüb gösterdiğimi bilirsiniz böyle ciddi bir yerde bu meraktan kendimi alamadım. Seyit Bergaş Hazretlerinin ellerinin beyazlığını ve tarâveti bornozun beyazlığıyla rekâbet ediyordu. Tırnakları pek güzel temizlenmiş ve derince kesilmiş ve tırnakları üzerinde latif kırmızılık görünmüğe bulunmuştu.

Müsahebimizi aynen nakle muktedir değilim. Çünkü munzaman der hatırlamak benim için kabil değildir. Hülaseten nakil ile iktifaye müsaide edersiniz. Vali hazretleri ibtidâ-i müsahebimize gayet resmi bir yolda ceryan veriyor bende bundan inhırafa cesaret yâb olamıyordum. Binaenaleyh bu yolda müsahebelerin saatlerce

idamesi müteassir olduğundan müsaide isteyip çıkmak lazım gelen bir noktaya vusulden korkuyordum..

Müsahebe paytaht-ı saltanat-ı seniyye ile memâlik-i Osmaniye'nin terakkiyatına ve asır-ı hazır padişahının bir devir-i saadet ve ikbâl olduğuna intikâl edince vali hazretlerinin bir dikkat ve ehemmiyetle istima' ettiğini müşâhede ederek memnûn oldum. İslamiyetin şarkı ve halifeyi ruyi zeminin alem-i İslamiyet hakkındaki muhabbet feydaladesi bahsinde muhasibe başka bir renk ve fevkaledede parlak birer suret aldı. Fas memâlikinin hal ve mevki'ne ve terakkiyat-ı medeniyyeden hassa-ı nasibesine nakil-i kelâm olunca ben "fas terakkiyat-ı ecnebiyyeye tabi olmaktan masum kalarak medeniyyesinden istifâdeye cehd etmelidir. Avrupalıların suret-i zahirede gösterdikleri temlikâ aldanmayıp daima intibâh üzere hareket ve medeniyet ve terakkiyat fenniyeyi hazırada faide-mend olmakta tarik-i ahsen bulmalıdır." Yolunda idare-i külanıma mukabil Vali hazretleri Avrupalıların Rıza Allah hiçbir şey vermediklerini ve intişâr-ı medeniyet ve ta'mim maarif sözlerini Avrupalıların lisanında cer menfaat ve icrâ-yı nüfuz manalarına geldiğini söylemesi üzerine ben "filhakika böyledir çünkü Fas memâlikine adete mülk-i yemini nazarıyla bakmaktan bir an farî" olmayan ve Avusturya'nın bir nokta-ı İtalyanın diğer bir mahal yani teriste karşısında fırsat beklemesi kabilinden Fasa karşı dış bileyen İspanya bundan birkaç sene ikdâm menu-yı zamirini istihsâle silâh-ı bedest olarak İngiltere'nin mümanati cihetiyle muvaffak olamadığı halde şimdi yalnız faslılara mahsus büyük büyük mektepler keşâd etmiş ve fas gençlerinin damarlarına İspanya kanını sokarak bu suretle fası celb ve cazibe ve birgün zabta kalkışırsa nail-i suhulet olmağa gayret etmektedir ve halbuki bu haricte ta'mim maarife hizmet namında başka bir şeyle tefsir edilmiyor" sözlerini makam-ı tastikte dermiyan eyledim.

Söz tabiatıyla ahiren Almanya'ya azam olunan Fas gençlerine intikâl etti. "Almanya'nın bunları hüsn-ı suretle kabulü ve ta'mim-i fûnân ve maarif için mekâtib-i aliyesine idhâl zan olunmasın ki yalnız medeniyetperverliği eseridir. Cezayir'le hemdûd olmasından ve Cezayir'in en mu'tenâ ve mükemmel Fransa müstemlikânından bulunmasından naşı Fas Almanya için her vakit bir şeydir. Almanya'nın Fas'a karşı gösterdiği himâyet ve himâyete hulus niyetle ta'mim-i maarife hizmet namını verelim? Fas'ın medeniyet-i hazıradan istifadeye ihtiyacı

yoktur demek istemem. Lakin bu istifâdeyi İspanya'nın binlerce liralar masraf ederek yalnız Faslılara mahsus kûşat ettiği mekâtibinde ararlarsa pek pahalıya satın almış ve mukabeleten hissiyat-ı milliye-i İslamiyye ve hareketlerinin hürriyet ve istiklali hazinelerinden az çok bir şeyi vermiş olurlar. Fas için en güzel hareket ve tarık-ı selâmet umum-ı islâmiyetin merkez-i hilafet kübrası olan darülsaltanat-ı seniyyeye müracaat etmek ve emsali bulunmayan, padişahımız halife-i ruy-ı zemin efendimiz saye-i ömr-i envayelerinde din-i mübin mehmedinin kalıb İslâmiyanda takviye ve bünyâdı esasıyla beraber perver şeyâb olan terakkiyat hazıra fûnûn metnün-i mevcudaden hassamend olmaktır. Va esfaki merkez hilafette fas-ı devlet-i İslâmiyesinin bir sefir ve hatta küçük bir memuru bile yoktur bunca meşâgil-i kesire arasında o merkez müaazam vaktiyle Faide düşünmüş ise de doğrusu Fas yine ecânibin tesirâtına aldanarak hilâfet-i kübraya dört el ile sarılmakta müsamehakârane hareket etmiştir. Fas hükümeti cidden terakkiyat-ı hazıradan müstefit olmak ve umum-ı alem-i İslâmiyet arasında bir rabıtayı kuvveye husulüne ve hissiyat-ı diniyenin takviyesine hizmet etmek isterse tahsil-i ilim için gençlerini İspanya mekteplerine idhâl Almanya'ya azam değil der saadete göndermeli ve oradan himâyet istemelidir." derim. Bundan sonra mekâtib-i mevcudamızın hâl-i hazır ve matbuatımızın terakkisi hakkında ma'lumat-ı mufassala itâ eyledi.

Vali hazretlerinin memâlik-i şahanenin derece-i terakkisine kemâhi hakha vakıf olmadığını istidlâl eyledim ve sözlerimin kendisinde bir hüsn-i tesir-i hasıl ettiğine mesrûr oldum. Ahval-i hususuyeme ve aileme dair irâd ettikleri suallerine de cevaplar verdim. Epeyce bir müddet devam eden müsahibemiz nihayet buldu. Saraydan çıktık. Mehmedülkanvi Efendi'ye arz-ı teşekkürat eyledim. Bir lutuf daha olmak üzere validen benim için merkez hükümete tavsiye alacağını söyledi. Bunun içinde irice teşekküratı beyan ettim. O günün kısmını bir Arap kahvehanesinde geçirdim. Çalınan udi ve okunan mevali dinledim. Damarlarımdaki kan beni ud ve mevaldan mütelezziz eder. Bu mektubuma burada hitâm vereyim. Bazı hususi siparişlerim var onları da ifasını temenni ile hitame makamında az eyleyim..... Gelecek mektubumda Tanca hakkında bazı hatıratı kaydederim. Yakında buradan mefârekat edeceğim. Ancak Tanca'dan bir mektup daha irsâl edebileceğim baki..

4.28.MÜTALAA

Kurûn-ı vustâda islâmiyet ve hristiyanlık alemlerinin ol ahir-i beyninde bir tesadüm vukua muntazır iken nihayet ehl-i salib suretinde bu tesadüm zuhura gelip bunun netayicinden olarak münâsebet-i beynelmilele kapı açılmış ve şarkta ziyapaş olan afitâb-ı medeniyetin eşi'ası garb erbâb-ı taassubun ezhanını bu sayede cilâdar ederek bu günkü Avrupa'nın terakkiyat-ı fenniye ve medeniyyesine esas bırakmıştı. Mağrib-i aksadan Çin hududuna değin mümted ve sahib-i şevket ve azamet olan düvel-i İslâmiye beynine tefrika düşerek bir çok vukuat ve hadisattan sonra hilâfet-i kübra eyadi-i Osmaniyyenede takarrürle devlet-i ebed müddet-i Osmaniye umum alem-i İslamiyetin merkez ve penahi olmuş ve her asır ve zamanda ilim ve fenni terakki bulmuş ve bilhassa asr-ı meyâmin hazır-ı mülûkane zat-ı akdes hümayunlarına (Hami-i İlm ve Maarif) nam-ı celilini vermiştir. Ma'mafih kurun-ı vustadan beri alem-i islâmiyetin bir köşesinde ve adeta alemle münasebetten münkati' bir surette kalmış bir devlet-i İslamiye mevcuttur ki o da mağrib-i aksada vaki' Fas hükümetidir. Esasen kavm-i necip Araba bdrçları olan terakkiyat-ı fenniye fevâidini Avrupalılar şarka velev ki pek bahalı sattıkları halde vaktiyle vermekten asla çekmemiş olan mağrib-i aksa şimdi olmağa fırsat bulamıyor. Filhakika bugün akvam-ı şarkiyye bilcümle fevaid-i medeniyetten müstefid oldukları halde Fas şimendifer ve telgraftan bir metreye malik değildir. Fas'ın Avrupalılar rekabetiyle tefsir olunur. İspanya ile Fransa Fas'tan bahs olunca yekdiğere meydan veremez birer rakib kesildikleri ve Almanya'nın bu rekabete nigaran olduğunu irae ve isbât eder ahvâl ve vukuat bulunduğunu ve Cebelitarık Boğazı karşı yakasının bir Avrupa devleti taht-ı nüfusunda bulunmasından İngiltere'nin de asla hoşlanmayacağı nazar-ı itibâra alınırsa bugün Fas hakkında İspanya evrak-ı vadisinin Fransa'ya karşı isti'mâl eyledikleri lisan ve Fransa matbuatının Cezayir garb hududunun gayr-i muayyen olmasından bahsetmeleri düşünülürse fi yevmina bir de mesele fasiye. kemâle reside olmak üzere bulunduğu kanaat hasıl edilir ve Naim Bey'in Avrupa seyahatinde yazıp irsâl ettiği mektuplara Fas mektuplarını takdimle dercimize yeniliğinden başka, alem-i islâmiyetin bir köşesine müteallik ma'lumat merkez-i hilâfet-i kübrâ olan

dersaadette kemâl-i hahiş ve dikkat ile nazargâhmütalaadan geçirilmek gibi bir de
sebeb bulunduğu tahakkuk eder.

Sene:1 Nûsha: 8.s.88 (Manzara Heyet-i Tahririyesi)

dersaadette kemâl-i hahiş ve dikkat ile nazargâhmütalaadan geçirilmek gibi bir de
sebeb bulunduğu tahakkuk eder.

Sene:1 Nüşa: 8.s.88 (Manzara Heyet-i Tahririyesi)

4.29. ÖMÜR-İ İNSANİYENİN TASVİR-İ HEKİMANESİ

Siyesin Levhası

Hükama-yi Yunaniyeden Sebes'in-ı gazrân ömr-i beşeri irae için tertib ettiği levha bütün Kurûn-ı vüstâda şöhretini muhafaza etmiş ve hemen bütün ahlak kitaplarında ders-i ibret olmak üzere gösterilmiştir. On altıncı asr-ı milâdide bir sanatkâr iş bu levhaya büsbütün vücut vererek mükemmel bir resm-i heyetine koymuştur. Risâlemizde enzâr-ı kariine arz ettiğimiz levha mezkur sanatkârın yedi-i maharetinden çıkan ve ömr-i insaniyenin suret-i güzêrân vartalarını irae eden muşhur resimdir.

Sebesin ifadesine nazaran birgün dostlarıyla birlikte bir ma'bedi ziyarete gitmişlerdir. Zairler ma'beddeki eşya arasında bir levha gördüler. Her kadar ma'nasını anlamak için saiy ettiler ise de muvaffak olamadılar. İş bu levha bir tepe üzerine yapılmış ve yekdiğeri içinde medurulşekil iki sürü irae ediyordu. Birinci sürün kapısında içeri girmeği çalışan birçok kimseler görülüyor ve kapıdan içeriye bakılsa orada da muhtelif ülmanzar birçok eşhâs nazara müsadif oluyordu.

Sebes diyor ki: Biz bu resmin manasını anlamak için pek boş yere çalıştık. Yanımıza bir ihtiyar gelerek bu levhanın manasını anlamayan yalnız biz olmadığımızı ihtar etti. Çehresinde ruhaniyet ve akıl u hizmet nümayan olan bu pir-i fani bize dedi ki: "Bu gördüğünüz resim vaktiyle tertib olunup manasını keşfedenler nail-i mükâfat ve her bir tehlikeden azâde ve manasını hale muktedir olanayanlar celladın hançerine gerdarıda da oldukları muammaya benzer. Bu resmin manasını anlamayanlar tabir-i ahir ile tarik-i hidâyeti bulamayanlar bir anda kati'l ve telef olmazlar ise de yavaş yavaş mihnet ve sefalet içinde zayi' olur. Mana-yı hakikisini keşif eyleyenler hayatlarını mesudiyet içinde imrâr eylerler".

Zairlerin bu pir-i muhteremden manasını keşif kendilerince düşvâr olan iş bu levha hakkında izahat ve malumat ita' etmesini rica etmeleri üzerine pir-i merkum resimde görülen eşgali birer birer göstermek için eline bir küçük değnek alarak Heyet-i Mecmuası hayat—ı insaniye gösteren levhanın tafsilatına başladı.

Aşağıda görülen kapının önünde hayata kadem nihada olmak isteyen birçok çocuklar görünüyor. Kapının önünde duran ve delil-i hidâyet olan bir ihtiyar çocuklara gidecekleri tariki gösterir. Bu ihtiyardan ayrılınca kapının sağ tarafta oturmuş bir kadına rast gelirler ki bu da nefs-i emmareden ibaret olup geçen çocuklara bir büyük kap içinde içki teklif eder. Çocuklardan bazıları bu içkiden kana kana içerler bazıları ise dudaklarını sürüp geçerler. Kapının içinde (numara 4. 5) görülen kadınlar lezâyiz-i dünyeviden kinâyedir bunlar girenlerden bir kısmını emin bir mahle ve kısım yekdiğerini bir girdâba sevk ederler. Sağda bir külle üzerinde görülen (Numara 6) servet olup hem kör hem sağır hem de alıktır. Bunun va'd ve vaidlerine inananlar kendilerini tehlikeye koymuş olurlar. Bunun etrafında ara sıra attıklarını kapmağa çalışan bir çok eşhas cemi' olmuştur. Bunlardan bazıları servetin inam ve ihsânına nail olarak mesrûr ve şâdân ve bazıları ise eli boş kaldıkları cihetle meyus ve sergerdân olurlar. Biraz yukarıda servetin ihsanına nail olanları azaz ve ikrama ve yalandan vaadler ile avutmağa hazır ve müheyya olan (müdahine, tama' ve iffetsizlik) (Numara 7) görülüyor. Bunların sözlerine kapılıp hükümlerine tabi' olanlar günden güne za'fiyete duçar olurlar ve nihayet bir gün sol tarafta görülen karanlık mağaraya sevk olunurlar. Bu mağarada kendilerini "zahmet , meşakkat, mahzuniyet, sefâlet ve kasvet) karşılar. (10. 11, 12, 13, 14) ve buradan dahi (me'yusiyet ve idbâr) (numara 16) koyusuna düşerler (iffet ve istikâmet)'ın (17, 18,19 numara) kendilerine verdiği nesayih havale-i semi itibar etmeyenler ilelebed bu girdâb-ı mahufda kalırlar. İş bu nesayiha değil de gülleri surette çıkanlar ise yolları üzerinde (arzu-yı ruhani ile arzu-yı şeytani) ye rast gelirler. Bu nasihlerden hangisinin sözünü değıller ise akıbetleri ona göre tayin eder.

Arzu-yı şeytaniye tabaiyyet edenler ikinci sürün kapısında görülen (şeytanet) (numara 20) sevk olunur. Bunun nasihatiyle ekseriya (akl-ı selim) den ayrılınarak (hata ve kusur) a duçar olunur. Bunun bir çokta muavinleri olup onlarda (şairler, musıkacılar, hatibler, mühendisler, müneccimler, münekidler ve müverrihler) dır (Numara 21-31) bazen adem-i iffet (Numara 32) buraya kadar yolcuları tekrar yed-i gasbına almak için gelir. Bazı seyyahler içinci sürün kapısında işititği sözleri asla dinlemeyerek (akl-ı selim) e(34) doğru gider. Ve buradan su'bûlmürur bir yola çıkar. Bu yol üzerinde seyahate cesaret edenler kendilerine iki muavin bulurlar. Bunlarda (sabır ile isbât) tır. Sabır ve sebat seyyahına muavenet eder. Ve maksada

yani (fazilet ile mesudiyet) in ikame ettikleri bağa vüsul için cesaret verir; Seyahat nihayet murabba' bir taş üzerinde oturan (akıl-ı selim) e vasıl olurlar (39) ve bunun yanında da (hakikat) durur. Bunlar kaşane-i saadetin haricinde bulunup iş bu mahalle dahil olacakları (tasfiye) için onlara (maisaf) içirirler. İş bu mayi' kalblerinden (gulüvv-i gaşg) büsbütün def' ve tart edecek (ihlas ve safiyat) verir. Sağ tarafında (46) (kuvvet, adalet, edeb, itidal, halim, istikamet) bulunur.

Bu fezâil nihayet insanı (mesudiyet) e (Numara 25) itsâl eder. Burada evvelce esiri olduğu (hırs ve tama') zulumlerinden tahlis-i giribân için gösterdiği gayretinin mükafatını bulur. Bu suretle (rahat-ı kalbe nail olanlar) dünyanın en tehlikeli görünen tariklerinde kemâl-i cesaret ve istirahatle kati' merahil ederler ve buradan eşhâs-ı müdaraya nigeran olurlar.

Pirin Levha hakkında ita ettiği tafsîlât bundan ibarettir. Pir-i mumaileyh ilave-i makal olarak şu sözleri de söylemiştir. "Bu levha hayatın tasvir-i hakikisidir. Eğer bu tasvirin kaffe-i nukati ve meani-i müştemilesi enzarınızda tamamiyle tecelli ettiyse yakın ve kanaat hasıl etmişsinizdir ki dünyada idbar ve felaket, terk-i arz ve namus ile, hırs ve şehvet ve sefâhatin neticesidir. Mesudiyet ise akıl ve hikmete mütavaat ve iffet istikamete mütebaatin semeresidir."

Sene:1 Nüşa:8 s.92-93

4.30. VİCTOR HUGO

Her şekil ve surete girmekte mahir olan fikrim, alelekser, okyanus-ı hadisat üzerinde naimâne calkanmakta iken Hûda, o enzâra pinhân olan meşkât nur-ı hakiki, o fikri muhit olan afitâb-ı serâir mâb, şeâdet latifesiyle onu okşar vepi katresi gibi alır, semâya kaldırır. İşte o zaman, ulvi hayalin sehab-ı serseri gibi laelta'yın garbtan, cenuba, şimâlden şarka kemal-i şevk ve cenbisle içar gider.

Kubbe-i şa'şaya barik tepesinden belad zemine bir nazar-ı istihkâr ve istiğna ile bakar ve zıl-ı sairini üzerlerine salar. Sonra seherin renk-i zerini içinde bir nücûm dırâhşan-ı kibir bazen pür sıvân pertev-i efşân bir hafitane bürünür; bazen yürürken na'ra-i zenân bir cengevâr pür ünvân-ı şân asa, meşgul kayl ve giftâr olan orman üzerinde bir kibar olur ve bazen kanun-ı cehennemin mağribte geçerken zulmetli aslihası parıl parıl parlar.

Fakat karlarla mestûr yüce bir cebel-i salhurdanın yani Alp'in tepesinde berbat husut ve mağrure karşı kırılır, kuvvetten düşer, ne zararı var? Yine o imak dehenküşa-yı dehşet üzerinde muallak durarak yahbeste bir cihan balaya münkalib olur ve tepeleri o kadar bin zahirat cemâd ile mala maldır ki gûya heyet mecmuası bir anlil muazzam zannolunur.

O zaman nakabil tarakküb olan dağın tepeleri gibi heybetli sorguçlarını uzaklara doğru salar. Alaim-i elsema-i mehnez yanında çelik hizmetini görür ve her akşam zulmetle muhat olduğu esnada, güneş, karları üzerinde lav gibi akarak, buz deryasını münfez ateşfeşâ haline koyar. Beyaz cephesi geceleri gûya ki bir secer-i ebedidir. Mazlum ve sakindir o derecede ki ayağı kanat hükmünde olan dağ keçisi, kartal bile ondan dehşetyâb olur.

Ayağı altında fırtına pür herç ü merç olurdu. Göz bile onun manzarasına tâb-ı aver tahammül olamaz. Yalnız fikrim yeryüzünün hayl ve mefasid günagünini unutmuş bir halde bila havf ve tereddüt bu yükseklerde nihâr-ı meku gibi mai rengi kaybolmuş semayı temaşaya dalar. Fikrim yeni bir şuma'-i hüdâ gelip buz menşurlarını çamurla karışık dalgalara tahvil edinceye kadar yıldızların revnaklarını yakından temâşa ile meşgul olur.

İşte o zaman o buz dünyası çözülür, yuvarlanır çöker; işte o zaman bin velevle uyandırarak iman-ı cihâne, o asm-ve ebkem gur-pür herç ü merce; o bah-i bigran ve amika siller halinde dökülür, o bahr-i bigrân ve amika ki bütün emvâç hep orada toplanır.

İşte bu yolda tasavvuratım bâd-ı ilahiye uyarak daireyi ebediyye üzerinde muttasıl sürülür gider. Tasavvuratım emvâcî daima acı olan iman-ı dünyadan, şemayı ziya altında keşif bir bulutun tesaidi kabilinden olarak, daima semaya doğru tevcihünümâyi 'itilâdır. Muttasıl da semadan denizlere düşer.

1838 Mayıs

Sene:1 Nüsha:9 s.100-101

4.30. MÜTALAA

Hugo'nun bu manzumesini nazmen tecrübe etmek istemedik, çünkü fikir-i esâsiyi muhafaza eylemek belki mümkün olmazdı. Tecrübe-i mensuresini de hemen – aynen – gibi bir surette yaptık. Maksudımız Hugo fikrini nasıl ifade etmiş ise onu aynı aynına göstermektir.

Tercümemiz pek fena olsa bile yine şairin fikrini oldukça meydana koyar zanneriz. Şiir ve fen mübâhisesinden bulunanlara gösterilecek güzel bir numune Hugo'nun şu manzumesidir diye biliriz. Görülüyor ki Hugo bir hadiseyi tabiiyyeyi şairane tasavvura çalışmıştır. Ol emirde “her şekil ve surete girmekte mahir olan fikrim” demekle tasavvurat-ı beşeriyenin tenvvü' ve televvününü göstermiş oluyor.

Enzar-ı beşer ba'd-ı mücerredin bilnisbe gayet yakın ve mahdûd bir kısmını ancak hadde-i tetkikten geçirebilmekte iken amak-ı fezanın tahri-i menazır ve ahvaline koyulabilmek fikir-i beşerdeki iktidar nüfuzu gösterir.

Azam-ı namütenâhide olduğu gibi asgar-ı namütehâhide de böyledir. Bu halde iş bu iki hat arasında tenevvü' ve televvünü muhtaç izah kalmaz.

Ondan sonra Hugo bir engin, mutla tamdenizin hareket-i şemsiye ile tencirini “Hudânın envâr-ı latifesiyle okşanmış ve çay tanesi gibi semâya kalkmış bir fikrin” sur-ı tahavvülatı yolunda tasvir eyliyor.

Güya Hugo'nun fikri bir damla suymuşta “müştâh-ı nur-ı hakikat, afitâb-ı serâir-i mab yani Hüdanın şêâdat-ı latifesi onu semaya doğru kaldırır”mış.

İşte o zaman şairin fikir-i şairanesi gök yüzünde bir sebâb-ı seyyâr halinde öteye beriye koşmakta iken Alp dağlarının bülent tepelerine tesâdüf edermiş; orada şiddetli bir soğuk bir rüzgarın tesiri altında yekpare buz kesilerek yani tabir-i fîsiyle şiddet-i burudetle kar haline geçerek dağların başına çökermiş.

Ama bulut denizden buhar halinde kalkıp Alp dağlarında kar haline düşünceye kadar birçok vakalar görür. Şehirlere saye salar geçer infilak-ı seherde şemse müteveccih kenarları sırma işleme gibi tenevvür eder, bazen ormanların üzerinden geçerken tesir ve rutubetle yıldırım saçarmış.

Alp dağlarına eriştiği zaman donduğu esnada şekli bir taç-ı schibe benzermiş. Duvarlara layık bir taç!

Alp eteklerinde şedid fırtınalar dünyayı alt üst ettiği halde o dağ tepelerinde sakın sakın durur. Fakat bir kerede yaz geldi mi “yeni bir şeai’-ı hüda o koca koca buz mensurlarının kırarak ve çözerek” nehirler ve seller hanında yine “ bahr-ı bigrân amika” ettirmiş....

Bu halde Hugo’nun tasavvuratı bir daireyi edebiye üzerinde muttasıl sürülüyor gider” ve “daima semaya teveccühünümayı itiladır. Muttasıl da semadan denizlere düşer.”

İşte bu bir hakikat-i fenniyedir ki “sular tencer ile havayı teşmide bulutlar teşkil eder. Sonra bu bulut yağmur veya kara tahavvül eyleyerek yine denize dökülür. Her hadise bu yolda birkaçide-i tenevvüre tabi’dir.” Yolunda ifade olunmuştur. Şair bu kanun-ı tabiiyi kudret ve şairanesiyle zistleyerek meydana sevk-i engiz bir “şiir” getirmiştir.

Yoksa fevkatabia tasavvurat ile uğraşmamıştır. Şiirden de maksût budur.

Sene:1 Nüsha:8 Sa.101-102-103 (Nabizade [Nazım])

4.31. (Manzara) Risale-yi mergubesi heyet-i Tahririyesine

fi: 17 haziran 1303 sene

Muhterem Arkadaşlarım!

Bir müddettenberi matbuat alemini tezyin eden (Manzara)nızın nüsuha-ı müntesiresi uyun-ı iftihârımı tenvir etti. Bu risâle-i nefisenin münderecatından istifade edenlerin birincilerinden olduğumu iddia edersem sıhhat-ı müdeame zannederim ki; bilâ teraddüt hüküm edebilirsiniz; çünkü hakikati her şeyden ziyade sevdiğime vukufunuz vardır.

“Nabizade”nin şairiyyet serlevhasıyla teşrine hamaran himmet olmakta bulunduğu hekimane makaleleri okurken hasıl eylediğim hissiyat-ı şevk averaneyi ciddi bir teessürle memzuç buluyordum. Genç edibimiz mütaalatımı, tasavvuratımı ne güzel tasvir ediyor!

Evet bendenizde bir zaman aciz mi düşünmeyerek şiir ve şairiyyet vadisinde puyan olmak istemiştım! Birkaç parça hezeyanım bu davama şahittir. Kudretli kalemiyle şebân-ı erbâb kalemi irşâda himmet eden Nabizade şimdi ne derece ezhâr-ı teessûf ediyorsa bendenizde bu heves uğrunda sarfettiğim zamana – velev ki mahdûd olsun - o dereceden daha ziyade müteessûfüm. Teşekkür ederim ki şu!

Ol metreset hikmet-i akvama mülâzım

Alemde hikakat aramaktır bize lazım

Beyti söyledikten sonra o mecnunane hevesten, yani bir takım tımarhane saçmalarını tetkik edeceğim diye hap ve huzur mu selb eylemekten farig oldum. Ma'mafih vatanın amid-i atisi olan pek çok zeki, müsta'd gençler kemal-i tehalikle o geryuve-i hataya, saptıklarını gördükçe hasbel insaniye müteessür oluyorum. İnşallah bu heves uğruna feda-yı zaman eden o zeki ve müstâd gençlerin bakma ihtiyacat-ı hal zamane muvafık müstehzarat ile ibkâ-yı niknâm-ı şeref cihanbahasını ihrâze şetâben olduklarını görürde teessürat-ı kalbiyemizi ta'dile muvaffak oluruz:

Çuş ve huruş teessürle daha ziyade söylenecek olursam ihtimâl ki:

Zülf-i yâr, dokunur meselede hamesinin,

Meşrebi ma'r ki rezme olunca meyal

Malına masdak olurum! Bu kadar elverir hüsn-i muvaffakiyetinizi Cenab-ı Hak'tan temenni ile böyle ciddi hekimane makalelerin arkasını kemamınızı ricâ ederim efendilerim

Sene:1 Nüsha:9 s: 102-103 (Halil Edib)

4.32. MANYATİZMA

(Cazibe-i umumiye) namı verilsin, (hayat) denilsin, (ruh) tesmiye olunsun istenir ise daha bin nâm takılsın kainatda kaffe-i eczası arasında müşterek bir kuvvet-i aliyyenin icrâ-yı ahkâm eylemekte bulunduğu inkar olunamaz. Bu kuvvet-i ma'neviyyenin vazih ve aşikâr olan bazı asarı herkesçe ma'lum olduğu gibi bu kuvvetten nasibi çokça olup havasına vakıf olanlar nice asar-ı acibe-i hafiyesi runmun olur.

Serair ve hafayasını dahil. Daire-i ittifakları olmayanların keşet ve istitlali hakikat-i beramer düşvâr olan memleketimizin babalı kadınlarının baş almak başa gelmek ve... gibi hallerini işittiniz ise bunun üzerine birçok zaman düşünülmüş ve bu maddeye dair her kime bir sual sordunuz ise bu suallerinizin de kendi kendinize sorduğunuz suallar gibi cevapsız kalmış olduğu derkârdır.

Eserimizin bu bahsinde, manyatizmacılardan bazılarının vermiş oldukları izahattan yazılan kısmı üzerine bu babalı kadınların hallerini manyatizma ile tefsir etmek pekte münasebet almaz bir şey değildir.

*

Bir babalı kadının kızı olup on sekiz sene müddet yanımızda hizmet etmekte olan yirmiş beş otuz yaşlarında Gülfıdan isminde bir zenci hizmetçimiz vardı. Bu kadının bize intisâbı pederinin vefatı üzerine anasının diğer bir kocaya varıp onu babası kendisini yanında istimemesiyle böyle bir hizmetçi kıza ihtiyacımızı bilen ehibbadan bir zatın tavsiyesiyledir.

Eski ismini tahattür edemiyorum. Bizim tarafımızdan Gülfıdan ismi verilen bu kız sadıkane hizmetiyle bütün ailemiz halkını memnun etmiş ve muhabbetlerini kazanmıştı. Kendisine hizmetçi kız nazarıyla değil adeta evlat nazarıyla bakılıyordu. Validesi yeni vardıgı erkekle ne olduğuna dair sekiz on senedir bir ma'lumat alınmamıştı.

Bir kış gecesiydi. Gelen misafirlere kapı açmak için bizim Gülfidan merdivanden iner iken paldır güldür yuvarlanmasın mı? Kendisini bütün ev halkı evlat gibi sever idik ya! Müteessüfane ve mikdarane ve mütelaşiyane Gülfidan'ın etrafına toplanıldı. Gülfidan koca merdivenden yuvarlanmasından muttasıl buralardan ızdırabını mu'lin-i sadalar çıkarmıyor ne lisan olduğu anlaşılmak mümkünsüz olan bir takım sözler söylüyor ve ağzından kanlı köpükler fışkırıyordu. Acele bir tabib celbedildi.

Tabib gelip vazifesini ifâ etti. Tertib etmiş olduğu muallecatı yaptırmağa giden kelimedden Gülfidan'ın aklı başına geldi ve sorulan suallere cevap vermeğe başladı.

-Gülfidan! Kız ne oldun?

-Bilmem efendim! Birdenbire bir şey oldum.

-Başın mı döndü?

-Bilmem!... Ah Allah bilir ama annem göçmüştür.

Zira keskin babalıydı. Benden başka kimsesi olmadığından başlılık sana kalmış olmalı!

Aile halkının azim ve hayret istilâ etti. Bu hayretle yatılıp uyandı.

Sabahleyin şafakla beraber şiddetle kapı çalındı. Kim gelse? Bizim Gülfidan'ın o ki babası gelmesin mi? Gülfidan'ı çağırıp dedi ki:

-Haydi efendilerinden ruhsat al gidelim. Allah onlara ve sana ömürler versin. Nenen vefat etti. Senin bulunmaklığın lazım.

Akşamdan beri herkesde hüküm süren hayret yüz kat daha arttı.

Gülfidan o ki babasıyla gitti. Dört beş gün sonra gelip ufak tefeğini topladı ve artık bize hizmet edemeyeceğini söyleyerek heskesle vedalaşıp gitti.

Gülfidan bundan dört sene evveline gelinceye kadar arasıra bize gelir giderdi. Fakat ismi münevver kadın olmuş ve babalı kadınlardan bir kısmının kavî-i başısı bulunurdu.

Ey kari! Şu yukarıda okuduğumuz satırlar sizinde hayretinizi mucib oldu mu? Şimdi siz elbet bu vakıa-yı garibe hakkında ızahat istersiniz. Bu babda size malumat ve ızahat vermek bizce de arzu olunur ise de nazar-ı mütalaanıza arz olunan bu eserin

ibtidâsından beri kendi fikir-i mahsusumuzu beyandan sarf-ı nazarla şimdiye kadar bu babta dermiyan olunmuş izahati bildirmek ciheti iltizâm edilmiş olduğundan gelecek bahsimizde bizim Gûlfidan'ın bu vakıasına pek yakın olarak bir manyatizma kitabında tesadûf edilen gayet acibbâr vakıa ile ona dair verilmiş olan izahâtı yazmakla iktifâ edelim siz okuyup tatbik ediniz.

4.33.HANIMLARA MAHSUS-

4.33. ZEVCİNE HOŞ GÖRÜNMEK-

Herkes tasdik eder ki kadınlar mahlukatın en güzel ve en sevimlisidirler. Fakat güzel ve sevimli olmak için temizlik ve nezafete dikkat lazımdır. Bir alim zat: “Dünyada nezafetsiz kadın kadar badi-i nefret şey tasavvur olunamaz. Ondan tebaüt eden erkeğin dahi kabahati yoktur” demiştir. Pek doğrudur. Binaenaleyh vücut ve elbisesinin nezafet ve taravetine ihtimân etmeyen bir kadın zevcini daha nazif ve taravetlisini tahriye sevk eder. Kadını erkeğe rabt eden cazibe be-taraf ve mesuliyette mahfolur.

Zevcine kendini sevdirmek için bir kadın yalnız güzel vecihli ve ahlâklı olmak kifayet etmez. Güzel giyinmiş ve giydiğini kendine yakıştırmış olmak şarttır. Bu ise Bu ise kadınların kısm-i azamenin ma'lumudur.

Eğer bir kadın sokağa çıktığı vakit yaptığı süsü ve tuvaleti hanesinde yapmazsa ondan iki fena netice hasıl olur: Biri zevc bu hâli görerek zevcesinin kendinden ziyâde halka kendini beğendirmek emeline olduğunu anlar ve ikincisi de kendinin bulunduğu mevaki'de mahallerde gördüğü güzel giyinmiş kadınların nazar-ı dikkatini celbetmesidir. Bundan bir soğukluk tevellüt eder. Yekdiğerıyla irtibata halkaten muhtaç olan iki şahıs beyninde nefret hasıl olur. Tarık-i ahsen hanesinde nezâfet ve tuvalet sokakta sadeliktir.

Göze fene görünen şey derhal kalbin meylanını mahv ve göze güzel görünen ise meylani ve aşk ve muhabbeti tezyid eder.

Kadın kısmının haiz olması lazım gelen evsaftan harici olanlar bunlar olup evsâf-ı dahiliyyeye gelince şöylece ta'dâd edebiliyoruz.

Halavet, hulus, itimât, sai ve gayrete hahiş, doğru ve ulvi bir hat-ı hareket, kabiliyet dairesinde mütavaat, şefkat, muhabbet, edeb, tevazu' nezaket. Bir erkeğin asla mukavemet edemeyeceği mütenevvi' taltif ve teşvik süs, ziynet müsârifini badi arzular daima mahdûd bulunmalıdır. Zira daima mucib-ı kelâl olur.

Neticesizlik, hopbalık ve kıskançlık pek fena ahlâk olduğundan bu arızalarla ma'lûf bir kayın asır izdivâcta mesut olamaz!

Adat-ı islâmiye kadınların tarık-i hidâyetten ayrılmalarına suret-ı mümkünede mani' olduğuna frenk kadınlarının –kendilerinin de ikrâr ve itirâf eylediği gibi- rezâletlerinden biz Hakka hamd olsun masunuz!

Netice usul-i mezmumaya bais olarak sonra birçok birçarkanı azâb-ı vicdânı ve namussuzluğa ilkâ eden adat-ı efrenciyeden balo, konser ve tiyatro yani kadın ile erkeğin birarada ictimaine müeddi-yi ahvâlin önünü almağa onlar bile gayret ediyorlar. Ama iş bir kere çığrından çıkmıştır.

Biz yani müslümanlar her cihetce şayan-ı taktir ve tahsin ye ma'kul kavaid ve evamir ile muzaf bulunduğumuzla iftihâr ederek onların icrâsını bir vazife-i mübreme ad etmeliyiz.

Gelecek nüshamızda dahi erkeklerin zevcelerine mukâbil muzaf oldukları ve zâifi ta'dât edeceğiz.

Sene: 1 Nüsha:9 S: 108 (Ahmet İhsan [Tokgöz])

4.34. FÜNÛN VE İSLÂMİYET

İslâmiyetin fünuna ettiği hizmet-ı meşküreyi bir islam muharirine söyletmekten ise ecnebi ve hatta nasraniyete ve alelumum diyânete yabancı olan bir bitaraf filosofa tasvir ettirmek daha tesirli ve ruhlu olacağından bizde iş bu bendimizi saydığımız şarâeti cami' olan mösye Mismar tarafından tedarik eyledik:

Fünun-ı şemşir-i islâm sayesinde münteşir olmuş ve halka-yı emeviye zamanında pürverş, bulup Abbasiler devrinde kemâle ermiştir.

-Elmehdi-ile elhâdi-Antonilere ve mediselere kıyas olunabilir.

- Harun Reşit- zamanında ulum ve fünûn câlib-i dikkat olacak surette inbisât ve tevsî' eylemişti. Harun Reşit'in Şarılman'a gönderdiği hedâyanın ne kadar hayret-i bahş eylediği hatırlardadır. Hedaya-yı mezkûre meyânında aslıha ıtriyat, akmişa ve su ile mütehhirin bir rakkaslı saat bilhassa mazhar takdir ve pesend olmuştur.

Bazıları "medeniyet-i İslâmiye"yi Arablara isnât ve tahsis ederler ki sarf yanlışır. Biz onlara, Farsa mensubiyetleri su götürmeyen, birmeki hanedanını makam red ve istiştatta irae ederiz.

Harun Reşit'in mahdumi-Elmemun- Allame – Cafer Bin Yahyi-nin mazahiretle fünûn-ı islâmiyenin ebniyât-ı sahihini vuzu' ve tesis etti.

-Kaser-i İslâmî – ünvanına müstehak olan bu zat-ı celilül kadir (eğer tarih-i tarih olsa) perikles asrı – dediği gibi – asır-ı menunu – dahi der idi) İskendireye mekteb-i danışinin bilcümle kitaplarını tercüme ve asar-ı yunaniyeyi ta –Atina-dan celeb ve taharri ettirmiştir.

Aristo –ipokrat – Arşiment – Batlamyus – gibi zevâtın asarı garebe ve asri ahire ancak işte o zamanın tercümeleri sayesinde vasıl olabilmıştır.

Mütercim – Hanın memundan her tercüme ettiği kitap sikletinde altın olmaktadır.

Merhuninin nakline göre Memun nazarında ulum ve fünûn malikin yegânemdâr füz ve felahiydi. Envâr-ı marifetin terakkisi reis-i milletin isterse bezel

edeceği bir itası suretine inhisârını birzel addettiği için harf ve sanayi' ebedi bahşeyişlerle her türlü avazdan masun kalacak bir hale koymuştur.

Cabeca medaris-i küşat olunup işte bu yolda “belki ilk defa olmak üzere felsefeyi istizâr ile onun esbâb-ı galibesini tehdid eden ve bu galebeden hasamend olan bir hükümet zuhur etmiştir.

Müşarileyh darülkütüpler ve altı bin talebe mahsus olarak muhabbeten bir medrese küşât etmiş ve inşa ettirdiği rasathanelere öyle cisim-i aletler hadiye eylemiştir ki bunlar hâlâ nazar-ı hayreti kendilerine imâle ve celb ederler.

Medâris-i tabiyye ve darülseriryât, eczâ darülistihzârları inşa ve bir tercüme medresesi küşât ile burada elsine-i müste'meleyi tahsil ettirmiştir.

Müsârif-i külliye ihtiyariyle Yunani, Geldani, Kabtı ulema-yı celb ile, bilâ fark-ı mezheb, umur-ı nafia ve maarifi bunlara takviz ve tevdi' eylemiştir.

-Mecmun – muallimlerin dersinde hazır bulunur ve bizzat tezlan-ı tedris ederdi. Taht-ı nezaretinde küşât olunan aleni imtihanlar talebenin likayetlerine göre tertiblerini temin eylerler.

Kimyanın şeref ve zuhuru ve tevellüdü müşariileyh ait olduğu gibi riyaziyât ile heyet-i kudemadan biri ilk terakkiyi onun sayesinde görmüş ve hele insan-ı Arap onun yüzünden mürettebe-yi kemalini bulmuştur.

Batlamyus mecestisinin tetkiki ve mahrek arz-ı meylinin betkerar müsâhası onun zamanında vukua gelmiştir.

Bir büyük zatı tasvire – Hazret-i Muhammet'ten (A.M.) iki asır sonra İslâmiyetin ne halde bulunduğunu taktir için şu misâl kafidir:

Birisi Hristiyan olmak üzere iki hasm-ı beyninde bir merafia lazım geldikte Memûn mümlümane hitaben: “hasmın senden alim olduğundan senden müslümdür! “ diyerek davayı hristiyan lehinde hüküm ve fasıl eylemiştir.

Gaznevilerden – E.burini –Envar-ı irfanı Hindistan'a kadar nakil etmiştir. Nasrettin Tusi – meragada bir rahathane inşasına lazım gelen esesları – Helaku-den almıştır.

Moğol istilasından sonra ki bu barbarları o zaman sade müslümanların deldir oldukları ulum zelâline kandırmak gibi bir netice-i ihzâr eylemiştir. Helaku'nun biraderi – kablayı – Çin imparatoru olarak Bağdat'ın ulumunu vatan- cedidine dahi idhâl etmiştir.

-Buhara – encümen-i daniş meşhur – İbn-i sina-yı yetirtirmekte iken – farteba – akademisi (tekrar edelim ki akademiyası) dahi müehhiren – ikinci siloster – namıyla papalık menedine kadar suut etmiş olan –jerber-i terbiye eylemekteydi.

Jerberin malumatı Avrupa'nın calib-i istigrâb ve hayreti olmuştur: Mumiileyh hendese, makine, heyet ve hatta raks ve musiki bilirdi.

Alim-i nasraniyete arkam arbiye ile rakkaslı saati yadigâr bırakmıştır. Sihir ile ithâm olunarak papa olmasıya ateşte yanması muhakkaktı. Halbuki o esnada İbn-i Sinâ müsterihane neşir-i ma'rifde müstemiri ve ipokratla Aristo'nun galib ve faiki olmak haysiyetiyle İslamin tecil ve ihtifaline mazhar olmakta idi.

-Sultan Orhan – maker saltanatını – Bursa-ya nakil eder etmez ulum ve edebiyat terkiye Arap ve Acem ulum ve edebiyatına arz-ı rekabet etmiş. Müşariileyh kendisini- Huras-ve Anakaravn-a misil olan- hafız-ın hamisi olarak ilan etmiştir.

Ahlâf-ı gezini dahi eser-i alilerine iktifa ve sadrazamlarını hep zamanlarının ulemasından intisâb buyurmuşlardır. Mehmed-i saninin, sadrazamı Mahmut Paşa ulema ve udeba ve erbâb-ı sanayi'in muhabbet ve hamisi bir zat olup kütüphaneler, medreseler küşat ve tesis eylemiştir.

Gedik Ahmet Paşa, Hazret-i Fatih'in diğer sadrazamıdır, sıyasetteki likayat ve ehliyetini edebiyatta ve fûnunda dahi ibrâz eylemiştir.

Bizzat Mehmet sani Hazretleri birçok lisanda yazar ve okur, heyet ve riyaziyatta müteammik, naşir-i maarif müesseses-i medaris bir zattı.

Heyet-i Şinasi meşhur – Hüseyin – müşarileyhin ahd-i hükümransini tenvir etmiştir.

Fatih -- partenon – ile – teze – mabedi önünde demiştir ki: “ne dîn ne hükümet, Yunanistan'ın böyle bir miras daha ve irfanını bahşettiğim için, bana müntedar kalmasın!”

Sadrazam Ali Paşa , ki Osmanlıların – rişleyu – si ayârındadır, ceraid devleti tahrir için murh ve edib – mollaetdris ta İran’dan celbeylemiştir.

-Beyazitsani-nin biraderi zavallı – Cem – birçok lisana vakıf ve muhib-i maarif bir zattı.

“On dördüncü Lui asrı” gibi bir kitâp ve o kitabı yazan kalem gibi bir kalem lazımdır ki koca – Sultan Süleyman – ın vekayi’ ve muvaffakiyatı bahak-i tasvir olunsun.

Morhinden – feriden – Mustafa Celâlzade – Ramazanzade Mehmet – ve fikhadan – bir gülü – gibi zevattan ma’da dokuz şair ahd-ı sultanatını tezyin etmiştir.

Süleyman Kanuninin sadrazamlarından meşhûr – Sokullu Mehmet Paşa – müte.e.pirinden olup üç padişah zamanında saltanat-ı Osmaniyyenin bederka-i şân ve ünvanı olmakla kesb-i temâyüz eylemiştir.

Tesisât-ı sairesinden başka tophanede birer sadhane inşâ ettirip idaresini Mısırlı heyet şinâs meşhur – Takieddin’e havale etmiştir.

Şair – Abdalbaki-nın vefât-ı selimane dair tanzim eylediği bir mersiye bedayi’-i edebiyeden ma’duttur.

-Murat-ı Rabi’ – ekser boş vakitlerinde – makyevel-in “prens” nam eserini mütalaadan lezzet alır ve Osmanlıların Monteskiyusu ünvanına bahak-ı şâyân olan – göricele – gibi muharrirlerde müşariileyhin ahd-i saltanatında perverş bulurdu.

Ahmet salisin sadrazamı – koca Ragıb Paşa – haftada üç defa, kendi bina gerdesi olan, bir mektebe devam eder ve muallimini dinler idi.

Mustafa-yı salisin sadrazamı – Koca Ragıb Paşa – kendi kesesinden inşâ ettirdiği umumi kütüphane derununa defin edilmesini vasiyet etmiş ve “dilteşinkân zülâl-i maarifi kandırmak için” orada bir çeşme yaptırmıştır.

Selim ol Çaldıran muharebesi akabinde bin kadar mühr-i erbâb-ı sanayi’, sanayi’ acimiyeyi İstanbul’a idhâl ve tatbik için, vatanına göndermiştir. Mısır fethine tevciye-i veche-i azmettiği zaman Suriye’den geçerken ilmin kadar ve menzeletini ibhâl için – bedehşân-ı ziyarete lutuf etmiştir. Mola Edrisi onun zamanında teşhir-i nâm ve irfâna muvaffak olmuştur.

İşti şimdiye kadar irâd eylediğimiz misaller islamiyetin bunca zamanlar uluma ettiği iltifâtı masûrdur. Timurlenk o kadar zulüm ve itisafıyla beraber silahının ucunu ne tarafa tevciye etmiş ise tesadüf ettiği ulemâyı temiz ve tefrik eylemiş ve binlercesini – Semerkant – a göndermiştir.

Mahdumi – Uluğ Bey – öyle asar-ı heyetiye yadigâr bırakmıştır ki bu asarın azamet ve kıymeti ancak asrımızca taktir olunabilmiştir.

Ulum-i evvelini asır hazıra peyveste edenler mütercim Asar-ı Yunaniye – hanin – den bedâ ile ebedi ünvân – kepler – in mukaddimi bulunan –Uluğ Bey – e kadar gelen ulemayı İslâmiyedir.

İşte karun sana hıristiyanlarının duçar-ı sadamât-ı tarizi olmak şerefini kazanan islamiyetin terakkiyi ma’rifet emrinde ibrâz eylediği müsabakat-ı müctehdânenin – Mösyö Sediyo – ve Mösyö – Derûnî – tarafından tedarik edilmiş fihris-i icmâli bir vecih-i zir nakil ve tez bir olunmuştur:

“Heyette; üç şemsin hareketi, mahrek-i şemsin tebaüd-i merkeziyesi, imtidâd-ı senuyunun şayan-ı hayret ve suret-i dakika ve sahihaden hesap ve müsahası mahrek-i arz milliyeinin tedricen tenâkusunun isbatı üçüncü adem-i tesavi-i kamerinin keşfi, “daire-i cidâriye” nin, delikli merkamin, rakkasın icârdı vesaire vesaire...”

“Coğrafya-yı riyâzide; batlamyus mücestisinin tetkiki, nasifülnehârdan bir derecelik kavsın müsahası coğrafya cüdüllerinin tanzim ve tertibi vesaire vesaire... Bundan başka seyahat-i bahriye cudulleri tertib eylemişlerdir ki 1497’de – Vaskoda Gama – bunlardan bir tanesini gücerat Araplarının birinde görerek merkumi flagozluğa almış ve Ömer – namında bir Arabın inşâ gerdesi olan diğer bir tanesi de bahr-ı umman ve acem körfezinde seyahat için – el buker ki– hayli hizmet etmiştir.

“Riyaziyatta; meslesat-ı hesabatına memasların idhâli küçük zaviyelerde cıp yerine kavsın ahizi, cebrin hendeseye tatbiki derece-i salise muadelâtının hayli vesaire vesaire...”

Kınyada, kudamaca meçhulattan olan iş bu alemin zuhuru ve tüvellüdi hemen islama aid olup, hamız kibriyet, hamız azot ve ispiroto fermentasyonunun arkın vesaire vesairenin keşfi.

Nebatatda, diyoskorit mecmua-i nebatına iki bin kadar nebat ilavesi nebatanın tenasülünün keşfi, nebatat bahçelerinin teşkili vesaire vesaire.....

“Tabda hazem yani gaytan yakısının tatbikatı, ravend leb timür hinde, kasya, men (kudret-i halevâsı), sinameki yaprağı, kafuru celâblerde bal yerine şeker isti'mâli, muntazam eczâhaneler medaris-i tabiiye, hastahaneler teşrih ve sayıdlâni muayenehanelerinin küşâdi emrâzültehâbiye, satme, semûm hakkında ibhâs-ı metnuayı muhtevi kitaplar ve tedvini vesaire vesaire.

“Hayvanatta; Bufon'un tarih-i tabiiyyesiyle rekâbet edecek meziyetle – Eldemiri – tarafından bir tarih-i hayvanat, hayvanat bahçelerinin küşâdi vesaire vesaire.

“Ziraatte; teâkub-ı mezruat usulünün bataklık kurutmak için harme küşâdi, eskâ hususunda bostan dolaplarının icâdi:

pirinç, pamuk, erik ağacı, şeker kamışı, hurma ağacı, fıstık ağacı, japonya gülü, beyaz ve kırmızı kamelya, helyun (kuşkonmaz) gibi nebâtât ve eşcâr Avrupa'ya islamiyet sayesinde girmiştir.

“Ekonomi politikte: kağıttan kavaim-i nakdiye ihdâsı Kuran-ı merabhayı ve idhâr ve emsân-ı mübalağı haram eylediği cihetle meskukat-ı kemâl-i suratle müdâvele ve terviç olunurdu.

“Sanayiye İslâmiye hakkında medayih-i tahriri için ehl-i salib müsadamatının Avrupa'ya yel değirmenleri, alan rasadiye pusula (musla), kağıt, nasbah-ı harir sanatı demircilik çeliğe su vermek vesaire vesaire gibi birçok yadigar-ı mağrifet bıraktığını zikretmek kâfidir.

“Mimaride gotik usulünün Avrupa'da revacı ehl-i salib muharebatı semeresi değilse nedir?

“Kubbelerde sütunlarda görülen ulviyet ve zerâfet kemerlerin muhtelif merkezlerle ve salkım tezyinatıyla inşâsı beyzi kemerler, fagfûri mozayıklar, mermer kircile tezyinât-ı icrâsı, tenevvüya teferruat vesaire vesaire gibi birçok asar-ı bedia Filistin, Mısır, İspanya, Suriye cevami-i şerifesinden iktibas olunarak uruma usul-i mimârisinin şekil ve kaba tarzı ta'dil edilmiştir.”

Mismer daha aşağılara doğru babda pek çok şeyler söylemekte ise de bizim bu bendi daha ziyade uzatıp gtrmemize nshamız hcumunun tahammülü olamayacağından tafsilata merak edenlere – Mösyö Sediyo – ve Mösyö Duruni – ve Mösyö Mismer-in eserlerini ve birde şemsettin Sami Bey'in bu babda yazdığı telif ile – Endülüs Tarihi – ni ve kimya-yı tabii kıraat tavsiyesiyle hatm-i kelâm ederiz. Vesaire vesaire...

Sene:1 Nüsha:10 s.:109-110-111-112-113 (Nabizade [Nazım])

4.35. RÜKRET (6681)

UYU GÖNLÜM UYU

(Almancadan)

Uyu gülüm sükût içinde uyu!

Ne de hoştur bu pür-ı sükûn uyku!

Oldu işküfelerde leyl-i pür âb

-Uyu gönlüm sükûn içinde uyu

Bu sükunetle hoş gelir uyku-

Yer yüzünde hayat uyur ama,

Uyanık mâh, yani çeşm-i hüda

-Azametli sükûn içinde uyu,

Uyu gönlüm Uyu! Bu bir leziz uyku.

Unut ara mürebbâ heyyülâtı

Mutlaka şâd eder seni ati

-Uyu gönlüm sükut içinde uyu,

Ne de hoştur bu pür-i sükûn uyku.

Bundan nevm olsa mebde'-i mevtin

Onda ikâz eder seni mevtin!

4.36. MUKADDİME-İ “NÜCUM”DAN

-AMEDE KİMEN-

Öyle tabiatler vardır ki deryâ-yı hemvâr bulurlar, deşt-i fesihülenhayı deryânın menazırında mütemaâdi elzuhur olan inkılabât, sathında envâr-ı asumanı ile şa'saa nûma-yı televvün olan bin türlü çeşit, ayine gibi düz ve hemvâr olan ru-yı mücellâ ve masfasının bazen hafif bir nesim huşuzan ile pür-çin ve bazande bir reç asaf ile hırçın görünmesi gibi vukuatın hiç birinde hiçbir his teessür duymazlar; yalnız bir sanatkâr-ı bedâyin bir şairin değil mekârım bu letâif tabiiyyeden zerre kadar duygusu olan ahadın bile böyle bir temâşâyâ karşı hasıl edecekleri teessürât-ı vîcdâniyeden gafildirler. Bunlara şu yoldaki teessürât ve hissiyât-ı tasvır ve teşrih edilse derler ki deryaya karşı insan fikir-i nafızın na mütenahilik hissiyatı altında peymâl kaldığını yavaş yavaş anlar.

İşte bu tabiatte adamlardır ki bir leyl-i mekubde gök yüzüne sade şöyle bir nazar-ı sathi atıf ederek bu kadar göze çarpar azametli bir manzara önünde durmaz geçerler.

Fevkimizde parlayıp duran okyanus başka bir okyanustur. Fakat – hiç değilse suret-i zahire de – ötekinden daha müsterih ve mamafih onun kadar azametli ve bizde teheyyücât ve infialat-ı şedide değilse bile efkâr-ı ulviyye hasıl etmekte onun kadar tesirli bir okyanustur. Bu okyaus bir gerân ve biamak, keştiyi gayr-i mütalatım arz üzerinde olmak üzere derununda şaneverlik eylediğimiz bu iman esir ki dahilinde yıldızlar, güneşler, seyyâreler kuyruklu yıldızlar akla hayret verecek miktarda ve karma karışık bir surette serpilmiştir. Emvâcî karalarımızın ve odalarımızın sahillerini asladan buhar-ı mai şebbeye ve misil bir denizdir.

Fakat bu bir denizdir ki bigirândır. Onu imlâ eden seyl-i refik ise tabk-ı okyanusların suları gibidir ki daimi surettemüteehhirin ve binihâye müteheyyicidir. Dalgaların her cihete doğru sürat namesmu' ile yekdiğerine karışmaksızın dağılırlar ve ziya, hareket ve hareret ve hayata elzem olan vesail-i esasiyeyi birlikte nakil ederler işte – zaten gayr mer'î olan- bu temevvücât sayesinde biz olan biten şeyleri hep isteknâh ve tahkik edebiliyoruz. Dediğimiz emvâç nihayet derece de nazik ve begayet-i sahih ve aslına mutabık bir surette şebike-i hafızamıza menba' ve olarak

levha-yı kainatı tersebim eder. Biz de hâlâ içinde bir zulmet-i amika bulacak iken feza-yı bihudud derununda ilim-i heyetin bize şemsimiz gibi güneşler olmak üzere bildirdiği bunca muharik lamiayı meydana çıkarmaktayız. Dünya denizleri gibi esir-i bahir bikeranının amakında dahi hayat-i külliye vardır.

Meyâl-i temâşâ olan tebayi'-yi hayaliye semai mekukubun seyriyle zevklerini uyuturlar. Hayelleri ötesine birisine altın ve gümüşün kakmalar işlenmiş, üzerine pırlanta tozu serpilmiş olan bulajuret içine dalıp kayb olmağa müştaktır. Mevkeb-i nücumun sessiz, sedâsız akışı bir ahenk dilpezir uyandırmasıyla bunlar – fisagor-un duymuş olduğu terâne-i ma'neviyi duyar gibi olurlar. Bunlara öyle gelir ki o kerât-ı baidede bize ve bizi ihata eden eşyaya aid dünyevi her ne varsa kaffesi mahıv ve nâbut olarak alim ve vücudun en saf ve en hakiki maddesi olan bir esir-i refikden ibâret berikaya kalmıştır.

Hülâsa hissiyât-ı şairâne kudemanın “semai layetgayr” tasavvurlarını tastik ve teyit etmektedir.

MÜLAHAZA (Nabizade [Nazım]) s.118.

İşte ikinci şairiyyet makalesinde va'd etmiş olduğumuz asar-ı şiiribe-yi fenniye'nin bir numunesi arzettik. Görüldü ki bu eser mensur olduğu halde tercümesi dahi güzel değildir. Fakat şu haliyle beraber bir kere Ziya Paşa'nın terciinden:

Ecrâm-ı binihâye ile pürdür asumân

Nisbet olunsa zerre değildir bu handân

Mütalaasıyla başlayan manzumesiyle mukayese ve nisbet olunsun bu manzume asar-ı şairanemiz içinde o rengi pek güç bulunur kumaşlardan ad olunur.

Dikkat buyrulmalıdır ki bu makalenin sahibi eserini şairane yazacağım intizâmını hatırına bile getirmemiştir. Öbür kitab-ı fenniye bir girizgâh arıyor. Halbuki tercii bend şairane olmak maksat-ı miltermiyle kaleme alınmıştır.

Daha bu nümune gibi buna faik ne asar-ı mensure vardır ki bilâ intizâm ve belâ tekellûf yazılmış ve kaffesi de şairane - hem de hakkıyla şairane – düşmüştür. Biz peyderpey bu numuneleri muhterem okuyucularımıza takdim edeceğiz.

Maksadımız – yine tekrar ederiz ki – şiirin bizde ki surette olamayacağını ve şiirden maksat “fikir ve letafet” olup “hayal, kafiye ve vezin” şeraitinin zaid bulunduğunu lüzumu derecesinde teşrih ve tavzih eylemekten ibarettir.

Sene:1 Nüsha:10 s.117-118 (imzasız)

4.37. İNTİBÂH

Halksız eder mi yâd günü
 Efkârını eylen enâre
 Bu taam ve bu lezzet ve bu levni
 Kim verdi şu berk u bu senamâre
 Eşya ki mekune müzâhir
 Her şeyde bir tecelli zahir
 Esrâr-ı hakayiki suale
 Şu ucûbe-i şuhût kafi
 Halktaki kudreti hayâle
 Bir zerredeki vücut kafi
 Bir zerreden arşedek serâpa
 Her şeylere bedihi sırr-ı mevlâ
 Bir benzer latif olunca meşhut
 Esrarı olur hayâle munzâm
 Bir kuvvede kainat mevcut
 Bir zerrede bir cism-i alim
 Meşhuda dayanamaz akıl-ı kâmil
 Ülfettir olan cünuna hail
 Seyret bu şükûfeyi ne rengin
 Suni' yet-i kudret etmiş ihyâ
 Feride mi müsterer bu tekuyen
 Aslında mı muhtefi bu eşya
 Etmeyiz mi ukulâ arz-ı hayret

Bir zerre içindeki hakikat
 Ey asl-ı hakir-i zerre asa
 Fer akte nedir bu sirru ve hikmet
 Ey peri' cisim-i hayret efzâ
 Aslında nedir bu kabiliyet
 İdrâki eder hakir u merdûd
 Mevhumun içindeki bu mevcut
 Ensâbda aslıdır bütünün
 Münşae-de-i usulun ittihâzi
 Her ibreti alem-i şunun
 Tevessü-i mütalaata badi
 Üstâd-ı umumdur havadis
 Her hadise bir kemâle bais
 Güllerde olan bu cezb-i dildûz
 Bir şuleyi ateşin pervâz
 Bir neşeli bâdeyi gülüsöz
 Bülbüldeki muhrikâneyi avaz
 Maşuka tesadüf ü câhi
 Aşıkâ tecelliyi ilâhi
 Olmaz o ki hilkaten mükerrem
 Makrun olamaz temâyüzate
 Arıfdir o ki ede demadem
 Atıf-ı nazar asl u ümmehata
 Bir reşha değil mi asl-i insan
 Bir katre değil mi der-i galtan

Haysiyyetini izaa eyler
Her kim ki küçük görür hakiri
Enzâr-ı umuma oldu mazhâr
Nazara büyük görüp sağıri
Ey dest-i meşîyyetin zebûnu
Etsek ne mütalaa şunu
Bir düş gibidir hayat-ı dünya
Münker mi bu zamir-i safin
Bir cûzi zaman içinde ayâ
Vechi ne imiş bu ihtilâfin
Bu mugalatarlar simaa değmez
Dünya Dediğin nizaa değmez

Sene: 1 Nûsha:11 s: 121 (Diyarbakırlı Sait Paşa)

4.38. LİSANIMIZDA ŞİVE-

Lisanımızın şivesine kesb-i ittilâ' için evvel emirde alel umum elsenenin ne yolda teşekkül etmiş olduğunu anlamak lazımdır. Müteehhirinden –viko- tanat ile tabi'yun beyinde itilaf-ı efkâr husuli maksadıyla lisan-ı maddesinde bir fikir dermiyân eylemiştir:

İnsan hilkatte mükemmel ve lisânı tam ise de müehhiren –babel- vakiasından sonra gerek lisanca ve gerek tabiatça bir tebelbül-i külliye uğrayarak arzı kaplayan ormanlar içerisinde vahşi vahşi dolaşır. Adi hayvanat sürüleri haline münkalib olmuş ve lisân-ı asliyesini unutarak nevilerine ve bulundukları iklim ile gördükleri vukuata mahsus bir tarzda birer lisân-ı ihtirâine mecbur kalmıştır.

-Viko- bu fikri dermiyan ettiği zaman henüz filoloji yani ilmüssene mevcut bulunmadığı halde hakikate takarrübâ dehasına delâlet eder.

Viko'ya göre ilk insanlar sarf-ı ebkem olup yıldırım gibi ra'd gibi uzmanlar gayet sık ve müthiş bir surette vukua gelen asar-ı semaviyyeden havf ve haşiyete düşerek inilti ve çılgılık peyda etmiş ve fakat yıldırım görünmediği zamanlar merâmlarını işaretle ifade etmekte bulunmuşlardır.

Bu faraziye filhakika doğru görünür. İnsan ebkem bir halde iken etrafında dolaşan hayvanatın sadasını taklide uğraşarak böğürmek, melemek, gıklamak gibi birçok sadalara kendini ta'lim eylediği en çok koyunlarla uğraştığından melemek sadasını muhafaza etmiştir. Fakat Avustralya ahalisinin sadası tavuk sadasına müşâbe olduğu biltecrübe müsbettir. Öyle ya! Meydanda henüz bir lisan bulunmadığı halde insan tekellüme yeni alışan çocuklar gibi etrafında işittiği sedalar taklide mecbûr olur. Meselâ bir çağlayan kenarında bulunan insan çağlayanın şarıl şarıl çağıldamasını görüp sonra iki kişi çağlayan kenarına gitmek istedikleri zaman yek diğerine bu meramı ifade için –suyun sedasından iktibâsen- “şarıltı” ve “çağıltı” kelimelerini icât eylemişlerdir. Mesela kelebek ulumasını işiterek “uluma” ve “avava” ve “hurulman” gibi lügatler vazî' etmesidir.

Mesela Fransızca'da "gazuyman" ve Almanca'da "çöyteşern" ve Türkçe'de "çivıltı" ve Arapça'da "zemzeme" lügatleri bu halde delâlet eder. "sıfleman", "fefayefen" "ıslık" dahi bu kabildendir.

-Gümbürdü-patırtı-çatırtı-gürültü-hırıltı-zırlı-tı-dırıltı-mırıltı- pat-küt- vızız-vızırtı- cızırtı-harıl-tı- (gürültü ve gibi bir çok elfaz-ı taklideye her lisanda binlerce miktara bali' olur.

Hatta şayan-ı dikkattir ki vazi' olunan kelimelerin her birisi hiffet ve galazatca mefhûmlarına tamamıyla delâlet etmektedir.

Mesela kaba bir şey için "kaba" ve narin bir şey için "narin" güzel bir çehre hakkında "güzel", çirkin bir yüz için "çirkin" denilmiştir.

Mesala "şimşek" veya "berk" kelimesi telaffuzda filhakika şimşeki andırır. "Gül" ne kadar nazik ise "odun" bilakis o kadar galizdir.

"Su" ikisinin arasındadır. Mesela "ferel ferel" denildiği zaman bu kelimenin delâlet ettiği mefhûm nazar-ı teecessüm önünde derhal arz-ı endâm eder. "burmak" lafzı filhakika burmaktaki dereceyi şiddeti irae eder; "Aslan", "kaplan", "fil", "kıvırcık", "kuzu", "keçi", gibi bir çok emsâli vardır.

Velhasıl bu gibi daha binlerce delil vardır ki lisân aslen insanın etrafında vukua gelen vekayi' tabiiyyeyi görerek onlardan iktibas eylediği sedayı meydana çıkarmak suretiyle husule gelmiş ve bil-tabî' insan bu dereceye öyle pek çabuk vasıl olamayıp binlerce asra muhtaç olmuştur fikrini teyit eder.

- Viko-nun mülahazâtını yürütmekte devam edeyim: İnsan tekellüme alışmak üzere olan çocuklar gibi birkaç kelimeyi kekelemeğe başlayınca terennüme ağaz etmiştir ki kendisini tabiatın oortasında yaşadığı ve dimağına intiba' eden sur-ı mederkât hep tabii bulunduğu cihetle bu terennümler "şiir" halinde bulunmuştur.

Demek olur ki Viko'ya göre ilk lisân lisân-ı şiirden ibaret olup bu lisân ise hep yek hecâ ve makfiydi.

Mösyö- Burnef- ise insan nesilleri nasıl teşekkül etmiş ise lisanlar dahi o yolda teşekkül etmiş yani nereden insan cemiyeti nasıl olmuş ise orada bir lisân-ı mahsus zuhur eylemiştir. Yani ne kadar insan nesli varsa o kadar da lisân vardır diye iddia etmiştir ki filhakika kürre-i arz üzerinde münteşir olan elsinenin kesreti (ve bunların

kısm-ı küllisi beyninde bir münâsebet bulunmaması bu iddiayı teyit eder mevaoldan olup şimdi Avrupa ulemasınca kabul olunmuştur.

Linsanların ilk teşekkülünde biltabi' en evvel nazar-ı dikkati celbeden şeylerin mahsusât olacağı mesrudât-ı sabikadan anlaşılmıştır. Bu mahsusâtın ise her şeyden evvel en çok has-ı mütemâyizeyi haiz olanı nazar-ı dikkate çarpmıştır ki bunlar mevcudâtı teşkil eden maddelerden ibârettir.

Halbuki müehheren eczâ-yı mezbûrenin aralarında dahi has-ı mütemâyizece farklar görüldüğünden her birisinden olan hassalar ayrı ayrı temyiz olunarak işte bu yolda "sıfat"lar husule gelmiştir.

Sonraları iş bu sıfatlara birer vücut hariciyi mevhûm-ı isnad olunarak bu yolda dahi "isimler" meydana çıkmıştır. Demek olur ki efkârın nazm-i tabiyyesinden mevcut-ı hakikiyi gösteren sıfatlar mücerret-i hiçten ibaret bulunan isimlere mukaddemdir.

Mesela size sorsalar ki taş nedir? Dersiniz ki: zuşukul, melûn, katı, hamid bir maddedir. İşte bu tarifinizi nazm-ı tabiye muvafıktır, çünkü burada mevcûd-ı hakikiye delalet eden "sıfat"ları "isim"e takdim ettiniz. Bu ta'rifinizden tek mil sıfatları kaldıracak olsanız ortada kalacak "madde" ismi manadan hali bulunacaktır.

Bu tarif nazm-ı tabiyye şu cihetle dahi muvafıktır ki, siz taşı birinci defa görürsünüz. Bu cihetle zuşükül olduğunu evvela; melun bulunduğunu ondan sonra hüküm edersiniz. Temas etmezden evvel katı olduğunu fark edemeyeceğiniz gibi bir hayli zaman müşâhede etmezden mukaddem ona camidiyet isnâd eyleyemezsiniz. Binaenaleyh taş tariftten evvela zuşükül, ondan sonra melun sıfatlarını zikredersiniz de daha ziyade tevzi' için buna hislemesden iktibas ettiğiniz katı ve müşahedeyi duradurunuzla bulduğunuz câmid sıfatların bunlardan sonra getirirsiniz ve en sonra "madde" ismini söylersiniz. İte nazm-i tabii dahi budur.

Bu cihetle hangi lisânda sıfatlar isimlere mukaddem ise o lisân nazm-ı tabiye muvafıktır. Arapça ve farsiden maeda şaire elsenei mu'teberenin hemen kaffesi ekseriyetle bu nazm-ı tabiye muvafıktır.

Yalnız Almanca ve Türkçe lisânlarında daima câri olmak üzere iş bu kaideyi tabiiyenin sair lisânlarda müstesnâları dahi vardır ki buna Fransız lisanında “enursıyan” yani “ma’kusiye” tabir olunur.

Meselâ balada ki tarifi bir fransız şu yolda irâd ve tertib eder:

Der bir madde zuşükül, melûn, katı, camid Fransızca muharrirleri ve alel husus filesof-ı meşhur- Diderur- bu ma’kusiye şöyle bir sebep buluyorlar: dedim ki müehhiren sıfatlara birer vücut harcı isnâd olunarak isimler icât olunmuştur. Mesela beyaz sıfatı mevcût oldukça bir de beyazlık mevcût olacağı düşünülerek ve beyazlığına bir vücut-ı mevhûm isbât edilerek beyazlık ismi zuhur etmiştir. Ve kezklik-i bâlâdaki tariften mûnderiç bulunan has-ı mütemâyizeyi cami’ olan mevcûde “madde” mefhûm mevhumi ismi verilmiştir. Halbuki gitgide insanlar felsefiyata dalarak bir hayli mevhumata yol açılmış ve bu sırada her bir sıfatın bir mevsufi bulunacağı ve bunun dahi bir mevcût-i hakiki olacağı hüküm olunarak mevhûm olan isimler hakikat suretini almakla sıfatlar isimlere mahkûm ve tabi’ kalmıştır. İşte taşın-Türkçe ve Almanca’da hemen birbirinin aynı olan-tarifi nazm-ı tabiiye muvafık olduğu halde ikinci tarif bir “nazm-ı bedii” veya “felsefi”den ibaret bulunmuştur.

Fiillere gelince- lisânlarda en evvel sıfatlar sonra isimler teşekkül etmiş (buna Çin lisanı kadar bürhân bir lisân olamaz. Çin lisanında “semâ” manasına –tin- ve arz manasına –yen- kelimeleri müsta’meldir ki birincisi mükemmel ve ikincisi gayr-i mükemmel manasına olup ikisi de sıfattır. Halbuki Çinlilerin arza ve semaya her şeyden ziyade ehemmiyet vermiş olmalarına bakılırsa iş bu sıfatların daha lisânın ilk teşekkülünde meydana gelmiş birer masnu’ kelimedenden ibaret bulunduğu ve bu cihetle en evvel sıfatlar icât olunarak sonra isimler teşkil edildiği zahir olur) ve iş bu sıfatların isimlere rabtı lazım gelerek bu yolda “fiil”ler hasıl olmuştur.

Demek olur ki nazm-ı tabiiye göre fiiler isimlerden müeheidir. Meydana fiil çıktuktan sonra bu fiile bir fail dahi lazım görülmesini müteâkib tabii olarak “mefûl” dahi zuhûr etmiştir.

Yani, nazım-ı tabiiyye göre fiil-i faile ve buda mef'ule mukaddem-i olmakla bu cihetle birinci ta'rif nazım-ı tabiiyye mugâyir ve ikinci tarif ile Alman lisanındaki tarif nazı mezkûre muvafıktır.

Filasıl isimler fa'illere mukaddem ise de müehheren isimler farı sırasında dahi itibâr olduğundan bu yolda müstamel olan fa'illere "isim-i fa'il" namı verilerek sıfat haline nakil edilmiştir.

Fi'lin fa'ile ve bunun mef'ule takaddümü cihetiyle Türkçe'ye göre:

Bu kitabı Hüseyin Efendi'ye Ahmet Efendi verdi

Ve Fransızca ve Almanca'ya göre:

Ahmet Efendi verdi bu kitabı Hüseyin Efendi'ye

Yolunda irâd olunan mefhûmun ikinci suret-i ifadesi nazm-ı tabiiye daha muvafıktır. Vakıa burada fa'ilin fi'ile takaddümü görülüyorsada bu da zat-ı fa'ilin fi'ile hükmen takaddümünü mütalaadan neş'et etmiştir. Hele taşın ikinci ta'rifinden dahi bu yolda bir takaddüm vardır.

Diğer bir nokta-i nazardan birinci ifadenin, efkârın nazm-ı tabiiyyesine muvaffakati zahirdir çünkü ortada bir mefhûm var ki ecza-yı mürekkebesi "kitab, Ahmet Efendi, Hüseyin Efendi" den ve bir de "vermek" hadisinin isminden ibârettir.

Mütekellim "verdi" diyecek olsa muhatab derhal "kim verdi?" sualini irâd eder. Mütekellimden "Ahmet Efendi" cevabını alarak fa'ili yani vermek hadisini işleyeni öğrendikten sonra "neyi verdi?" sualiyle "kitabı" mefulünü ve ondan sonra "kime verdi?" diye "Hüseyin Efendiye" mef'ul diğerine öğrenmiş olur.

Bu cihetle ifade-i evveli bir nazm-ı tabiiden ve ifade-i saniye bir nazım-ı bediiden ibarettir.

Mevâdd-ı mebhûs-ı anhadan anlaşılır ki her lisanda nazm-ı tabii vakıa şive-i aslıyeden ibaret ise de beşeriyet daima tececdûtada meyyal olduğundan bu hususda dahi bir çok ıslahat ve terekkiyata lüzum görerek, yek hecâ lisândan (lisân-ı basit) iltisakiye ve imtizâciyeye yani elsine-i tasrifiyeye geçtiği gibi, nazm-ı tabiiden dahi nazm-ı bediye geçmiş ve yevmen fiyevmen iş bu nazmı ıslâh ve tağyir ede ede işte

lisanların şimdiki hali husule geldiği gibi bundan sonra dahi bu yolda terakkiyat ve tagirata maktun olacağı şüpheden variste bulunmuştur.

“Lisânın ömrü vardır; lisan dahi, insan gibi doğar, yaşar ölür. Ömrü dahi insanın ömrü gibidir”

Mesela;

Bu kitabı Hüseyin Efendiye Ahmet Efendi verdi. Yolundaki bir tertibden istihrâc olunan mana:

Bu kitabı Hüseyin Efendi’ye veren Ahmed Efendi’dir veya:

Ahmet Efendi bu kitabı Hüseyin Efendi’ye verdi.

Tertiblerinden istihrâc olunamaz. Demek olur ki kelâmda aksam mürekkebe tebdil-i mevki’ ettikçe ifadesi matlûb olan mefhûm dahi ta’yir-i kuvvet etmektedir.

İşte bunlar hep “şive-i lisan” unvan-ı umumisi altında cem’ olunmaktadır.

Bu cihetle her lisanın tasarrufât-ı mahsusası demek olan iş bu şiveye mutabakat o lisan sahibleri hakkında mecburiyet tahtındadır.

Mesela şimdi birisi çıksa nazm-ı tabiiyye tevfiik makal edeceğim diye:

Verdi Ahmet Efendi bu kitabı Hüseyin Efendiye

Yolunda –fakat nesren- idare-i kelâm edecek olsa muhatabın parlak bir kahkasına hedef olacağından şüphe yoktur.

Fakat şiir böyle değildir. Çünkü şiir dahi lisânın bir şivesidir. Mesela:

Hat-ı rahan taze tıraş etti yâr

Geçti kılıçtan feten-i rüzgâr! (Sabri Şakir’e ait)

Beyti meşhurunda vakıa birinci mısra’ fi’ilin fa’ile takadümü cihetiyle nazm-ı tabiiyye muvaffaksa da mefu’lün takaddümünden dolayı mugâyirdir.

Halbuki ikinci mısra fi’ilin fa’ile takaddümü cihetiyle nazm-ı tabiiyye muvaffak ve mefu’lün fa’ile takdiminden naşı o nazma mugâyirdir.

Geldi yine müjde-i vasılın bana

Muntazırım mukaddem pür şevkine

Beyti ise nazım-ı tabiiyye tamam muvafıktır. Şiveye mugayeret kadar kavaid-i fesahatçe şayan-ı tayib hiçbir kusur edebî olamaz. Bundan iki netice çıkar: Birisi ta'kid ve ağılak, ikincisi terakkiyât-ı lisâniyeye memân'at

İşte Abdulhak Hamit, Ekrem, Kemal Beyler gibi bazı kimselerin asarında tesadüf olunan bu yolda mugayeretler şâyân-ı tahsin ve taklit olamaz.

Bazı şeyler daha var ki onların da şive-i lisân adadına katmak lazım gelir.

Ez cümle bir lisana sair lisânlardan katılan kelimeler ve tabirler o lisânın daire-i terakkiyâtı dahilinde perveriş bulup gitmek lazımdır. Yoksa bu yolda lisânda kökleşmiş ve tebdil-i cins ve tabiiyet eylemiş bulunan kelimât ve tabirâtı asilleri vecihle isti'mâle kalkışmak bir aileye karışmak ve o ailenin aza-yı asliyesinden ma'dûd olmuş bulunan bir külünü mücerred harcı olmak mülâbesesiyle ecnebi tutmak ve ona yabancı muamelesi etmek demektir

Nabizade

Sene: 1 Nüşa: 12 s: 137-138-139 (Nabi Zade [Nazım])

Elsenenin takallûbat-ı terakkiyata ma'ruz olarak an be an inkılâb görmekte ve yekdiğeriyle imtizâç ola gelmekte olduğu yani kavanın-i tabiiyyenin elsene hakkında dahi şümulûyle lisanların suret-i daime teselsül ve temâyül ile muttasıf bulunduğu malumat-ı katiyedendir.

Mesela lisanımız fetih-i kaf ve mim ile müsta'mel olan kandil ve mendil ve minber kelimelerini mutlaka mezkûr harflerin kesriyle telaffuz etmek ve mahzur yerine mahzure veya mahzûr arazi yerine arzun, mersiye yerine, mersi baha mühemmiz veya mahmuz yerine mihmâz kullanmak ve cemâzilevvel ve ahir yazmayıp da cemazilevveli, ve ahire yazmak müdhemize ile kullandığımız bilâhire-yi hemzenin sükunuyla bilahire okumak yolunda bir takım zuzgölükler hiçbir zaman

ve hiçbir sendle şâyân-ı kabul olama. Zaten buna hiçbir lisanda imkan-ı tasavvur olunamamıştır.

Hangi lisana bakılsa elsine-i saireden aldığı kelimatı, kendi malı gibi tasarruf ettiği görülüyor. Az çok intisâb eylediğim Fransızca, Almanca, Farsi, Arabi'den buna binlerce misal getirmek mümkündür.

Biz dahi bu lüzum-ı tabiiye her zaman tebiyyete mecburuz. Hezeran yerine nicin heyzeron demegeme: Günah ve zeninde okuduğumuz anası niçin kitap ve zeninde telaffuza kendimizi mecbur edelim?

Her milletin lisânındaki kelimatı tezyid için icade gayret ettikleri halde biz diyanet felaket kelimelerini Arapça değildir diye niçin lisanımızdan atmağa çalışalım?

Zamanımızın terakkiyat-ı hazirasına karşı bir (galatat) neşretmek marifet ad olunamaz.

Ama ibn-i Kemaller filarlar dahi böyle tashatle uğraşmışlarmış....

Biz bu iştigali bilküllüye abes sayarız. O zamanlar Türkçe'yi bir tuzfe bırakıpta yani elsenenin dahi kavanin tabiiye ahkâmına mahkumiyeti hakikatinden bilküllüye gafil olup da binlerce senelik zengin, fasih, vesi' bir (Türkçe) lisanını o lisana bilküllüye ecnebi olan Arapça veya Farsiçeye kurban etmeğe gayret eylemek eğer müstahsin bir hal ise biz dahi ibn-i kemâlleri filanları bu gayretlerinden dolayı tahsin ve takdir edelim.

Güya; Arabiyi bir lisan-ı tahrir ittihaz eylemek kafi değilmiş gibi Türkçeyi dahi fedaya çalışmak affolunacak hatalardan mıdır?

Türkçemizin kadar ve ehemmiyeti o zamanlar takdir olunupta cidden terakkiyatına gayret olunmuş olsaydı biz de bugün mükemmel bir lisana malik olmuş bulunurduk. Fakat ne ise mazi mamzi....

Hiç olmazsa bundan sonra terakkiyat-ı lisaniyemize gayret edelim. Lisanımız Türkçe haysiyetiyle terakki ettirelim.

Arapça yine tahsil olunsun ama sade (alemülsene) sırasında tahsil olsun. Türkçe anasıyla imtizâç etmiş iken, yine serbest bulunmağa çalışırsa ortada lisânımı kalır? Mesela suyen müvellid-il homuza kendi keyfine hareket etse meydanda su mu kalır?

Hülseten demek isterim ki lisânımızı kendi ihtiyacat-ı kavmiyemizi dahilinde olarak ıslaha uğraşarak her hâlde şive-i zamane tabiyet edelim.

İmlâ bahsine gelince bu müstaklen bir fasıl-ı münakaşa olduğundan onu vakit-i ahire ta'lik eyliyorum.

Sene:1 Nüşa 13: s. 143-144-145 (Nabi Zade [Nazım])

4.39. RUSYA'DA BİR ÇİFTLİK

Köylerde geçen ömür ile kalabalık şehirlerde geçen ömr-i beyninde külli fark vardır. Bir şehirli ne kadar hayal perest olursa olsun ne derece kayr aleminde hoşlanırsa hoşlansın –mademki kalabalık bir yerde daima bir çok halkla münâsete ve müsâhebât de bulunarak ve şehrin bir türlü eğlencesini tadarak büyümüşdür – bir köyde uzun müddet oturamaz. Filhakika köylerde şehirlerde ki eğlencelerin kaffesi mefkût olup bir köylü hanesi içindeki halk ile ülfet ve müsâhabat ederek senenin bütün gecelerini ve kış günlerini geçirir. Köylerden hariç çiftliklerde ise emrâr-ı hayat daha münzeviyânedir. Çünkü bir komşu bile bulunmaz. Bizce en kasvet-i efzâ olanları Rusya-yı şimâli gibi soğuk yerlerdeki köyler ve çiftlik evleridir. Çünkü kış mevsimi bedâ edince kar etrafı ihata edip hiç kimsenin dışarıya çıkmasına fırsat vermeyeceğinden bir çiftlik evinde oturan halk yazın ekip biçerek hanelerinin bir tarafına yığdıkları zahire ile taayyüş ve böylece haneciklerinden bir adım atmaksızın haftalar aylar imrar ederler. Hanelerinden çıkmağa bir mecburiyet alıverirse kızaktan başka bir vasıta-ı nakliye bu mevsimde isti'mal olunamaz. Kurt vesair hayvanlardan daim havf ve ihtirâz ederek karlar içinden kızakla seyahatin müşkülâtı idna bir tasavvur ile göz önüne getirilebilir. Böyle kar ile örtülmüş bir çiftlik evinde kapanmış olanlara Allah sabırlar ihsân etsin ve karda kızakla seyâhat edenleri kurt ve deb şerinden mâsun buyursun demek vazifeyi insâniyettir.

Sene:1 Nüsha: 11 s: 129 (imzasız)

4.40. Magrib-i Aksada Seyahat

SEYYAH AHMET NAİM BEY-

-Üçüncü mektup-

Tanca 17 Şubat

Tanca'nın hemen her cihetini tanıyorum. Evvelce azim ve niyetim Tanca'da bu kadar uzun müddet kalmak değildi. Tanca'nın şâyân-ı temâşâ yerleriyle yeşil minareli cami ve iç kalesini görmesi ve safa ve zevkine mecluba değil ancak seyahatnamesine yarım sahifelik bir makale sıkıştırabilmek niyetiyle sahil cihetini ve kabristan semtini tulu' hengâmında gezip bahr-ı sefid ve muhit-i atlasıye ve bir takım hatır-ı tarihîyeyi bir onda zihne tebâdür ettiren cebelitarık boğazıyla İspanya Sahilini seyretmesi için bir seyyâha beş altı gün müddet me'ziyadet kafidir. Beni Tanca'da alıkoyan bunlar değildir. Belki geçen mektubumda arz ettiğim ve cihle Vali Paşa ile mülâkane intizaran birkaç gün meksu mecbur olduğum gibi seyyit Mehmet El Kanvi Efendi vasıtasıyla görüştüğüm Tanca eşrâfından birkaç zatın lezzet-i müsahibesine doyamadığımdan te'hir-i müfarakati ahsen görüyorum. İş bu zevatın kalblerinde merkez-i hilafet-i muazzamaya karşı cesayikir olan hissiyat memduhanın memalik-i şahaneye ve bilhassa dersaadetin terakkiyat hazırasına dair verdiğim malumat ile yeniden uyanıp dilimin döndüğü aklımın yettiği derecede dermeyân etmeğe çalıştığım tafsilatı bir arzu hahişle dinleyerek hakkımda teveccüh göstermelerine mukabil hemen savışıp gitmeğe muktedir olamıyorum. Yoksa şehri pek mübalağa etmeyelim. Ama uzun müddet burada oturanlar kadar öğrendim. Geçen mektubumda mülasat arz ettiğim ma'lumattan ziyade söz söylemek biluzumdur. Ancak Tanca'nın çarşılarında bu kalabalık mahallelerinde rast gelinen bazı ahvalide bu mektubuma sıkıştırmak istiyorum. Tanca'nın büyük meydanında bazen yüz elli kişinin toplanıp bir daire teşkil ettikleri görülür. Ben kalabalığı ilk görüşümde İstanbul'da bazen olduğu gibi bu ezed hamesi bir reza' ve mücadele vukuuna hamal ederek biraz yaklaştım. Halbuki halkta mahal-i mücadele bulunanlarda görülen telaş ve heyecan yoktu. Bir şey seyir ve temaşa ediyorlardı.

Ben dairenin bir tarafını sokulup orta yerdeki şeyi görmeğe çalıştım. Arkalarına keçi postu örtmüş iken Arap dairenin orta yerinde duruyorlardı. Bir felâvete çalmakta diğeri anlaşılmaz surette bir takım kelimat nekve ederek yerde duran bir sepede çıplak kollarını sokmaktaydı. Ben nazar-ı dikkatimi bu Arab'a hasrettim. Sepetten iki bıçak arşin tulunda müthiş bir hıya çıkararak bir gerdanlık gibi boğazına sardı . Bundan sonra sepetten bir küçük yılan daha çıkararak oynatmağa ve iradenin müsaharalıklar etmeğe başladı. Diğer Arap mütemadiyen felâvetesini çalıyordu. Ben bu dehşetli manzarayı temaşadan ziyade oldukça ahenkli ve güzel çalınan felavetenin hazin sadasını istimâile lezzet buluyordum. Bu haya oynatılması her gün Tanca'nın bir tarafında tekerrür ediyor.

Geceleri ekseriya Seyit Mehmet El kanvinin bezm-i müsahebesine dahil bulunuyordum. Tanca'nın ayan ve eşrâfindan birçok zatla bu sayede görüşmeğe ve kendileriyle teati-i efkâr etmeğe muvaffak oldum. Kemâl-i hüzn ve teessüfle şurasını kaydedeyim ki müsahibesiyile müşerref olduğum zevât bilcümle ehl-i imanda hilafet muazzam-i islamiyeye karşı ittihât ve kuvvet-i esas metnine ve hüküm diniye ittiba mevcut olan bir mevdet ve rabt-ı kalebe malik olmakla beraber içlerinden bir takımında bu rabitai-i mukaddisenin muhafaza ve takviyesi için lazım gelen gayret-i islamiye noksan-ı pezir olmaktan masun kalmamış. Geçen gece ilk mektubumda safasına hasretkeş kaldığımı söylediğim sedlerden birinin üzerine serilmiş seccadelere oturup birkaç zat ile müsahabat ediyorduk. İspanya'nın Kadiks şehrinde bulunup ticaretle iştigal etmiş bir zat benim söylediğim sözleri pek muvafık-ı hakikat görmedi. Ahval-i aleme vukuf tami olan bir zat tavrıyla bir şeyler söyledi.... Bunları kaydemem. Kendi tabiatimi hiç beğenmem. Hatta siz de İstanbul'da birkaç defa Avrupa tabirince mübahasatta soğuk kanla hareketimi tavsiye ve tenbiye buyurmuşunuz. Eyvah ki elimde değil bir mübahasa kapısı açıldı mı kendimi kaybeder ve hararetli söz söylemekten kendimi alamam. Bu zatın sözleri üzerine ne dediğim ne diyeceğimi düşünemeyerek şöylece söylenmeğe başladım (milel-i şarkiyyeye arz olup Fas'da da görülen ilel ve emrazı layıkıyla teşhis ederek müzmen haline geçmesi için tedavi suretinde pek güzel çareler ve tedbirler kuran dostlara siz de rast gelmişsiniz. Teessüf ederim. Ben merkez-i hilafette de bu dostların kelimat-ı latifesine hissiyat-ı milliyeden bir parça bırakan saf kalbler yoktur diyemem. Bu saf kalbler ağva edenlerle sizin merkez-i hilafete dörtelle sarılacak kadar damarlarınızda

kuvvet bırakmak istemiyenler arasında hiçbir fark yoktur. Alem-i islâmiyetin hilâfet-i muazzamaya rabita-i kaviyesini Avrupa nazar-ı hayırla görmüyor. Ulema ve hüküma ve siyasyon bu hali hiç başka bir din ve mezheb ve usul-ı hükümette müşahede edemiyor. Binaenaleyh buna kayıtsızca bakamıyorlar. Sudan karışıklığı hengamında yani altı sene ikdâm-ı nüshalarını İstanbul'da sakladığım Avrupa gazetelerinden bazıları "sudan usatı diye geçtikleri ve İngiltere'nin baldırı çıplaklar tesmiye ettiği ahalini beyninde bir itikâd tam ve ittihât metin vardır. Hamiyet-i zatiye ve galeyan eseri mevcuttur. İngiliz askeri te'dibe muvaffak olamayacaktır. İslâmiyette hilâfet-i muazzamaya rabita-i kuvveye mevcut ve halife-i ruy-ı zemine itaat kamile-i ahkâm-ı diniyyeden ma'dûd olduğu cihetle Sudanlıları İngiltere'nin mükemmel ordularından kat kat ziyade emirülmü'minün bir heyet sefaretile bir emri teskin eder" diye yazarak alem-i İslâmiyetteki rabita-ı kuvviyeye hayran kaldıklarını göstermişlerdir. Şimdi ahali-i İslâmiyenin fikir ve imanının sarsmak suretiyle bu kavi zinciri güveleyenleri ta 'dada hacet yoktur. Fas gibi müşkil bir mevki 'de bulunan bir devlet-i İslâmiyenin her ferdi merkez-i hilâfete rabt-ı rabita-ı kuvviye ederek vatan-ı muazzezinin istikbâlini temin ve sükût ve şekvet-i islamiyeyi muhafaza ve aia etmeği ikdâm-ı vezaif bilmelidir. Kendisini sizin hami-i müşfikiniz ilan eden ve-zahirede aciz verd-i mandeleri siyanet-i meslek müttehizi olduğunu göstererek sizi tesahub eyleyenleri ve hadde-i tetkikten geçirmelisiniz. Hamiyet-i diniyye ve şeref-i islâmiyeti gözeterek haminiz, melce ve penâhınız istinâdgahınız hilâfet-i mukadise-i islâmiyeden başka bir yer olmamalıdır. Eğer Seyit Mehmet Elkanvi sözümü kesmemiş olsa idi ben zaten bu sözlerimde bulamadığım selak ve rabıtı aramaksızın hararetle bir şeyler daha söyleyecektim.

Bu mesâhibe-i leylemizde bir çok şeyler üzerine mübâhisede bulunduk. Bazı maddelerden hayalât cihetlerine saptık. Seyit Mehmet Elkanvi benim taramı iltizâm ediyordu. Bu da ihtimâl nezâketindendir. Bu meclis müsâhibelerde defaat bulundum. Merkez-i imârete gitmek için güzel bir tarik arıyordum. Seyit Mehmet Elkanvi "paşadan ecnebi memurlarından birkaçının yakında merakeşe gideceklerini söylerken işittim. Siz bunlara refakat ederseniz yollarda pek rahat giderseniz iyi kendilerine asker gönderir bir iki gün sabrederin dedi. Muvaffakat ettim ve kendisine pek ziyade müteşekkîr ve minnettar olduğu ifadeye çalıştım.

Hergün yine şehri gezmekte devam ediyorum. Bana en latif gelen ciheti sahildeki ağaçların sayesidir. Geçen gün kabristana gittim. Kubbe-i mehmedi dedikleri mahali ziyaret ettim. Sonra bir mezar taşının üzerine oturup etrafı temâşâyâ başladım. Biraz sonra tefekkür ve mülâhâzaya daldım. Bulunduğum mahal hüziin mü ve gariblik mi hatırlattı. Metânet ve sebat sahibi olmağa ne kadar cihet etsem yine bazen kendimi zabtedemiyorum. Bir müddet mahzunane kaldım. Kabristan Tanca'da memernas olmuştu. Etrafı duvar ve parmaklık gibi duhule mani' bir şeyle ihâtâ olunmamıştı. Bir tarafta Arap kadınları kurutmak için çamaşırlarını ağaçlara gerdikleri iplere asıyorlardı. Mezar aralarındaki yoldan bir katar ester boyunlarındaki çanları çingırdatarak ve sahibleri Arabın elindeki kamçının şakırtısında adımlarını hızlı hızlı atarak geçiyorlardı. Bir mezar taşına dayanmış olduğu halde keyif çatan hacı babalarda görünüyordu. Tanca ahalisini bir dereceye kadar esrâra mübtelâ buldum. Bazı kahvehanelerde ihtiyarların layenkati' esrarkeş olduklarını gördüm. Bu biçarelerin tenleri kurşunumsu bir renk hasıl etmiş burunları bir mit burununa benzemiş gözlerinin etrafı siyah bir daire ile kaplanmış idi. Böyle insanlar İstanbul'umuzda nadir değildir. Ama Tanca'daki kadar çok değildir. Müsaidenizle mektubuma nihayet vereyim. Bir iki güne kadar hareketim mukarrerdir. Şimdilik Tanca'dan başka mektup-ı ırsâl edemeyeceğim. Bu kadarı kafi görünüz. Mümkün olursa merakeşten olmazsa avdetimde yine Tanca'dan başka mektup-ı ırsâl edemeyeceğim. Bu kadarı kafi görünüz. Mümkün olursa merakeşten olmazsa avdetimde yine Tanca'dan mufassal mektuplar takdim ederim. Memleketin ahvâl-ı dahiliyesini bir tefsil yazmağa cehdederim..... Baki....

Sene:1 Nüşa:12 s: 133-134-135 (Ahmet Naim)

4.41. HANIMLARA MAHSUS

4.41. EFKAR-I BATILA

Aziz karim, efkâr-ı batıla ve hurafane itimadınız var mı?

Hayır diyorsunuz, şüphesiz, çünkü sizce batıl olduğu muhakkak olan bir fikri itimâd etmeyeceğiniz bedihidir. Fakat acele etmeyiniz. Umum tarafından kemal-i ciddiyetle telakki olunmuş birçok şeyler vardır ki fen ve hakikat nokta-ı nazarından bakılakda batıl ve vavi oldukları mürettebe-i sebute vardır.

Şimdi doğru söyleyiniz?

Ayın son çarşambasının şamenine, falcıların sözüne, nazar-ı isabetine caviye, başkuşun ötmesi felaket-i ilân ettiğine feyvaşikende oturanın iftiraya uğrayacağıma, hasılı böyle binlerce sözlere itikâdınız var mı?

-Hayır!

-Öyle ise, bunlara ehemmiyet vermeyecek kadar ciddi, metin, münevver bir fikre malik olduğunuz için sizi tebrik ederim. Siz şu sözlerimi bir eğlence olmak üzere dinleyiniz. Ya siz ne dersiniz?

-Evet, doğrusunu söyleyeyim, inanırım

-Siz, ey karim. Siz ki bu efkâra itimad edersiniz, bu sözlerimi büyük bir ehemmiyetle dinleyiniz. Sizi bu daimi muacciz hastalıktan kurtarmak için birkaç söz söyleyeceğim.

Zannetmeyiniz ki bu efkâr-ı batıla yalnız bizim İslâm kadınlarına mahsusudur. Hayır, hayır, bu itikâdata birçok erkeklerde iştirâk ettikten ma'da her millet nezdinde bir başka surette hükümferma oluyor.

İlim ve marifette pek ileriye gitmiş medeni milletler nesvânide umumiyetle bu belâdan kurtulamamışlardır.

Avrupa'da ahalinin bir büyük kısmı Cuma gününü, on üç adedinin meşum olduğuna itikâd eder. On iki kişilik bir ilhak eden bir an üçüncü şahsın büyük bir felakete cemiyete duçar olacağına, bir adam sabahleyin örümcek görürse belaya

uğrayacağına, akşam tesadüf ederse saadet ve meserret göreceğine, binası üzerine birlikte üç karga konan, familya halkından birisinin öleceğine hasılı böyle daha binlerce zevzekliklere büyük bir kuvvetle inanırlar.

Dikkat buyuruluyor mu, ki biz de asla ehemmiyet verilmeyen şeylerden orada korkuyorlar. Onların vazife edinmedikleri şeylerden biz de haffederiz.

Şurasını epeyce bir düşünmelidir. Bunlarda ciddi ve hakiki bir sa'met var ise tecrübe edilmişse nüfuzunun her yerde bir bulunması iktizâ etmez miydi? Bu muhalefetler bu tenakuslarından ileri geliyor? Hakikat olan bir şeyde tenakus olur mu? Bir hakikatın her yerde hakikat olması iktiza etmez mi?

Biz ki, lehülhamd islâmız, Cuma gününün nasıl mübarek mukaddes bir gün olduğunu bilir ve tasdik ederiz. Frenkler bu yevm-i mübâreğin uğursuzluğuna hüküm ediyorlar buna inanabilir miyiz? Haşa! Ne diyeceğiz? Batıl bir itikâd değil mi?

Avrupalıların bu itikadlerini batılanı nazarımızda böyle kuvvetli bir delil ile sabit olduktan sonra bızce asla ehemmiyet getirmeyen diğerlerinin de batıl olduğuna hüküm etmekte niçin tereddüt edelim?

-Asla tereddüt etmez!

-Bu sözünüze binlerce teşekkür takdim ederim, sevgili hemşirem. Pekala! Avrupalıların hiçbir esase müstened olmayan bu itikadleriyle inanmadığımız halde bizimkilere ne delil inanacağız. Yukarıda birkaç misâlini arz ettiğim efkâr-ı batıladan hangisinin hakikat olabileceğine dair bir delil seyredebilirsiniz?

Haydi şunları birer birer tetkik edelim:

Aynı son çarşambasında şamet varmış! Niçin çünkü büyük ninelerimizden böyle işittik.

Müsaide edinizde bu “çünkü”nün pek çürük çünkülerden olduğunu söyleyeyim. Zira, her söylenen sözün hakikat olması lazım gelir. Büyük nine hanımın söylediği her sözü mahs-ı hikmet değildir.

Bizi en ziyade aldatan böyle gülünç fikirlere sapdıran söylenen bir sözün mahiyet ve meziyetini takdir ve muhakeme etmeksizin ininmaktığımızdır. Bir sözü

bahusus böyle sözleri hakikat olmak üzere kabul etmek için güzelce muhakeme etmek elzemdir.

Sene:1 Nüsha: 13 s. 147-148 (Selanikli Fazlı Necip)

Böyle bir günde başlanılan bir işin hayırlı bir netice alamayacağını kim tecrübe etmiş, kim isbat eylemiştir? Buna hiç olmazsa dikkat olunmuş mudur? Hayır, asla! Ortada bir sözdür gidiyor.

Haydi, aziz karim, biraz cesur olunuz, bunu bir tecrübe ediniz, bir fenalık görürseniz, buna ta'n ediniz zavallı çarşambanın diğer günlerden başka ne farkı ne tesiri vardır ki şa'metinden korkulsun!

Bir işin hüsün-i neticeye müncer olması mikdar ise, çarşambanın ona ne dahili olabilir? O günde takdiri ta'yir edebilecek ne hassa tasavvur olunabilir.?

Gerçi insanların fıtratında merkur olan bir tabiat vardır ki, hiçbir işte kusuru kendi üzerine almak istemez. Hiç olmazsa bunu günlerin, vakitlerin, şa'metine isnâd etmek isterler. Fakat bu bir fikr-i hakikat değildir, olamaz.

Noksanlarımızı, hatalarımızı isnâd edecek vahi bir sebep arayacağımıza onun esbâb-ı hakikisini tahri ederek noksanlarımızın ikmâli, hatalarımızın tashihi çaresine bakmış olsak akılane bir hareket etmiş olmaz mıyız?

Şimdi de falcıları bir nazar-ı dikkate alalım:

Alim, akıl ciddi zevat arasında bu sanata süluk etmiş pek az kimselere tesadüf olunabilir. Onlarda falcılığın ciddi ve hakiki bir şey olduğuna kanaat ederek değil, fakat ya para kazanmak, yahut iştihâr etmek fikriyle sülûk etmişlerdir.

Dikkat olunmalıdır-ki dünyanın her tarafında ekseriyetle falcılar çingene karılarıdır!

Muhakkar bir çingene karısından kerâmet beklemek kâr-ı akıl mıdır?

İnsan azıcık düşünürse bunun kahkahalarla gülünmeğe layık bir hâl olduğunu pek kolay anlayabilir.

Çingene karılarının falına siz de kanaat etmediğinizi söylüyorsunuz, pekala! Kime inanıyorsunuz? Kılık ve kıyafetini düzgün ciddiyet taslayan şarlatanlara mı?

Düşününüz, aziz karim, dostunuz ki bunlar ne kuvvetle gaibden haber verilebileceklerini dava ediyorlar? Bazı tesadüfat istisna ediliyorsa hangi söylediklerini doğru çıkmıştır?

“Gaibi Cenab-ı Hak’tan başka kimse bilemez” hakikatini ilan id kavli-mukaddesi unutupda falcıların sözünü ehemmiyet vermek fikirsizlik, safdilik değil midir?

Bu hakikî sözlerime darılmayınız. Tekrar ederim:

Evet, falcıların sözlerine ehemmiyet vermek fikirsizlik safdilliktir.

Cenab-ı Hakk’ın kullarına gaibi, istibâli keşfetmek iktidarını bahş etmemiş, olduğunu bilen bir fikir sahibi böyle safdır vanlığ’ olsa irtikâb etmez.

Falcının davası gerçek olsaydı. “Yer altından define çıkarırdı.” sözü bazı akıl-büyük validelerden işittiğimiz doğru sözlerin en birincilerindendir,

Mademki bu falcılarda istikbâli gaibi keşfedebilecek bir iktidâr mevcuttur. niçin kendileri zelilane bir suretle taayyüş ediyorda mesut olmanın çaresini bulamıyorlar? Niçin kendi istikballerini keşfe edipte duçar olacakları felaketlerden daha çaresini aramıyorlar?

Bir şeyiniz kayb oluyor, bir falcıya gidersiniz, gaibin bilfarz ev içinde olduğunu söylüyor siz de tahrisiyle birçok meşgul olursunuz.

Şimde falcının doğruyu söyleyip söylemediğini anlamak için pek kati’ pek emin bir çare arz edeyim: Kemal-i ciddiyetle bir falcıya müracaat ediniz. Hiçbir zayiniz olmadığı halde bir şey kayb ettiğinizi söyleyiniz, bakınız ne kadar şarlatanlıklar edecektir.

Emin olunuz, aziz karim, ki böyle falcılardan ciddiyetle bahsedenlere yalnız akıllı erkekler değil birçok akıllı kadınlarda müstehziyâne tebessüm eder; zavallının safdiliğine acırlar.

Akıl ve irfân ile temyiz etmek arzu eyleyen bir adam en evvel zihninden böyle gülünç fikirleri tard ve tabid etmelidir ki, sonra – fitrat-ı beşer iktizâsından olduğu gibi – aleme hayret bahş olacak vekayi'den bahsetmek arzu eyleyse, ilim ve ma'rifetin göstermekte olduğu acaib ve garaibi mütalaa eyleyerek nafi' ve ciddi söylemeğe muktedir olsun.

Şimdi de nazar-ı isabeti bahsine geçelim:

Bazı kadınlar çocuklarının başına bir takım mavi boncuklar, bir diş sarmısak asar, bazıları da sarmısağın müstekreh kokusunu çocuğun başında gezdirmenin münasebetsizliğini takdir edebilecek kadar bir akıla malik olduklarında sarmısağın tomurcuğunu intihâb eder.

Sene:1 Nüsha 14: s.155-156 (Selânikli Fazlı Necip)

Munsıfane bir düşünelim: Eğer enzâr-ı beşerde bir uğursuzluk varı bu defî etmek hassasının sarmısak ya mavi boncukta mevcûd olduğu neden ma'lum? Bunu hangi dahi keşf etmiş? Ne delil ile müsbet?

Bu hassa sarmısakta. Mai boncukta vardı, soğanda sarı boncukta niçin yok?..

A! Affedersiniz! Hatırıma geldi. Galiba sarı boncukta da vardır ki bazı kibar kadınların çocuklarının nazarlıklarını inci ile yapıyorlar. Mercan yahut kırmızı boncuk ile yapıldığını da derhatır ediyorum. Demek her nev'i boncuklarda bu hassa var. Yalnız zavallı soğan bu hassadan mahrûm.

Fakat ciddiyet arasında böyle istihzâya saydığımızı darılmayınız. Bu hakikaten şayan-ı istihzâ bir hâldir.

Gelelim cadıya:

Bu, cadı sözü cümlemizin daha pek küçük iken kulaklarımızı doldurmuş korkunç sözlerdendir.

Bu mevhûm ismi istememiş hiç kimse bulunmadığı gibi, ona tesadûf etmiş, onu görmüş bir kimse de yoktur.

Gerçi bazı adamlar, filan mahalde, filat surette bir cadiya tesadüf ettiğini söyler. Fakat bunların cümlesinin aslı astarı yok olur. Delilini ister misiniz? İşte:

Bilmem sizde işitmişsinizdir: bir keçi hikayesi vardır: Herifin biri hayvanla giderken تنها bir mahalde kayalık üzerinde bir keçiye tesadüf etmiş; sahipsiz bir mal adderek keçiye tutmuş hayvanı üzerine almış. Başlamış keçi büyümeğe, ayakları uzamağa, o dereceye gelmiş ki, herifçik pek ziyade korkup keçiye hayvandan aşağı atmış sonra keçi aşağıdan: “Öldün mü yağlı keçiciği” demiş. Adamcağız okşaması olmuş.

Bu pek umumî bir hikâyedir. Ben belki bir yüz defa işittim. Bakınız işin garibi neresindedir.

Bundan birçok seneler mukaddem bir cemiyette bulunuyordum. Yine cadı hikâyeleri açıldı. Ben birçok öldüğüm için büyük bir havf ve dehşetle bir tarafa bozulmuş dinliyordum. Cemiyette bir de adam bulunuyordu ki kendine vaki olduğunu söyleyerek pek çok hikâyeler nakil ettiği sırada bu keçi hikayesini de anlattı.

Şimdi düşünüyorum ki o adam yalancı bir şarlatandan başka bir şey değildir. Nerede bir cadı hikâyesi duymuşsa, birçok mübalağalandırarak kendisine vaki’ olmuş diye sayıyor. Zannederim bu yalanlarıyla iftihar ediyordu. Sonra bu kabilden daha birçoklarına tesadüf ettim. Eskiden duymuş olduğum hikayeleri tazeleyerek bir sergüzeşt olmak üzere nakil ediyorlardı.

İşte alemde hikâyelerin o derece çoğalmasa böyle şarlatanların himmetiyle vuku’ bulmuştur.

Emin olunuz, bu hikâyelerin ekserisinin aslı yok, bazıları da zevzeklikten başka bir şey değildir.

Cadı gören adam, birkaç gün zarfında mutlaka ölür diyorlar. Böyle ise kendi sergüzeştləri olmak üzere o kadar cadı hikâyeleri nakil eden adamlar nasıl sağ kalmışlardır?

Şimdi ihtimâlki erbâb-ı mütalaa içinde bir zat bulunuyor da bizzat cadıyı gördüğünü temin eder. Evvela kendisine nasıl sağ kaldığını sual ederim. Filan görmüş, filan duymuş gibi hikayeler istemem. Onlar hepsi yalan dolan rivâyettir.

Bizzat kendisini tesadüf ettiğini iddia edenlere de şu izahatı veririm:

İnsanın kulağında bir hassa var. Bazen hiç aslı olmadığı halde bir ses işitiyorum zanneder. Bu hal kulağın içinde mevzu' tabl sureti denilen vasıl sadayı husule getiren gergin derinin hafifçe bir ihtizaz etmesinden ileri gelir. Bazen “kulağım çınlıyor” deriz. Bu da öyle bir hal vaki' olur.

Kulakta mevcûd olan bu hassa gözde de başka bir surette diğer bir sebeble husule gelir. Kulakta hasıl olan bu hâl bir zaman sukunette vaki' olduğu gibi gözde cilve numâ olması da zulmet içinde vukua gelir.

Bakınız size pek açık tarif edeceğim: Gözbebeği dediğimiz mahal bir açıklık en doğrusu göz yumurtası ortasında bir deliktir. Bunun arkasında “tabaka-ı şebekiye derler bir levha vardır. Karşımızda bulunan eşyanın oraya aksi, ve ziyanın vurmasıyla bir fiil-i kimyevi husule geliyor. Bu hâl “asab-i basri” denilen vasıta ile dimağa intikâl etmesiyle, biz o şeyi görmüş oluyoruz.

İmdi bir mecliste bulunuyorsunuz, cadıdan hayalattan bir uzun bahs geçiyor. Oradan ayrılıyorsunuz. Kuvve-i hayaliyenizde bu hayalati o derece büyütüyor, o derece tecessüm ettiriyorsunuz, ki tabaka-i şebekiyenizde o hayal tecessüm ediyor. Dimâg bunu hissediliyor. Aslı olmayan bir şey gördüm zannediyorsunuz.

Sonra ona biraz tantana vermek meseleyi biraz mübalağalandırmak lazım değil mi ya! Ortaya mükemmel bir cadı hikâyesi çıkıyor....

Bu babda en ziyade nazar-ı dikkate alınacak bir mesele varsa o da çocukların kulaklarının buna alıştırmamaktır.

Bir çocuk söylenen sözü anlayabilecek isti'dâdı kazandığı gibi, Çarşamba karısı, ummacı gibi şeylerle zavallıyı güya terbiye etmek korkutmak için kulaklarını doldurur, akli ermeğe başlamasıyla cadı, cin, peri hikâyeleriyle zihnini teşviş eder. Fikrini karıştırırlar, sonra korkak, miskin bir çocuk yetişir.

Sene:1 Nüsha:1 s.163-164 (Selanikli Fazlı Necip)

4.42. MEDENİYET

Medeniyet, ki bedeviyet mukabildir heyet-i ictimaiyyenin lüzum gösterdiği kavaide itbaen yaşamaktır.

Ben bu tarifi tarifat-ı saireye tercihen irâd ediyorum. Çünkü bir heyet-i ictimaiyye teşkil etmemiş olan bazı akvam-ı vahşiye indinde medeniyetten bir eser görülmemesi bu tarife mutabık olarak yaşamamalarından ileri geldiği zahirdir.

İlk insanlar birer lisan peydasına başladıkları veya husus anlarına ateş ve buğday gibi vesail hayatı geçirdikleri zamanlar münferiden yaşayacaklarını hissederek birer merkez-i ittihâda toplanıp birer heyet-i ictimâiyye teşkiline mecbûr olmuşlar. Ve bu heyetin devam ve bekasını kafil olacak birçok kavaid icâd eylemişlerdir ki müehhiren iş bu kavaidi birer kuvve-i zabita ile dahi teyid ederek bu ahkâma muhalefet edenleri tekdib, tedib, terhib gibi cezalara çarpmışlardır.

Hangi cemiyet-i medeniyyenin tarihi açılrsa heyet-i ictimaiyyeye dair bir hayli kavanın nazar-ı mütalaaya çarpar ki ibretle tedkik olunursa kaffesinin dahi medeniyeti tekeffül için meydana konulmuş bulundukları zâhir olur.

Hey'et-i ictimâiyyenin kavaid-i mevzuasına mütebaat edilmediği halde yani herkesin her halde ve fi'linde laye'sel bulunması takdirinde şîrâze-i cemiyete darı olacak inhilâl külli arada ne kadar istirahat ve kemal varsa kaffesini mahv ve harap eder ve işte o zaman medeniyet denilen taznin ikbâl-i alemden yüz çevirir. Bu cihetle medeniyeti, benim tarifim gibi tarif etmek daha münasiptir zannederim.

Medeniyetin tarihi bilmek için her kavmin tarihe vakıf olmak kafidir.

Hangi millet veya kavimde heyet-i ictimaiyye en evvel teşekkül etmiş ise biltabi' medeniyette o millet veya kavmin takdümü teslim olunur.

Öyle ise tarihin vasıl olabildiği gayede çin ve arye kavimlerinde ilk asar-ı ictimaiyye müsâhittir. Bu halde hüküm ediyoruz ki medeniyet-ı mezkûr kavimlerden başlamıştır.

منظره

سنه لکی در سعادت و ولایتده ایستنبیلان
محلہ کوندر ملک اوزره موزع ویاپوسته
جرتیلہ برابر (۳۰) غروشدر .
بر نسخه سی ۵۵ پاره در

اوج آیلنی یعنی ۱۲ نسخه سی در سعادتده
وولایتده ایستنبیلان محلہ کوندر ملک اوزره
موزع ویاپوسته جرتیلہ برابر (۱۰) غروشدر
بر نسخه سی ۵۵ پاره در

حوادث مدنیہ، مباحث فیه وادیہ، حفظ الصحه، سیاحات، تراجم احوال ورومان کی خصوصیت، تنوعه دن بحث لدر
تصحیح اخلاق و توسیع معلوماته خادم هفته لقی مصور عثمانلی رساله موقوفه سی

اداره خانه سی : استانبول — باب عالی جاده سنده نومرو ۳۴

امور اداره و تحریر به سیمون عثمان نوری بکه مراجعت اولنور

کره مزك تاريخی اوقویه لم !

کره مزك حیات ماضیه سنی احیا ایتک و بوضورتله
بر (تاریخ ارض) وجوده کتیرمک عصر مزك زبده
اجتهادی عد اولنسه بجادر . بو تاریخی میدانہ کتیرن
ایسه (ژه عولوژی) فیدرکه همان عصر مزك زاده
عرفانیدر . فقط بو آقا جان نوزاد معرفت دها ایلک
خطوه سنده اقتحامي مستحیل عد اولنان بر مشكله
صولتئی تعرض اولمشدرکه بوده آثار عتیقه تحریاتیله
مشغول بر متجسسک مغلق و اسرار آمیز هیروغلیف
سطرلرینی اوقومقله ماضی تاریخه کسب اطلاع ایتسی
قیلندن اوله رق الواح قطعات اوزرینه طبیعتک بالذات
نقش و تحریر ایلمش اولدینی اشعار عالییه بی اوقومق
و بوضورتله میدانہ بر (تاریخ ارض) چیقارمقدن
عبارتدر .

ارضمزی شو صورتله مطالعه فکری ایسه فکر
بشره آنجق اون ایکنجی عصر هجریده طلوع ایتش
برشی اولوب فنون شتاده کی وقوف کاملی مسلم بولنان
المانیالی لاینینچ ایله مشهور بوفون ، کویه ، ورنر
ودوسوسور کی دهاته بوقه خیلی خدمتار
ایتلدر .

بحث ایتدیکنز تاریخ ارض بو کونکی کونده
انظار تدقیقمره قارشى آچیق بر جلد اوله رق
طور مقده در .

مثلا ارکلی معدن کوموری حوضه سی اوتاریخنک
بر صحیفه سیدر . شوچاملیجه تپه سنه باقکز : اوتاریخن
بر سطر در . شو قیا پارچه سی تاریخ ارضدن بر حرف
دیکندر .

سلسله جبالر ، اووه لر ، دکر دیبلری ، دالار
تاریخ ارض ک هپ بر فصل مستقلنی تشکیل
ایدلر .

نوع بشر اک اول اوزرنده یشادینی کره نک
تدقیق احوالنه حصر اوقات ایتسی لازم کلیرکن
کندیسندن خارج اولان و کنديسیله ارتباطی ارض
ایله اولان ارتباطندن هر حالده پک اهمیتسز بولنان
اجرام علویه عطف انظار تدقیق ایلمشدرکه بومسا
عینک نتیجه سی اوله رق میدانہ بر . (علم هیئت)
چیقمشدر .

انسان مطالعه جویه ده ایلری کیتدکجه اجرام ایله
کره ارض اره سنده کی نسبتی کورهرک انظار اهمیتتی
بوارض اوزرینه ارجاع ایتش وایشته بوفرست ایله
دخی ژه عولوژی کی برفن جلیل میدان آمشدر .

SONSÖZ

Kimi mecmualar edebiyata gönül veren gençlerin ilerde adını duyurmasından bir mektep ve bir basamak teşkil eder. Manzara Mecmuası devrin ünlü sanatkârlarını toplayan bir ocak olmaktan ziyade genç sanatkârlar için devrinde popüler bir yayıncılığa sahip olmasa da bir kalem tecrübesi görevini üstlenmiştir.

Dönemin Mecmuaları incelendiğinde Osmanlı Devleti'nin sanayileşme devri yaşamasından dolayı mecmualar bilim ve tekniğide halkı aydınlatmak, dünyanın çeşitli coğrafi bölgelerini tanıtmak, bir taraftan divan edebiyatı geleneğinde şiirler, diğer taraftan Avrupai tarzda şiirler mecmuaların özellikleri arasındadır. Aynı zamanda mecmuaların bir ortak özelliği de “siyasetten mada herşeyden bahseder” ilkesidir. Bu doğrultuda eserler suya sabuna dokunmadan kaleme alınmıştır.

Manzara Mecmuası'ndaki eserlerin dili tasvirlerin bolluğu ve malumatın geniş olmasından dolayı Tanzimat döneminin dilini yansıtır. Şiirlerin hemen hemen yok denecek kadar az yayınlanması ve yayınların tercüme şiirlerinde nesre çevrilerek aktarılması, mecmuanın nesir alanında attığı önemli adımdır.

Yeni Türk Edebiyatı araştırmacıları için, yazar ve şairlerin isimleri yeni duyurmaya başladıkları mecmuaların incelenmesi yapılan çalışmalarda verimli olacağı inancındayız.

DİZİN**A**

A.H, 3, 8, 15, 58
A.Nuri (Abdülehad Nuri), 3
A.Rasim (Ahmet Rasim), 3, 8, 9, 17, 18, 102
Ahmet İhsan (Tokgöz), 3, 8, 19, 20, 97, 140
Ahmet Naim (Babanzade), 3, 8, 9, 15, 19, 21, 114,115, 119, 124, 168

D

Diyarbakırlı Sait Paşa, 2, 3, 9, 17, 154
Doktor Besim Ömer, 9,

H

Halil Edib, 2, 3, 4, 6, 9, 19, 135

M

M.Sadık, 3, 9, 18, 44, 106,113
Manzara Heyet-i Tahririyesi, 9, 19, 126

N

Nabizade (Nazım), 2, 3, 9, 10, 15, 16, 17, 19, 21, 40 75, 78, 133, 134, 147, 148, ,
150, 161,163

S

Selanikli Fazlı Necip, 3, 10, 11, 17, 18, 19, 21, 32, 71,111, 171, 173, 175

BİBLİYOGRAFYA

Atatürk Üniversitesi Süreli Yayınlar Kataloğu

Gazi Ahmet Muhtar Paşa	Takvimü's-sinin, Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1993.
Hamiyet Mecmuası	17 Nisan 1302-15 Kanun-ı Evvel 1302.
Necatigil, Behçet	Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, Varlık Yayınları İstanbul 1970.
Okay, Cüneyt	Osmanlıca Süreli Yayınlar Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi, Gezgın Kitabevi, Haziran-2000, Ankara.
Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat Türkdav A.Ş. 1993- İstanbul.	
Tanpınar, Ahmet Hamdi	19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi Çağlayan Kitabevi Beyoğlu-İstanbul 7. Baskı 1988.
Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi	C:1-7, 1977-1996. İstanbul

ÖZGEÇMİŞ

1977 yılında Kırşehir’de doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Kırşehir’de tamamladı. 1994-1995 öğretim yılında Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde yüksek öğrenimine başladı.

1998 yılında yüksek öğrenimini tamamladıktan sonra Erzurum’un Köprüköy ilçesinde iki yıl Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak görev yaptı. 2000-2001 Eğitim-Öğretim yılında Erzurum Barbaros Hayrettin Paşa İlköğretim Okuluna Türkçe öğretmeni olarak atandı. Halen bu görevini sürdürmektedir.